

PANNON LOKOZ

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

2002

1.
JANUÁR-
FEBRUÁR

Orsós Jakab
1920–2002

PANNON

TÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

7. évfolyam, 1. szám

2002. JANUÁR-FEBRUÁR

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bogár Imre (Zalaegerszeg), Kiss Gábor (Zalaegerszeg), Müller Róbert (Keszthely),
Papp Ferenc (Nagykanizsa), Szántó Endre (Hévíz), Vajda László (elnök)

*

SZERKESZTŐSÉG

CZUPI GYULA

főszerkesztő

*

BŐSZE KATALIN, FA EDE, KARDOS FERENC, KISS GÁBOR, KOSTYÁL LÁSZLÓ, MOLNÁR ANDRÁS, TAR FERENC

szerkesztők

*

MUNKATÁRSÁK

Bence Lajos (Szlovénia), Major-Zala Lajos (Svájc), Péntek Imre (Székesfehérvár), Várdy Béla (USA)

*

LENGYÁK ANDRÁS

olvasószerkesztő

*

TÁNCZOS KATALIN

kiadói titkár

Készült Hévíz, Keszthely, Nagykanizsa, Zalaegerszeg és Zala megye önkormányzatának,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával.

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

ISSN 1219-6886

Megjelenik kéthavonta. Kiadja a Zalai Írók Egyesülete. Elnök: Orsós Jakab. Felelős kiadó: Lackner László
Szerkesztőségi levélcím: Czupi Gyula, 8801 Nagykanizsa, Pf.: 484. E-mail: czupi_gy@vkanizsa.c3.hu. Telefon: 50 9571 614.

A szerkesztőség tagjainak e-mail-jei:

Bősze Katalin: zalammik@matavnet.hu, Kardos Ferenc: rekaanna@freemail.hu, Kiss Gábor: kissg@dfmk.hu,

Kostyál László: lacikos@dfmk.hu, Molnár András: zalalev@dfmk.hu, Tar Ferenc: tarferi@bibo.hu.

Előfizethető a Zalavölgye Takarékszövetkezet III. sz. fiókjá Zalaegerszeg 75500801-10001882 sz. számláján, vagy a kiadó
címén, rózsaszín postai utalványon: Pannon Tükör (Zalatour Kft. címén), 8900 Zalaegerszeg, Kovács Károly tér. 1.

E-mail: zalatour@zalasam.hu

Az egyes számok ára 150 Ft. Előfizetési díj egy évre: 600 Ft.

Címlapterv: Euromanager Kft., Zalaegerszeg.

Nyomdai előkészítés és tördelés: MatriX Marketing Műhely Kft., Nagykanizsa.

Nyomdai munkák:

TARTALOM

Emlékezünk

Orsós Jakab 1920-2002 (Varga László és Nadas Péter Orsós Jakab temetésén felolvasott emlékezése)	4
Gyurik Irén 1963-2002.	7
Fa Ede: <i>In memoriam Gyurik Irén.</i>	9
Matyikó Sebestyén József: Beszélgetés Z. Soós István festőművésszel.	10

Műmelléklet

Z. Soós István képei

Szépirodalom

Orsós Jakab: <i>Naca (elbeszélés)</i>	4
Gyurik Irén: <i>Porrá zúzassák, Anakronisztikus múzsa, Otffelejtett utazó, A hajnalt félve, Egyszer csak...</i>	8
Erdődi Gábor: <i>Opuszok (vers)</i>	9
Fa Ede: <i>(m)Ámor az ezredfordulón (Pán Tamás „új-érzelmes ” szerelmi „regényéből”) (vers)</i>	14
Pápes Éva: <i>A Jelenák villa angyala (elbeszélés)</i>	32
Zsirai László: <i>Jegyzetfüzetemből (vers)</i>	37
Somos Béla: <i>Csönd, Nem csördül meg... (vers)</i>	43
Tari István: <i>Auschwitz után, Mi maradt?, Mindent kitaláló döglődés, Otthonos zugok (versek)</i>	59
Tari István: <i>MARS (elbeszélés)</i>	59
Merényi Krisztián: <i>Karácsonyi szertartás (elbeszélés)</i>	61
Tóth Imre: <i>Antarktisz (vers)</i>	61
Károly György: <i>Haikuk (vers)</i>	65
Tomas Tranströmer: <i>Május (fordította: Károly György)</i>	65
Szép Gyula: <i>Szívemre hó hull</i>	73

Honismeret

Hangodi László: A Tapolcai járás Eger-völgyi nemzetőrei 1848-ban (tanulmány).	38
Pomogáts Béla: Költő a tájban (Takáts Gyula Pannóniában) (tanulmány).	52
Borbás György: Medgyessy Ferenc ismeretlen levele Szent István lovas szobráról.	62
Káli Csaba: Az 1950. évi tanácsi választások Zalában (tanulmány).	66

Testvérműzsák

Kubinszky Mihály: A Halis István Városi Könyvtár új épülete Nagykanizsán (Építészeti kritikai megjegyzések)	44
Zalaváry Lajos: Nagykanizsa könyvtárának . . . . . épületéről.	48
Persovits József: A nyomtatott betű és a helyesírás a magyar könyvnyomtatás kezdeti időszakában	49

Szemle

Gülch Csaba: A dolgok felül kezdődnek (Szoliva János: Szélidő című kötetéről).	69
Fa Ede: Kántor János Kurszán Haikuk (a kötet ismertetése).	70

A címlapon Z. Soós István Próféta ikonja című festménye (1968. színesceruza, papír 87x61cm), a borító hátoldalán Megtűjulás című rajza (1967. fekete kréta, papír 87x69 cm) látható.

A 37. oldalon Vaddisznó-fí (1966. fekete kréta, papír 43x61cm), a 43. oldalon Nevető szatír (1966. fekete kréta, papír 61x43 cm), a 60. oldalon Agglegény tavasza (1966. fekete kréta, papír 61x43 cm), a 61. oldalon Boszorkányos (1966. fekete kréta, papír 61x43 cm), a 65. oldalon Büszke királyi fej (1966. fekete kréta, papír 61x43 cm), a 68. oldalon Nyári est (1966. pasztell, fekete papír 65x50 cm) című grafikái találhatók.

Lapunk a 2000. évi 5-6. számtól az interneten is elérhető a www.nagykanizsa.hu/pannontukor címen. Az internetes változat a Multimédia Műhely munkája.

Orsós Jakab

1920-2002

Elhunyt Orsós Jakab

82 éves korában, hosszas betegség után elhunyt Orsós Jakab író, a Pannon Tükört kiadó Zalai Írók Egyesületének elnöke.

Különös életút az övé. Nagyon mélyről érkezett, több évet töltött orosz hadifogságban. Hadifogoly élményeit a Jessze majortól - az Urálig című írásában dolgozta föl. Később olajmunkásként dolgozott a zalai olajmezőkön. 1952-től jelentek meg írásai megyei és országos lapokban, amelyek a cigányság hányatott sorát és a hadifogság embergyötrő éveit ábrázolták izesen, hiteles drámaisággal és a rá jellemző anekdotázó kedvvel, sajátos humorral. Több könyve is megjelent, jelentős - szociográfiai értékeket is hordozó - novella kötet, a Gyökerezés országosan is sikert aratott. Hívatlan vendég című írását közölték az 1999-ben Németországban megjelent magyar írók német nyelvű antológiájában. E megjelenés öröme és büszkesége kapcsán a 2000. évi 5-6. számunkban mi is közreadtuk Orsós Jakab írását, mostani számunkban két búcsúbeszéddel, verssel és egyik elbeszélésének közlésével tisztelgünk emléke előtt.

(A kiadó és a szerkesztőség)

Tisztelt Gyászoló Család!
Megrendülten búcsúzó egybegyűlték!*

Zala megye és Gellénháza önkormányzatai, megyei szervezetek és civil közösségek kollektívái nevében állok itt, hogy megrendülésünknek hangot adva tolmácsoljam együttérzésünket a gyászoló családnak és emberi kiválóságának felidézésével vegyek búcsút szeretett társunktól, Orsós Jakabtól.

Többfajta képet őrzök magamban, ha emléket felidézni próbálok. A fáradhatatlan, az örökké valahova induló, valahonnét érkező közéleti ember, író, fafaragó képe, vagy az olajos szakma megbecsült nyugdíjasaként még évtizedekig példát és mintát kínáló jóbarát arca egyaránt felidéződik.

De így lehetnek ezzel az Őt szerető és becsülő jóbarátok mindannyian.

Ha a szorgalmas teremtő emberre gondolunk, Jakab ül gomboszegi kis műhelyében és őseitől örökölt eszkö-

zökkel és mozdulatokkal bontja ki a fa tömbből robusztus kis figuráit, ősi használati eszközeit. Ha a történetmesélő író emberre gondolunk, gellénházi szobája asztalánál gömnyed írógépe fölé és két ujjal gépeli fel a hófehér papírra szülei, nagyszülei, testvérei szomorkás-vidám történeteit. Ha a szenvedélyes, nagy mesemondóra gondolunk, akkor fiatalok körében üldögel és meglevenednek a hadifogság keserves éveit, amit azért mindig meghintett egy kis humorral, a túlélés fűszerével. Ha a minden emberi közösséget támogató szervező emlékét idézzük, akkor felültenek bennünk a Zalai Írók Egyesülete által kiadott Pannon Tükör című kulturális folyóirat színes címlapjai.

Ezt a mindennapokat átfogó, sokszínű alkotói szenvedélyt, a rászorulókat támogató közéletiséget, a több kötetnyi eredeti, színes írást, a megszámlálhatatlan bájos fafaragást értékelték a megyei önkormányzat, amikor Orsós Jakabnak odaítélte a legmagasabb megyei elismerést, az Alkotói Díjat.

Néhány hete az ő portréfilmje gyűjtött sokunkat a gellénházi olajos művelődési házba. Akkor már nem jöhetett közénk. Zala vármegye 1000 éve című kötettel kedveskedtem a bemutató apropóján. Azt remélem, belelapozgatott még a szűkre szabott elmúlt napokon. S akkor ő is láthatta amit sokan hiszünk: Az ezer év utolsó 82 oldalára ő is írt, vésett, mondott, alkotott valami olyat, amiért köszönjük sorsunknak, hogy ismerhettük, szerethettük, tisztelhetjük Orsós Jakabot.

Nyugodjék békében.

(Varga László, a Zala Megyei Közgyűlés elnöke)

Végül csak elalszik az ember*

Akit ma elbúcsúztatunk, a teremtett világ káoszának mély ismerője volt, kedves barátaim.

Ismerte a gombákat, a füveket, ismerte a fákat a maguk nevében és a maguk tulajdonságai szerint. Ismerte a felhők járását, a vadak szokásait, a madarakat, a vizeket és a tüzet. Tudta, milyen halak járnak a színen és a mélyben, vagy miként bújnak meg a rákok a patakmederbe nyúló gyökerek között.

A gyökerekről és a meggyökerezésről különösen sokat tudott. Ősei tudását őrizte.

Tudta, hogy aki nem eszi meg a csalánt, nem éli túl a hadifogságot Szibériában.

* *(Elhangzott Orsós Jakab temetésén 2002. március 28-án.)*

Nem volt olyan időjárási konstelláció, amikor ne tudott volna a szabadban tüzet gyújtani, és tudta, miként kell a paraszat hamuba fojtani.

Nem a személyes túlélés vágya vezérelte <v tudományát, mert a haláltól nem félt, ellenkezőleg, csaknem naiv maradt vele szemben.

Szenvedélyesen szerette a tájékat, ahol a szegényeknél is szegényebbként megszületett és felnevelkedett, ismerte városait és falvait, de legfőképpen bennünket ismert, e különös teremtményeket, embertársait. Saját állítása szerint nincs település Zalában, ahol ne járt volna. Volt ellenfele, még ellensége is. maga is tudott ellenséges lenni, akár kegyetlen, de többen voltak a barátai, s még többen a jó ismerősei. Tekintete előtt rejtett tulajdonságuk vagy gondolatuk alig maradhatott.

Az emberben hinárként tenyésző és zabolátlanul tomboló elemek ismerője volt; a szociális indulatok szakértője és a gyöngéd érzéseké. Schol másutt nem volt szívesebben, mint emberek között, mesélt nekik és ezzel szóra bírta őket. Egyre gazdagabb lett az elbeszéléseiktől.

Szabad ember volt, aki a megaláztatott és megnyomortítottak sorsában osztozva élte át az emberevésbe feledkezett húszadik századot.

Nagy utat tett meg, míg kijutott a század rettenetének sűrűjéből.

Anyakönyvi kivonata szerint nyolevankét éve Nagykanizsán született, „a szepetneki út végén levő legelőn”.

Orsós Jakab

Naca

- Maga mindig boldog volt Anna néni? - kérdeztem a hatvannyolc éves cigányasszonyt.

- Mindig nem, de többet voltam boldog, mint boldogtalan.

Kulcsot kotorászott elő és felkattintotta a lakatot. Amikor az ajtót rámostól félrehúzta, akkor derült ki, hogy a lakat csak megtévesztésül van az ajtón.

A konyhá tetején rozsdás lemezek éktelenkedtek kusza összevisszaságban. Anna néni betessékelt, hogy megmutassa, mi van odabent. A tanya belvilága csak akkora, mint egy családi sírbolt. A sárral tapasztott falat színes folyóiratokból kivágott képek díszítették. Hazai, külföldi színészek, énekesek és politikusok feszítettek a legfrissebb változatban. A kisebb amatőr fényképek kovással voltak felragasztva, a többit csak odaszögezték. Anna néni egy elkopott fakanállal mutogatta a képeket, mindegyikhez hozzáfűzött valamit:

Édesanyja emlékezete szerint azonban egy vadrózsa tövében, Beleznán. Minden esetre szabad ég alatt. Legendás emberek születési helye és ideje szükségszerűen bizonytalan. Orsós Jakab a magyar cigányság integrációjának egyik legnagyobb alakja lett.

Amikor írni kezdett, magyar nyelvű cigány irodalom még nem létezett. Azon csöndes úttörők közé tartozik, akik magyar nyelven először juttatták szóhoz népüket. Nyugodt, bölcs, felvilágosult ember volt, pater familias, aki panasz és dicsekvés nélkül élt, így is írt. Akinek volt füle a hallásra, tőle tanulhatott.

Halála előtt azon halottaival is találkozott, akiket legjobban szeretett az életében. Wirth Lalival, egykori társával az elemi iskolából, a feleségével, Ilonával, négy gyermeke édesanyjával, akit haláláig ápolt, végül az édesanyjával, aki cigány nyelven biztatta, jöjjön hozzá, nem lesz rossz helye.

Végül csak elalszik az ember, mondta nekem a halála előtti napon. És valóban elaludt.

Ravatalánál atyai barátomtól búcsúszom valamennyi öltök nevében is, kedves barátaim. Negyven évvel ezelőtt nem csak barátságába fogadott, hanem lassan növekvő családjá körébe, a gyermekei, a vejei, az unokái, a dédunokái, unokamenye és unokaveje közé.

Isten veled, Jakab.

Nádas Péter

- Ezek itt énekesek. Én is lehettem volna művész, ha nem cigánynak születek! Ezek színészek, de én nem láttam őket, mert nincs televízióm. Hála Istennek! Ezek meg rangos miniszterek vagy mit tudom én, kicsodák, akik a cigányok sorsát teszik-veszik anélkül, hogy a cigányokat megkérdeznék.

- A régi világban is csak összetereletek bennünket és mentünk, de nem tudtuk, hogy hová; csak mentünk! Valahol a kurva istenben már elrohadtunk volna, ha nem jönnek az oroszok! Ajaj, árva!

Az a sok apró cigánygyerek! Csáktornyáig vittek bennünket a nyilasok, ott átadtak a németeknek. Egy éjszaka a bombázók a mi lágérünkre is dobtak egy-két bombát. Hát Istenem, az az orosz pilóta, ha tudja, hogy ott ezek az árva cigányok raboskodnak, akkor biztosan továbbrepül. Igaz, sok cigány meghalt, de örültünk, mert egy csomó német meg nyilas őr is velük pusztult. Nagynagy gödröt kel-

lett ázni, hogy a cigányokat el tudjuk temetni. Majdnem, hogy megtellett, amikor a fasiszta hullákat a cigányokra rakatták. Gondoltam magamban: ezek a szívtelenek még holtukban is nyűg akarnak lenni rajtunk, nem keverednek el a cigányokkal, hanem a testvéreinken pöffeszkednek.

Ezt a kunyhót azután vettük, hogy a jobbikat eladtuk, mert a lányomat a börtönbüntetéséből kellett kiváltanunk. A tetőt adtuk el a fejünk fölül, hogy a börtönből megszabadítsam a lányomat. Amikor az Isten a férjemet magához szólította, akkor a lányom egy olasszal állt össze, de a fiúnak két év után el kellett hagynia az országot, mert másképp zárták volna az ajtót. Szegény Dino!

Egy képet vett le a falról, a köténye csücskével gondosan letörölte a rárakódott port, s mint egy szentképet élém tartotta:

- Hát nem gyönyörű férfi? Hát a jósa a milyen volt! Istenem, ha még egyszer előlről kezdődhetne... A Dinónak itt állt a Mercedese a kunyhó előtt... Haj, árva fejem!

Fejéhez kapott Anna néni, majd tekintetét végighordozta a kunyhó mennyezetén és nevetni kezdett.

- Min nevet? - kérdeztem kissé meglepődve.
- Hát csak azon, hogy amikor a lányommal meg a Dinóval a Mercedesben ültünk, az egész cigánytanya égett az irigységtől, ahelyett, hogy örültek volna a más szerencsésének. Most a lányom egy magyarral él.

Ezt úgy mondta, mintha a legféltettebb titkát árulta volna el.

- Igaz, hogy a szüleihez még nem vitte el, de mégiscsak magyar. Éjjelenként hallom, amint a lányom könyörög: „Vigyél el már egyszer hozzátok...”

- És ezek után is annyira ragaszkodik hozzá?
- Nem szeretem a fajtámat... - mondta elgondolkodva Anna néni. - Alighogy betöltöttem a tizennegyedik évet, szüeim férjhez adtak. Adtak?! Eladtak, akár egy háziállatot, százötven pengőért. Egy idegen törzsbe kerültem férjhez. Három napig egy fehér szoknyában kellett hálnom a férjemmel, majd a harmadik napon azt mondta az uram:

- Azonnal vedd le a szoknyádat és csomagold bele a fejkendődbe!

Nem sejtettem, hogy miért kell összecsomagolnom.

A férjemmel a szüeimhez mentünk, akik tíz-tizenöt kilométerre, egy bükkös szélén sátoroztak. Anyám a sátor előtt állt.

- Bontsd ki a kendőt! - parancsolt rám a férjem és anyámra meresztette a szemét. - Ilyen lányt nevelt a százötven pengőért?

Anyám végigmustrálta a kiterített szoknyát és átkozódva leköpte. A sátorból egy kis rongykeletet hozott elő, előszedett belőle százötven pengőt, majd azt mondta:

- Ha nincs a lányomnak becsülete, akkor visszaadom a becsületes pénzedet! - és a földre dobta a bankókeletet, amit a férjem nem vett föl, hanem mielőtt elindultunk, ráparancsolt, hogy én szedjem föl megaláztatásom árát.

Tavaszi volt, szél fúj, itt-ott pacsirták emelkedtek a magasba. Szótlanul mentünk. Elöl a férjem, én utána kullogtam. Sejtettem, hogy gondolatai hol járnak: ki vette el a szüzességemet, hol és hogyan, én is akartam-e, vagy megérszakoltak? A táborunk egy faluszéli elhagyott homokbányában húzódtott meg, amelyet csak egy szűk bejáraton lehetett megközelíteni. Körben, mint a várfal, emelkedett magasba a kitermelt homok. Sovány lovak ették a zabszalmát a kocsik saroglyáiból, meztelen gyerekek szalagáltak égő kanóccal az egyik tűztől a másikig.

- De jó nekik! - sóhajtottam, pedig tudtam, hogy nekik sem jó, de most mégis jobban szerettem volna az ő bőrükben lenni.

Az egyik kocsinak támaszkodtam, közben a férjem a szüleiével tárgyalt. Gondoltam, hogy csak rólam beszélhetnek. Nagyon felindultnak látszott, amikor elmállt:

- Most azonnal megmondod, hogy ki vette el a szüzességedet és azt is, hogy te is akartad-e!

Nevetni kezdtem. Ennyire komolyan veszik a férfiak a szüzességét? De nem, a maguké, hanem a nőstényét, mert a bak elveszitheti, de a nő sohasem. Sokszor végig gondoltam ezt, amikor kékre-zöldre vert testtel magamhoz tértem. Az első ütésre emlékszem, a többire nem. Amikor a látásom kitisztult, egy kocsihoz voltam kötözve, egy öreg cigány oldozta le a kötelet a testemről. A férjem kötözött meg, miután az első ütéstől összeestem. Az advadt vért vizes kendővel egy időse asszony mosta le az arcomról. Ahogy a szemeim nyiladoztak, egy lovas alakja rajzolódott ki előttem. Nem cigány, nem ismerős. Úristen! Csak nem haltam meg? A lovas kiabálni kezdett, a cigányok apraja-nagyja pedig sivalkodott:

- Kegyelmes úrfi, bocsásson meg nekünk! - könyörögtek az uraság fiának.

- Nincs nektek lelketek? Mit akartok ezzel a gyerekkel? Ha még egyszer előfordul, akkor az apám birtokán nem maradhatok meg! Megértettétek?!

- Igen, kegyelmes ifiúr... kegyelmes... kezeit csókolom... kiabáltak össze-vissza a cigányok.

Az öregek titkolták, hogy az uraság fia mentett meg. A kisebb gyerekek árulták el, amikor megkínáltam őket a tejből, amit megmentőm küldözgetett egy cselédlánytól.

Alighogy kitavaszkodott, teherbe estem. Miután megszülettem a gyereket, megismerkedtem egy másik törzsbeli legénnyel, s úgy döntöttem, megszököm vele. Csak azért, hogy bosszút álljak. Ez a férjem sem volt jobb, őt is el-

hagytam. És utána csak az Isten a megmondhatója, hányat és mindig akkor, amikor a legboldogabbak voltak velem.

Amíg élek nem tudom le a bosszúmat, mert úgy megáláztak, hogy a sebeim mindig felfakadnak. A sebzett ember pedig úgy akarja magát gyógyítani, hogy sebeket ejt másokon, mert kiveszett belőle az emberség.

Egyszer egy gazdag parasztasszony az anyámat kére-zöldre verte söprűnyéllel. Egy másik kártyavető cigányasszony azt jósolta neki, hogy a férje éppen akkor, amikor a kártyába néznek, egy másik asszonnal szerelmeskedik. Alighogy a kártyavető elment a férj hazatért a mezőről.

- Te kankutya - esett neki a felesége -, jól kikanyoltad magad?! - Miket beszélsz, asszony? - hüledezett a férje.

- Hát idefigyelj! - csattant fel az asszony. - Ha megteszed, akkor elhiszem, hogy nem csaltál meg.

A férj megfordította a kulcsot a konyhaajtó zárjában az ajtófüggönnyet is leengedte és a vetett ágyra döntötte a feleségét.

- Engedj már fel! - könyörgött később az asszony. - Odaég a perec a sütőben!

Amíg a férj öltözködött, az asszony csendesen azt mondta:

- Tényleg nem csaltál meg, férjemuram, mert nem hagyta cserben.

A férj nevetett magában, majd visszakattintotta a kulcsot és kiment.

- Megállj te ribanc! - mormolta magában a bizonyoságot szerzett némbér.

Még el sem szállt a mérge, amikor édesanyám benyitott a konyhába. Az asszony a lehevert ágyat simította, melyen még ki sem hült a fenekének a nyoma.

- Csak nem jósolni akarsz, Trézsi? - kérdezte anyámtól.

- Nem akarok én kedvesem, meg nem is tudok.

- Tudsz vagy nem, az anyád hergott hétszentségit! - káromkodta el magát. Felkapott egy elnyűtt söprűnyelet és ahol érte ott ütötte anyámat. Anyám úgy tűrte az ütések, mint a vallásos ember az Isten verését, de egyszer csak, mint a haragos szél, felkapta a jó húsban lévő parasztasszonyt, rohant vele az udvarra, a kút fölé emelte és beledobta. A kertek alatt osontunk el. Egyre halkabban, ez a hang kísért bennünket: „Bocsáss meg az ellenünk vétkezőknek... Bocsáss meg az ellenünk vétkezőknek!”

Egy-két év után arra jártunkban megtudtuk, hogy a kútban alig volt víz, az asszonyt a szomszédok kihúzták, de szegényében nem árulta el a történeteket.

Kerülték is a környék cigányai a kútba dobott asszony házát, mint a földművelést. A faluban csakhamar mende-

mondák keltek szárnyra, és éveken át mesélték, cifrázták, a kútbaesés történetét. Három évvel később én, a szemtanú így hallottam vissza:

„Bocskor Mihály feleségének a cigányasszony azt jósolta, hogy a kútban egy cserépfazék arany van és ezért ment le a kútba. Míg Bocskorné az arany után matatott, addig a férje a cigányasszonnal megcsalta.”

Evek múltán tudtam meg, hogy mindenüket eladták, messze költöztek arról a vidékről. Nekem pedig istenem lett az a lovas úrfi, aki engem a szekér oldaláról megszabadított. Nem mintha a verésbe belehaltam volna, a cigányasszonyok mindegyike végigélte a szenvedéseket.

A cigányasszonynak nem adta meg az Isten azt a tehetőséget, hogy a férjével egyenrangú legyen, mert a férjében a védelmezőt kellett tisztelnie. Magára maradvá mihez kezdett volna védelem nélkül?

Az én drága anyám úgy halt meg, hogy az apám háborúban volt, ő pedig a három gyerekkel egyedül kóborolta a világot. Egyszer egy csendőr szemet vetett rá, mert nagyon szép asszony volt, megleste az erdőben és megerőszkolta. Anyám haza sem jött, mert a lábai nem bírták hazahozni a szégyen súlyától: végzett magával.

Az volna a legjobb, ha a rossz emberek mielőtt világra jönnének, elvesznének. Csak hallgatna meg az Isten! Mit vétettem én a világnak? A világ vétett nekem! Ahogy mindenkinek, nekem is jogom volt a világra jönni és még nem részesültem a földön annyi jóban sem, hogy a hivatalnok elfogadja a köszönésemet, ha bemegyek az irodájában. Én elevenen lakom olyan lyukban, amilyenben a más ember holta után porladozik.

Márpedig az ember csak addig ember, amíg a szuflla benne van, utána már akármilyen rangkórság ette, por lesz belőle. Hát én úgy gondolnám, hogy addig kellene az embert emberségben részesíteni, amíg él. Ha már meghalok, akkor mit ér nekem ha a gödröm mellett sírnak, engemet meg szegény Nacának sajnálhatnak!

Hát bolond vagyok én? Hol vannak már a holtak? Talán még a poruk is belekeveredett a levegőbe, mint a finomliszt. Most szívjuk a tüdőnkre, szívünkre, epénkre. Isten engem úgy segítjen, ha ezen a földön ennyi rossz ember valamikor is volt! Úgy válnak én kővé, ha nem mondok igazságot! Hogy mi van ezen a földön, ez már nem Isten verése, hanem bolondéria! Tizenyolc gyereket a világra hoztam: kettő a szülésnél halt meg. Tizenhat megmaradt, de egy sem bolond, vagy hibás, pedig az Isten úgy nyomorítson meg, ha nem a bokorban születtem őket. Ez így van, mert most is élő emberek.

Gyurik Irén

1963-2002

Elhunyt - tragikus körülmények között - 39 évesen egy tehetséges zalai költő.

Írásai a Zalai Hírlapban, a Pannon Tükörben és az Eletünkben jelentek meg. Önálló verskötete *Megdorgált tudat* címmel 1997-ben látott napvilágot, és sok értő, együttérző olvasóra talált.

Amint életét, úgy a műveit is a végletek jellemezték. Végtelenül jó és szelíd tudott lenni.

Ilyenkor a szűk környezet és a földi élet minden apró jelenségét szerette, becézte, féltette a romboló erőktől, és gyermeki bizalommal hitt valamilyen transzcendens hatalomban. Ám túl sokszor megtörtént, hogy érzékenysége miatt kiszolgáltatott, változékony lelkiségét hatalmukba kerítették a destruktív erők és hatások. Ilyen állapotban a bosszúállás, gúny, kétségbeesés és vad agresszió érzelme és hangulata hatalmasodott el egész lényén. Majd - újra meg újra - visszatért gyermeken jó, gyengéd jobboldalra.

Sajnos, megdöbbenő átváltozásait senki sem tudta elviselni, és az egész életét végigkísérő szegénységgel, létbizonytalansággal egyedül maradt. Elhagyta-

tottsága teljén, önszántából vetett véget a „végletek játékának”.

Reméljük, hogy akik egy évtizeden át olvasták írásait a megyei napilapban és a Pannon Tükörben, nem fogják elfelejteni a kevés örömből és sok lelki gyötrelomból fakadt, őszinte, megrázó Gyurik Irén verseket.

Fájó szívvel búcsúzunk lapunk munkatársától.

Gyurik Irén önálló kötete 1997-ben jelent meg Nagykanizsán a Czupi Kiadó gondozásában

Gyurik Irén

Porrá zúzassék

Összezúztam mindent,
semmi sem maradt régi életemből...
Olyan erővel vágtam a falhoz,
csatatérre változtak az emlékek,
három halottal.

Rég megbűnhődtek mind az álnok tettet,
zsarnok anyám, öngyilkos apám,
s maga az elítélő gyermek.

Magam lennék a túlélő. Istenem,
ha megtartasz engem!...

Anakronisztikus múzsa

Hol vagytok rongyos nappalok,
kis cipő, ég adománya,
hol vagytok szűkülő éjszakák.
hold csontsovány sarlója,
merre a mező, kalászvirág,
hol vagytok bodros fellegek,
morranjatok, villantsatok
égi fényt a verejtéknek,
utat a kis boglyáknak, szekérnek,
utat utat a szegénységnek...

Ottfelejtett utazó

A
búza-
virág fel-
hővé változott,
ring felettem, mint
tengeren a kék vitorlás,
sikli árbocszegetten, szelve
csendesen a habokat. Cseppenként
tovasiklott a nyár. S ha most tél lesz,
hópelyhet ficánkoltató, a bálna torka végleg
elnyel, téged, nap fedélzetén felejtett utazó...

A hajnalt félve

Hegyként morajlik a fennsík.

Az októberi kert szögletéből
a nyári levéltenger maradéka zúdul,
s homályos lesz a szem,
elalszik a föld, a fatörzs, az ág.
Mint homokóra szemcséje, leperreg az év,
s ami van és lesz, lobogva leég,
tűz emészti gyérülő hajjunk.
Aranyból ezüstté ráncosodunk.
Megvakul az ég,
süketebb lesz a föld.
Nem halljuk a hajdani zsongást,
csak a halkán szűrődő zenét,
ahogy átsuhan megmaradt napjainkon.
S rőtre dörzsölt szemünknek
nem válaszolnak az éjszakák,
mert féljük a hajnalt,
mikor elalszik a föld, a fatörzs s az ág.

Egyszer csak...

Egyszer csak nincs mit mondanod.
Mint leborított kavicsok,
ezer felé gurult szét a hangod.

Jutott belőle nagyobb, kisebb.
Mindenkihez odatévedt,
mígnem széttaposták az évek.

Egyszer csak vak lett a szemed.
Ami most látsz, csak a tied,
az nem sötétség - ÉLETED...

Fa Ede

In memoriam Gyurik Irén

I.

Nyílik
csukódik
a tér-idő-marok:

szétrobbant napok
porában gyúl ki
s ég el
szellem és szív
MIÉRTJE

II.

könnyként
peregnek
elavult
metaforák
SÍRÁS SEM ÉR ELI

hogy süvít
SEMMID
csöndjel:

FÁZOM A MINDENSÉGGEL

Erdődi Gábor

*Boros Juliának
(A Napudvarlás című ciklusból)*

Opuszok

Bárokban
vámírfalak
vörösbor
isznak

Ketté törték
a csókot:
arcátlan szemérem
a pírja...

*

Történelmi álom:
elértelek
Madonna
lángoló
gótikus keblű

Mögötted
át kígyózik
O viharos
quattrocento!

S hogy gyermekeink
milyen szépek
erről ad
olcsó képet
a Tesco

*

(Alma-hámozás)

Hámozod az almát
Eljutsz-e
a szívközépig
A mosoly édeni
vagy torkodon akad a szó?

E külső spirál
is oly izgalmas!
S örökkévaló
tudás
e héj is...

Matyikó Sebestyén József

Beszélgetés Z. Soós István festőművésszel*

Kaposváron a Dr. Kovács Sebestyén Gyula utcában ragyog az őszi nap. A tar fák ágai között könnyen tör át a fény - és szép tavaszi virágos kert fogad.

Itt él és alkot a Somogy megyei művészeti élet egyik nagy „öregje”, Z. Soós István festőművész, aki művészi munkásságán kívül mint a város polihisztorja, hosszú évtizedeken át a múzeumi és az oktatási ügyek tevékeny szellemi irányítója is volt.

Z. Soós új stílusával sok alkotásában kifejezte a *mátság* tényét, igényét, vállalta a szokatlan festői gondolatok megoldását. Gazdag művészi tevékenységének jelentős része a megye, a város középületeiben, templomokban megtekinthető freskőfestői munkássága. Számos fontos műemlék restaurátora; pl. ő újíttotta fel a népi műemlék szenai templomot is 1948-ban.

Modern grafikai ciklusa a fény és a mozgás örök sokféleségének megjelenítésére született, amely a természet és az ember kapcsolatának sajátos összefonódását egyéni módon sugározza. Erről és teljes munkásságáról *Szűz Rezső* írt részletesen az 1982-ben kiadott életrajzi albumban.

"Köztudott, hogy Kaposvár hírét-nevét Zichy Mihály, Rippl-Rónai József, Iványi-Grünwald Béla, Kunffy Lajos, Vaszary János, Bernáth Aurél művészeti rangja gazdagította. Míg azonban e nagy elődök működése itthon és külföldön már széles körben ismertté vált, a kortárs művészet e jeles itthoni képviselőjét, Z. Soós Istvánt nem hogy az ország, de még a megye közönsége is alig ismeri.

Miközben a szívélyes feleség kávéját kortyolgatjuk, az jut eszembe, hogy akárhányszor találkoztunk Kaposvárott, mindig valami megnevezhetetlen nyugalom szállt közénk, hacsak pár mondat erejéig váltottunk is szót. Ilyenkor mintha a zaklatottság, a sédült rohanás megszűnt volna. Mintha csak harmónia létezne. Vonalban, színben, formában, szellemi sugárzásban. Mindketten a békességre, a szépre gondoltunk.

- *Kunffy Lajossal jó barátságban volt Pista bátyám...*

- Sokszor találkoztam vele, mert már 1928-tól ő is rendszeres kiállítója volt a Berzsenyi-tárlatoknak. Sok levelét őrzöm. Mindig kitüntető szívéllyességgel fogad-

Z. Soós István művészete 2000 (a kötet borítóját)

dott, bárhol is találkoztunk. Egyszer Budapesten töltött kényszerű száműzetéséből jött meg, amikor Kaposváron találkoztunk. Már messziről megismertem nyugodt, rugalmas járásáról, választékos öltözködéséről, fekete művészkalapjáról, prófétai fehér szakálláról. Akkor már én vezettem a múzeumot. Följött velem, és ott hosszasan elbeszélgettünk. Elmondta terveit. Távozásomkor meghívott Somogytúrra, és atól kezdve szinte minden évben vendége lehettem egy-két hétig. Együtt festettünk a szabadban, rendeztettem a műtermi összedobált dolgait, javítottam a háború alatt sérült festményeket. Atyai barátságába fogadott. Nagyon szerettem őt, és értékelttem az egész családot. Művelt, mértéktartó, békés emberek voltak.

Kunffy festészete a német, majd a francia impresszionista megújulás vonalához tartozott, melyhez mindvégig hű maradt. Műveivel első ízben a Fő utca elején volt Goitein Mór-féle műkereskedőnél találkoztam 1925-ben. Nem is tagadom, képeinek finom szín-harmóniája, jól megrajzolt figurái hatással voltak rám,

* A korábban készült interjú közlésének szomorú aktualitást ad a művész halála. Z. Soós István (1900-2002)

még ha nem is követtem stílusát, nemesítő tetszéssel hatottak rám.

- *Kunffy inkább a műteremben festett, vagy kint a szabadban is?*

- Kertjében, a falu utcáin, a házak udvarában mindig talált témát. A szabadban felvett vázlatok alapján a nagyobb feladatokat, mint minden jól képzett festő, a műteremben oldotta meg.

Ahogy a műteremről beszélünk, egy kedves jelenet jut az eszembe: egyik látogatásom alkalmával a somogytúri műterem érdekes bejárata fogott meg, és hozzákészülődtem, hogy arról csináljak egy képet. A bejárat előtt oszlopok tartják a tetőszélt, zöld folyondár tekeredik rájuk, a falon vibráló délelőtti napfény... Ne kiálltam, hogy fessek, Lajos bátyám mellett megy el, pillanatra visszanez, és azt mondja: - Mindjárt jövök vissza, addig ne csináld! - És ahogy visszajött, így szólt: - Te, ez így nem lesz jó! - Miért, Lajos bácsi? - Nagyon közel állsz a témához. - Lehet, de nekem éppen innen tetszik, és most már hozzákezdektem...

Egy óra múlva bevittem a műterembe a kész képet. Éppen ott foglalatzkodott a mester. - Tedd fel az állványra!... Nézte, nézte sokáig...

Nyert! Nagyon jó kép lett belőle! Csend követte a következő percekét, aztán megszólalt. - Érdekes dolog ez, te mindig olyan valamit találsz itt nálam, amiket én már 70 éve naponta látok, de nem jutott eszembe, hogy arról képet fessek!...

Ezt a képet a Rippl-Rónai Múzeumban bemutattam, és megvette a megyei tanács. A múltkoriban még lát-

tam egyik hivatali szobában. Sajnálom, hogy nem maradt meg az én gyűjteményemben.

- *És Kunffy Lajosról milyen történetekre emlékezik vissza szívesen?*

- Mint az előbbieken már említettem, Kunffy háznak vendége voltam havonta egy-két alkalommal. Ilyenkor a házigazda és én is más-mással töltöttük a nappali órákat. De este, vacsora után, élénk beszélgetésben múltak az órák. Különösen, ha Kunffy felesége, Ella néni, jó hangulatának engedve, zongorajátékával színezte azokat. Csak klasszikusokat játszott. Megvolt a tehetsége, és úgy tudom, zenei felsőoktatásban is részesült. A beszélgetésekben általában a művészetről, meg a német, francia városokban a művészek sikereiről volt szó. No és persze Munkácsy Mihály műtermében tett látogatásairól is. Mesélte egy vasárnap délelőttjét, amikor Munkácsyék kijelölt fogadónapján, mint hazánkfia, tiszteletét tette a mesternél. Mikor belépett a műterembe, látta Munkácsyt egy magas állványzaton, széken ülve éppen a *Honfoglalás* című hatalmas vásznan dolgozott. Jó napot kívánok, Mester!... De csend fogadta a köszönését. Azt hitte Kunffy, hogy talán nem is hallotta, nagyon elfoglalt... Így hát megismételte: Jó napot, mester!... Ekkor Munkácsy a széken ülve, odafordulva, éles szavakkal ezt kérdezte: - Mondd csak, fiam, vajon te is azon bolondok közül való vagy, akik mostanában az árnyékot kékre, lilára pingáljátok?... Zavartan álltam ott és csak annyit tudtam ezek után kinyögni: - De Mester! - kezdtem volna a magyarázkodásomba... De Munkácsy izgatottan felállt a helyéről, és ecsettel a kezében az ajtóra mutatott: - Semmi Mester!... Vedd tudomásul, hogy az árnyék fekete! És mindig az volt és az marad!... Vegyes érzelmekkel, csendben behúztam mögöttem az ajtót.

Kunffy megtudta a kollégáktól, hogy Munkácsyt nagyon idegesítette ez a divatos bolondéria, amit az impresszionisták kezdtek terjeszteni. Új színekben, tobzódásszerűen alkotják képeiket. Munkácsy sokat tépelődött azon, hogy ő miért nem érti-látja ezt a ter-

A Z. Soós István állandó kiállításának helyet adó nagykanizsai Képzőművészetek Háza (Kiskastély) (Varga György felvétele)

mészetben? Hiszen az eddigi nagy mesterek csakis barnába, vagy feketébe ágyazottan oldották meg feladataikat. És ez eddig jó volt. Hát most úgy hirtelenjében az egész fiatalság meg akarja ezt dönteni, ez tűrhetetlen.

Kis idő elteltével persze Lajos bácsi ismét elment a Mesterhez, de mindketten hallgattak a „problémáról” és Munkácsy sohasem próbálkozott az új színharmonikkal. És mégis, így is nagy-nagy alkotója maradt a magyar művészettörténetnek.

Kunffy és Rónai barátsága már párizsi idejük alatt kezdődött, a modern körökkel érintkeztek, azok műtermébe bejáratosak voltak. Így néha egy-egy kiállítást együtt néztek meg.

Kunffy szívesen látta Rónait, bármikor is jött hozzájuk. Egy ízben, 1907-ben, éppen akkor látogatott somogytúri műtermébe Rónai, amikor ő a már régebben elképzelt, és részleteiben is késznek talált festményén dolgozott. Ez a nagy festmény, a „Somogyi gyermektemetés” című látogatójának érdeklődését is felkeltette. Mondta is: - Te, Lajos, ez egy különös újjító indulás a piktúrádban, megjósolhatom, lesz ezzel sikered, de fogadd meg a tanácsomat: a faktúrát menetközben ne változtasd meg. Kunffy nagyjából, mint mondta nekem, ezeket a jó intelmeket megszívta. Így egy friss, levegős, új színhatásokkal megoldott kép lett belőle. Már sok országban szerepelt, mindig nagy feltűnést keltett új meglátásával és a magyar élet reális, mélyhatású ábrázolásával. Párizsban, Bécsben, Londonban, Münchenben, Budapesten is kiállították. Kunffy felesége több ízben ült modellt Rónainak. Fiatalabb éveiben érdekesen, franciásan öltözködő, szép asszony volt. Így nem egyszer, de ahányszor csak lehetett, újabb és újabb arcképet csinált róla. Ezek mutatós, jó képek lettek, és a művész mindannyiszor elkérte őket: Ellám, ugye elvihetem a mostani kiállításomra? Persze nem hozta vissza. Bűnbánatos arccal mondta: Ellám, nem tudtam ellenállni, hát eladtam. De ugye nem haragszol,... majd csinállok másikat! És ez több alkalommal is megismétlődött. A kaposvári múzeum gyűjteményében most sincs Rónaitól Kunffyné arckép, csak Lajos bácsitól néhány remek, pasztell portré. Megcsodálom őket, mindannyiszor, csak kár, hogy ritkán vannak kiállítva.

- És mit tud a Balatonnál dolgozó festőkről, például Cserepes Istvánról és Wágner Gézárról?

- Cserepest nem, de Wagnert személyesen ismertem. Ő Siófokon lakott, régi kiállító tagunk volt. Azt

mondhatnám, hogy helyzeténél fogva ő ismerte a somogyi parti vizet a legjobban. Ezt minden szereplésekor mindannyian elismertük. Akár vízfestéssel, akár pasztellel jelentkezett, szépen vettek is tőle. Sárközy Géza, azt hiszem, somogyi földbirtokos család tagja, pedig rendkívül erőteljes faktúrával oldotta meg képeit, különösen a téli hangulatokat.

- Rippl-Rónait ismerte-e személyesen?

- Rónait látni láttam, mégpedig kétszer is, de az is szomorú találkozás volt. Először Budapesten az Ernst Múzeum összes termében rendezett életműkiállításán. De csak messziről, mert ott annyi volt a nép, hogy a képeket szinte meg sem lehetett közelíteni. A hivatalos személyek és az elismert műgyűjtők szoros gyűrűt képeztek a művész közvetlen közelében. Így hát csak villanásnyira láthattam. Másodszor itthon, a városháza melletti hetipiacon, amint szürke nagyszélű kalapjában, párizsi, szürke köpenyében hátratett kézzel, sétabottal a kezében szemlélgetve sétált a falusi vékás asszonyok sora között. Akkor még a szennaiak, kislakiak itt-ott népviseletben jártak, és ez valóban festői jelenségnek számított.

Tudtam, hogy ő a Rónai, de megközelíteni, mint művésznövendék, nem is mertem. De nem is tartottam illendőnek. De hát mit hoz a sors?! 1927 novemberében a város polgármestere, Kaposváry György üzent értem, siessék a városházára, ott van felravatolva Rippl-Rónai József festőművész, városunk nagy halottja. Nem is tudtam, hogy meghalt, de azt sem, hogy beteg volt.

Hát lementem és arra kért, hogy csináljak annyi képet, rajzot, amennyit csak lehet. Elkészült két ceruzarajz a ravatalról. Egy szénrajz a fejről életnagyságban. Egy színes pasztell a nagyterem erkélyéről, amint a színes ablakkal megvilágított ravatalt a gyászolók körülveszik. Ezek kisebb méretű lapok. De a városháza külső erkélyéről jó rálátásom volt a Kossuth téren elhelyezett koporsóra és az összegyűlt tömegre. A nemzeti zászlóval, a Munkácsy temetésén használt lepellel és temérdek koszorúval takart, körülvelt koporsót gyors vázlatban vettem papírra. Mint mondtam, az egész tér megtelt. A búcsúztató beszédet Petrovics Elek, a Szépművészeti Múzeum igazgatója tartotta. Utána Csók István festőművész, a Képzőművészeti Főiskola igazgatója búcsúzott a festő kortársak nevében. Jelen voltak a budapesti művészvilág neves kép-

viselői és természetesen a város polgármestere a tisztviselői karral.

Az emlékbeszédek után a gyászmenetet sűrű, az út vonalakat végig betöltő sorokban kísérté ki a keleti temetőbe a város - a nemzet nagy halottját. Ilyen temetés még nem volt Kaposváron, de Budapesten is csak Kossuth Lajosnak lehetett ilyen.

Pedig úgy hallottam idős emberektől, hogy Rónait a város átlagközönsége nem ismerte, nem is bécshülte. Mert a századfordulón és a következő pár évben még erősen élt a könnyen érthető, természetű, a valóság ábrázolását mutató festészet. Nem is rendeztek itt rendszeresen képkiallítást, de annak való hely sem volt. Két lelkes ember foglalkozott ilyen dolgokkal. A város tanfelügyelője, Gulyás Ferenc és Fekete Gyula műpártolók rendezték időnként a beszerezett anyagból a kiállításokat. Leginkább a nyári iskolaszünetben. Így került Rippl-Rónai József egy korai gyűjteményes anyaga az akkor új Anna-iskola egy-két földszinti termébe. Én ugyan ezekből egyet sem láthattam, de középiskolai tanárom mesélte, hogy a közönség nagyobb része értetlenül állt a képek előtt. Sőt volt olyan nap is, hogy tréfára ragadtatta magát...! Rippl-Rónai nem neheztelt ezekért. Elhárította magától jó humorával. De később, 1919-ben, a vármegyeháza földszintjén, Weissenbach Iván vármegyei aljegyző lakásának két szobájában már egy gyűjteményes jellegű anyagot állítottak ki. Ezt én is láttam tanárom vezetése mellett. Magyarázata jóvoltából akkor kezdtem világosabban látni azt, amit addig bizonyos hiányérzettel nézegettem. Hiányzott a megszokott formai és színbeli visszaadása a dolgoknak. Ekkor már én is belekóstoltam a festészetbe ... és készültem Budapestre, a főiskolára, reményteljes felvételizőnek.

Nem csoda tehát, hogy akkoriban kevesen férköztek a művész által látott széphez. Legfeljebb olyanok, akik már az impresszionista felfokozott színes ábrázolást is elfogadták.

Most még szeretném kiegészíteni az előbbieket elmondott szavaimat a Rónai temetéséről. Amikor a ravatalnál készülő rajzokkal voltam elfoglalva, egy régebbi ismerősöm, Borovitz Imre műkőgyáros, aki szobrászatot is tanult, megszólított. Kért, segítsek neki a halotti maszkot megcsinálni. Ugyanis őt is kérte a polgármester, hogy segítse megörökíteni Rónait. Először Medgyessy Ferenc szobrászművész, a Rónai-villa sokszor látott vendége akart öntvényt csinálni, de valahogy nem sikerült. Így Borovitz Imrével mi ketten csináltuk meg a halotti maszkot.

Elgondolkodtató találkozásom volt ez a nagy halottal. Én, sose jutottam olyan kivételes pillanathoz, hogy Tőle kaphassak biztató útravalót bizonytalanul induló pályámhoz, íme most ily közelségbe sodort a kiszámíthatatlan... Megrendülten végeztem akkor e rámbízott feladatot... Hát így történt.

Jónéhányszor kimentem az emlékházba, a kertbe, mely anyni mindennek tanúja, és sok szép alkotásának színhelye volt. Meg-megállok mostanában is egyik-másik jellegzetesebb, sok időt látott faóriása előtt. Ezt ő is látta, és bizonyára valamelyik festményén meghoszabbította annak életét.

És minden úgy van, mint akkor, amikor hangos volt a kert, a ház a családdal, a messziről jött vendégekkel. Emlék itt minden. A műteremben kéznél van a pasztelldoboz, a paletta, és a fogason, mintha most tette volna oda, a sokszor megfestett szürke kalapja. Mintha várná őt... talán csak itt felejtette...

Z. Soós István állandó kiállításának részlete (Varga György felvétele)

Fa Ede

(m)Amor az ezredfordulón

(Pán Tamás „új-érzelmes” szerelmi „regényéből”)

tűzkorttyal kínál
vágy és szerelem
„mézzel” etetne:

MÉG CSUKVA
A SZÁM:

torkomon akadt
a HALÁLOD
anyám!

MÁMOR S ISZONY TÖLT EL

de játszanom muszáj:
milyen „erős” már
ki nyítt szakállat
áztat
„gyerekkönnyel”!...

VÁRAKOZÁS
remegteti
az aszfalt
irháját is!
szememen
füstös áradat
átfut a
kocsifolyam

nők kopognak el
(jelkép mind
s rohan!) -

ha ide érsz
arcod
kislány-mosolyt
játszik?

rossz kedv fakítja?

gyűri
a harag?

melyik éned jön
vigasztal
büntetésnek?:

MINDEN MINDEGY
CSAK ÚJRA LÁSSALAKI.

a város fényét
nézem most
HELYETTED:

az esti fáknak mondjam
hogyan SZERETLEK?

az Úrnek hogy csillagával
velőmíg hűt
rideg
MESSZESÉGED?

egy reklámnak
hogyan neved
betűjével
ÉGET?

kipp-koppnak:
ahogy egy nő
sietve
(mint árnyképed)
beletűnik
az estbe?!...

***

tavasszá szépült
tőled
április!

a kölyökvidám
nyírfák
lombjaikat
lebegtetik
a frisskékből
Feléd
rájuk sem
nézel
csak libbensz
tovább

de szélhangon
a lombok
sokáig
susognak

Önarckép reneszánsz modorban (1969)

fekete és vörös kréta, papír 71x62 cm

Gótika (1969)

pasztell, fekete papír 70x100 cm

Krónosz (1975)
pasztell, fekete papír 70x100 cm

A Zalai Soós család (1986)

69x99 cm

s árnykezükkel
meg-megsimogatják
a kis cipők
nyomát...

***

hívom
becézem:
érezze jól
a testedben
magát

légy ami
BENT vagy:
felnőtt arccal
GYERMEK

hogyan vigyázhassak
őért
TERÁD...

ó hányadszor
s milyen GYÖTRŐN?:
futkos itt nő
tízezerszám

EGYIK SEM
TE VAGY!

átváltozás édes maszka:
hol van arcod?

merre lobban
koromtűz-hajad?

minden képből
kibontana
éhező
szemem

minden hangból
szavad ízét
mézét éhezem

minden utca
HIÁNYODBA zuhát
sodra visz:

nem koppannak
itt
mellettem
apró lépteid...

***

s most
mi ujjongja el
hogyan ITT VAGY
VELEM?!:

trappoló szívem?

meghajszolt
lélegzetem?

a „RÁTALÁLÁS”
Nagy Döbbenete?:

mintha évmillióit
oldaná fel
léteemben
a „kő”

„Élő Sárrá” mállik

szikla-nehéz álom:
ELMÚLT
a merev
idő...

Ő

(suttogva):
létek
formák

milyen tömegén át
sodort felém
a halálszagú
élet?

ÉN

(ujjongva):
létek formák
milyen tömegén
vergődtem át
míg Hozzád
elértem?

Ő:
mindenen-áttűző
FÉNY
a jutalom:
„TELJESSÉG" álma kísért.

ÉN:
hát fizessen most
mindkettőnknek
ÉLET és HALÁL
a kétfelé
sötétlő
Torz „Végtelenért!”...

megoldhatjuk
a tér-idő-talányt?
„féreglyukain”
sebesen
kibújhatunk?
(ez a kozmosz
ránk-szorul
ma már!)

s ha napról-napra
javítgatunk
a benső
időgépen:
mögöttünk
(őskori
rém!)

csak kullog
a HALÁL?...
összerakható
- tán -
az Ős Ok fércművénel
ötletesebb (ésszerűbb)
s az „élhetőbb” világ lesz?

röpíthet téren
s korokon
keresztül
a minden érzéket
elbódító „táv-szex”?

bármí
bármikor
akárhogy
LEHET

ám csak MOST
csak ÉPP ÍGY
„VAGYOK KI VAGYOK”

MERT ÖLEL
S ÖLELEM
AKIT SZERETEK...

BENNE találtam meg
akiért
fejem szédült
láz hidege rázott?

a távolit?
a mindig-
titkosait?

VALAKI „helyett” van
haragja
gyengédsége?

s a „határtalan”
így „álom”
marad?

nem nem:
Ő a „Minden!”:

világát járhatnám
akár ezer évig
kint és bent
vágtyól
gyorsultan
haladva

olyan táj Ő
ahol a madár is
boldogan
rettegne

és RABJA maradna...

mennyi tárgy
találmány
„csoda” seregeijen
hogy zsúfolt elmében
„titkaidra”
leljek?

s mennyi rigófütty kell
 hogy egy fényteli
 HASONLAT
 villanjon elő
 a Vers Csőréből
 RÓLAD?!...

talán több ez
 mint egy „szerelem”:

nevét veszti
 az „övé”
 s „enyém”

„lázasában” sem idegen

s belőlem tör ki
 a jósa is

bármit szól-tesz
 legbensőmben érett -

MINDENRŐL TUDUNK

ismer
 ismerem:

EGYSÉ GKÉNT éljük
 ezt a kettősséget

s magamat-vesztve
 BENNE
 meglelem...

legvonzóbb benned a végletre-véglet
 s hogy így ellentmondasz jobb és rossz felednek
 sosincs unalom!
 sebzél-gyógyítsz
 - ÉLTETSZ -

világ?
 KÜZDŐTÉRI
 (másként sose teljes!)

amatát is csak úgy érzem a csendnek
 ha zaj múlt el:
 TÁN EZT KERESTEM BENNED?!

együtt rombolok percnyi szélvészeddel
 hogy mindent jobban „helyére tehessek”!

aztán te vagy a tusák ellentéte:
 tapintat
 jóság
 legjobb
 legszerényebb...

s mire látszatnál többé érne bennem
 a kép:
 FÖLFORGAT
 MINDENTA
 SZESZÉLYED!-

BENNED MINDEN ROSSZ
 ÉPPANNYIRA
 JÓ

TASZÍTVÁ-VONZ
 (mert épp nekem való...)

kint bent
 szélvészkedsz-rombolsz:

napról-napra
 minden megszokotton
 vihar süvít át

(sértetlen
 bordával
 még nyomasztóbb lenne
 e HIBBANT
 VILÁG?!...)

milyen unalmasan
 fúvód ik
 többé
 s MÁSSÁ

az önmagát
 fényrobajban
 másolgotó
 KOZMOSZI!

TE
magadnak is
örök-újjá
„teremtődsz”
NAPONTA!

így nősz
színörvényként
változó
SZAVADHOZ...

bármit ami
IDEGEKBE MARI!

s rángni
csörögni:

szikrázzon
a rock-örömszene!

nő a szomj
tüzes popra

funkyt
soul
rythm and bluest:

KÉTELYT KÍNT
ÖSSZETÖRNI!:

FELELETTÉ nőttek:
fogynak
a kérdések

(tán fényt kap
a halál is?!)

ilyen öleléstől
olvad el
a fél-kozmosznyi jég
mi egykor közém
s a Lét közé
fagyott:

már nem tudom hol
ki
és meddig vagyok!

rajtad túl
vagy benned
KIVEL is
találkozom?...

(Önismereti játék régi szómaszkban)

(párbeszéd a „titokról”)

ÉN
(komolykodva):
a Teremtő Lény
ujjlenyomatát látom:
csigaház ragyog

Ő
(fennhéjázón):
házán tejút-kép:
egy hit rajza tán? – érzem
„én (is) Ő vagyok!...”

(párbeszéd istenek jelmezében)

ÉN
(bolondos lendülettel):
kopár sziklakként
szökkenek
magasba
bennük fogyok-halmozódok:
kövön
kő vagyok

Ő
(hiú hangon):
bár völgyként búvok:
„ÉLETBÖLCSŐ!”
nyüzsgő létben nővök nagyjá
s termőn
rombolok

ÉN
(extázist mímelve):
kedvem tűz át
minden színén
mit fényecsettel
főnt-lent
szétkenek

Ő

(a végső fölény hangján):
magam-látni
a folyókban
tüköröt hordok
és dolgaim közt
- Látó s Látott -
„világgá megyek”...

ÉN

(erőlködve):
széllé válok
táj leikévé:
tócsában-porban-önmagamban
fürdők
szilajul

Ő

(„istennői” könnyedséggel):
ALKOTÓ
de MŰ, is vagyok -
JÁTÉK mintáz:
anya/g/-arcom
így formáigatom...

kipirult képpel alszol

elméden
nyugtalan út
dördül át

kutyák
vonítanak

a szél egy ablakrésen
bedugja
csápjait
s vonzón-rút
álomtájját
dobál
köréd
fekete-fehéret

mocorogsz
felnyögsz
új álomba
mélyedsz -

s torzul
tündérin
látszanak
játszanak
áradnak
benned
körütted

- és már bennem is -
a KÉPEK...

a Világ
eltűnik -

már ősköd-szeru:

TELJESSÉGÉVEL MONDJA
SEMMIJÉT

a zajtól-feszés
csendet:

a MINDENSÉGET
belém-szorítod

s én újra s újra
átölelem
BENNED!...

tán „énen-túli-énem” simogat
sercenő
hajadtól
gyönyört-
szikrázó
klitoriszdodig?:

a SZENVEDÉLY
lázába
veszek:

aj kam-fogam-vágyam
ujjongva időzik
izzó hívású
nyakadon csúszós
válladon
s a varázspuha
emlőn

hasad-farod
mámorral eteti!:

és tapintástól száguldunk
a „tettig”
hogy ágyékaink
mohón ismételjék
a Kezdet és Vég
világ-villanását
a robbanó
időt

(de újra
s megint

mintha húszféle
„teremtés” tűnne el
vagy LÁNGOLNA
ELŐ!...)

ó milyen édes-trágár
szavak tajtékoznak!:

főnséges ocsmánysággal
rajong körül
virgonc
kalunyelvem

„tilalom” és
„mérték”
hova tűnt?

önkívülettől-maszatos szépséggel

suttogsz
lihegsz
sikongasz
te Drágal:

benned lázong! :
MAGADÉRT NŐJ
a mítoszi
szenvedélyű
Nó'stény Istenséghez

te
sivár kozmosz
EGYETLEN VARÁZSAI...

hat érzékelem telik meg
Veled
Veled
Veled

te tündérkarcsún is
telt-gyümölcs-kerek!:

csípő
comb édes íve

habzó sör
vers mámorít:

EGY MÁSIK BOLYGÓN ÉLNEK?!

rúgd le a holdat
puha tűz
 eget nyalints! -

TÁN MÉGSINCS HOLNAP...

„utána” (kihűlt érzések-szavak - közönyt is tudó
parabola-pályán) gépdörej futkos a falon:
már észrevehető' az idegen város! (gyufa sercen) füst fojt
(köhögni kell) a szokottnál keserűbb a kávé
(idegesít a félben maradt munka) ólom a test?
vagy épp dühítőn könnyű? (túl tétova percek)
MINT A LUFTBALLON SZÁLLT EL „VALAMI”...

(Velence 1997)

szerelemre-ajzott érzékek habzsolják most
e marcipán-
várost

vidámsárga fény
álomferde
tornyokat
rajzol
s tűzcsillámot rögtönöz
a gondola
köré

úszó látomáson át
lebegek
Vele

s most újra
meggyózó'dik
mohó tenyerem
arról amit tud már:

mintha a jelképváros
csodája
folytatódna!

....VIENI LA BARCA E FRONTA..."

tán könnyedséget
vagy épp extázist
szeretnék
mímelni?

ehhez a tengert
a „teljest”
az „időtlen”
kéne
hallanom!...

de csak zene zene
vadmodern
fűrészhang
támad megint

s az ős-zenekar
hangja
szétesik

már süllyedtében
érzem
az időt

fáj a lét
e „szármalás vagy semmi”

a fulladtkéken galambraj:
szárnyak szikráznak el

örülni könnyű
de milyen nehéz
„boldog lénynek” lenni!...

(Madrid 1998)

muletta lebben
balettkönnyű
szökkenés
kihívás
cselek

és győz aki
gyilkol

olézás
tömeg-öröm:
öm-lik-a-bi-ka-vé-re...
„milyen barbárság!”

undorodsz-feszengsz
Drága?

s tágra nyílt szemmel
nézed?!...

(Amerika déli felén)

inka kövek (csaknem-hőguta)
Holdfény szonáta botlik elő
egy ablakból
(Téged
a forgatag nyugöz le)
(Én
meglepetés-zenét hallgatok)

hát nem nagyszerű
sorsunk terétől távol
(másképp-fulladozva)
szívni a szmogot?!...

(repülőúton 1999)

a mohóságú...sivatagok...tűz-sárgái...
tátognának...a felhők...színén át...ma?
vagy...Föld melléről...izzad most...idáig
...a KRÍZIS...kínja...láza?!...
egy isten...játshat...nem rontott el...
mindent...s játszamája...örök....

de nekünk...fáj...fáj...fáj...ami...ott
gyötrődik...múltat-vesztőn...és jövőtlenül....

e ködmozi
mögött...

***

Hold
hallgass rám
mámorom szárnyával
úgyis
elérlek!

most megyek
haza...

egy kicsit
kiutáltak
a csehóból is
hukk...holdkomám...
képzeld!

de mondd
(ha tudod)
hogyan fogad
Ő?

ha józan:
nekem annyi!

ám ha „bemakszolt”:
a nyakamba
ugrik!...

tóparton alszol
álmod
őrizem

egész valómmal
vallom
szüntelen:
MINDENEM LETTÉL!...

tudja ezt
a tó
a konzum-táj
a nyüzsgő
nyárutó

érezik a vízzel
rezdülő
tükör-fák

mit mond
- mert itt vagy -
Álom és
Valóság -

aludj:
váljon képpé
a „rejtély”
fénye-árnya:

álmoddal álmodok én

(s már hangzó csönd
a lárma...)

„nézd: kavics gömbölyül
világ-kerek
oly hosszan oktatta a víz'-
szólok

„semmi egy kavics kora!
több történik velünk
itt
ma”-
mondja Ő

(s a perc percének él)

ÁLL ÁLL AZ IDŐ...

a teremtődés vad ötletei
zöld-hajlékonyan
szövik át
e percet

tavacska játszik
elbűvölt kisgyerekként
a fejreálló
fákkal

légy ősi-vad-bolondkedvű
válj eggyé
velel:

hopp!
dugd zsebre a fönt-morajló repülőt
kondenzcsík-
farkával

de vidd haza a múltillatú
búzasuhogást is

majd szedd össze a madárhangok
idepottyant
csepp kavicsait
s zörgezd meg jól
mielőtt elalszol

álmodban
megszólal majd
az összes sipító csőr:

MINTHA EGY „IGAZIBB
HALLÁS”
DÉDELGETNE...

madár trillázik?
 - perel a
 szomszédjával
 hazudjunk bármit:
 fojtogatják egymást
 a fák is!

lét
 lét ellen:
 mást a szem nem lát!

„béke" s „csend" nincsen:

BIRKÓZVA SZERETLEK
 SZÉP KÜZDŐTÁRS
 KINCSEM!...

(Ismét játszunk)

Én
 (izgatott önzéssel):
 fölkaparó
 szél kel bennem
 ha egy formában
 megdermedtem

Ő
 (mindent-elsodrón):
 önmagamon
 átzaajdulok
 gátszaggató
 vízlény vagyok!

Én
 (dacos önáltatással):
 mért lennék az
 kinek látszom?
 arcom: mit a
 VÁLTOZÁS hoz

Ő
 (a játék győzteseként):

öncsalás hogy
 „megragadod":

puszta maszk mit
 hátrahagyok!...

(beteg)

a fájdalom fogói kései gyors korbácsi
 már-már észrevétlenek
 bárhogy szaggatnak-tépnek-vágnak
 szünet nélkül:

jó írral teli
 simító kez

s szellemem-húsom
 a kínnal
 összebékül:

II. a lehuny szem
 szelídsége
 Rád emlékezik

a zsibbadt kar
 fáradsága
 csak Benned bízik

gépmorajon
 szavad dong át
 (egyre távolibb)

az ÁLOM villant
 belém-hasít

s kódébe
 veszít...

naponta összecsapnak
 sebzett
 énjeid

én nem tudom
 - s te sem -
 hogy ki vagy!

melyik egó ébred?
 mikor?
 vagy miért?

s utána is:
 mivé
 változik?!
 szeret?
 szeressem?

tagadjam meg? vagy engem tagad?:	játszol s nem hagyod abbal
megkapaszkodok a VÁLTOZÁS hitében	mit „nyertél” elveszítéd
hívom a JOBBAT s eltűröm ROSSZ ÉNED:	számsor rohan zenél a gép
MEG KELL TALÁLNI REJTETT ARCODAT!...	(része már ujjad lelked)
olykor a szavak megrázóbbak mint a szóló várná!	mondhatok bármit: elkábított hogy „nyerhetsz”
mintha szétfeszíthetnénk velük az érzékelhető vagy vélt határokat!	dohányfüst jár át
veszünk egy-két szabadmellű slukkot	ülsz csak ülsz a csalás gépe mellett...
szikrázó borzongás rezzen át rajtunk -	hol vagy igazában? elmém mélyén?
aztán visszatér az „ökölbeszorult maszk”	ezer-fényév-távol? vagy - itt - a szobádban?
és sóvárogunk kell „egész lényünkhöz méltó” percekért újra meg újra	kigöngyölöm a vers messze-vívó útját:
minden szokvány álarcba rejt egy énbe kövít:	röpíteni csak ez tud énbennem TEHOZZÁD...
légy vihar örvül is süvítés rám!	utcák... fény-árny... csönd hullámzó ebhang... ketten Orion ragyog...
cikázzanak felém vad vonásaid!...	szél fut... Ő nyugodt... otthonra talál most?... én itt megfagyok...

ó hogy szeretem már
 azt a zsineget
 mely távolból - közelből
 Hozzád
 visszarángat!

mégis mégis
 csak tudnám végre
 mit is akarok!:

mért vagyok MÁŠ
 mint aminek láttat
 „érző álcám”

egy játékban
 hol RABOD vagyok?

Én
 (álmatagon):
 álmodunk csak
 nincs ma
 sem holnap
 sem nyarunk
 sem telünk

Ő
 (titoktudón):
 s álmodunkban
 „álmok álma”
 történik
 velünk...

dicsérnem kell
 a pribék
 reumát:

jól eltorzítja majd
 rózsaszínű
 ujjad!

puszi
 a visszérnek:

bőröd selymén (bizony)
 maholnap
 kiguvad

emelem
 kalapom
 a nehéz
 zihálás

a botladozó
 szívhangok
 előtt

s adnék a náthának
 bolond
 széllovat:

szeretni muszáj
 „szép” romlásodat

ha LÉLEK nő így
 az elvásó
 testben!

én (divat-rontón!)
 a „hús lángjában” is
 a LELKEDET
 szerettem...

néha világgá futnék
 közeledben

jelent
 ittlétet
 „történést”
 tagadva!...

MAGAMRA-CSAVART
 MÚLTDARABBAN
 ÉLEK

(mit számít
 hogy a „mutató” halad!)

de mi köt hozzád?
 TÖBB MINT „vágy” vagy „önzés”?!)

(„érzelem” s „megfontolás”
 szétfosló
 szavak!)

TAGADÓ IGENLÉS EZ
 s épp a
 fordítottja:

ÖNMAGAMNAK IS
 IDEGEN ALAK

„jóra „rosszra”
már oda sem nézek

HOGY MEG-NEM-ÉRTVE IS
ELFOGADJALAK...

gyötörve járod át-meg-át
öt érzékemet!

szégyen-avúlt
a könny:
hogy oldhatná-hűsíthetné
izzó
képzeted?

csak percnyi béke
lakna már
velőmben!

a Világ után
MAGAMAT is
elfeded
előlem...

csak tengek-lengek
céltalan
s valamit keresve

víz tánchoz ülök

nézek
kékblúzos hegyet

mintha szem rabja volnék
s magamnál
időtlenebb

de énné
szűkít
vagy tájjá tágít elmém:

mindenhol Te vagy:

CSAK RÁD LELHETEK!

két sebzett vassín rohan világgá - valahol

összeérnek? -.....

ROZSDÁS LÁTSZATI:

a csaló térben megmaradnak - mint mi - Te
meg Énnék.....

Ő:

csak két kavics:
társak a vízparton
(kavics-sorsok élik)

Én:

bennük VÁLTOZATLAN marad
minden ami volt:
így leszel - itt - „Jobbik Énem” társa:

Ő:

két kis kavics:
melyikben akarsz lakni ezer évig?...

Én:

hej! mindent földúlnánk
s újrakezdenénk másképp

Ő:

„szokványt” tagadnival:
mintha ősléggört szívnanánk
s újraszületnénk!...

Én:

ha virágot szedsz
már látom hogy hervad el
a „perc öröme”

Ő:

csupán „átéltük”:
a „boldogság” (tán) itt volt
S NEM LETT
SENKIÉ!...

ÉS ÚJRA Ő:

(keserű hangon):
HOGY DURVUL AZ ŐSZI:
fecskékkel tüskézi ki
a hűvös drótokat

ÉN

(vádlón):
nincs gyöngéd szavad
vacog az érzés
bennem

s fönnyel ijedt ludak
az őszi képből akarnak
kitörni!...

Ő
(lemondón):
körbe forog sír
egy félhalott
bogár:

ÉN
(az er-reket recsegtetve):
páros évszakunk
KÖD
lebeg a
tavak közt:

NYÁR VOLT-E A NYÁR?!...

a megfáradt idő is
virág-vázlatot fest

(szimpla lét
hideg rajza:
kikerics-díszben
árnyam)

„gazdag ősz” akarna
egy belül-hordott nyár ma
s csak
si-
vár-
lomb-
hul-
l ás
van...

én
a letörlődött
madárrajokat is
visszaírnám
az égre

ilyen
zavaroskék
késő ragyogásban
annyi a „talán”
s a „mintha”!

te
- most is - egyre
szidod a világot

szépsége borét
(fényt szórhat!)
lehántod:

megnyúzott ősz
vergődik
szavaidban...

belemosom az esőbe
létünk szövegét:

kigőzölög
az elkomorult tájból

micsoda meg-nem-értést
éltetünk
naponta!

megelégszünk azzal
hogy foltozgatjuk
magunkat
s e fura torzvilágot -

mintha az idő
azért telne csak
hogy az IGAZI
„VÉGSŐ ARC” HELYETT

egy riadtszürke
torzó nézzen vissza

HA AZ ÖNÍTÉLET TÜKRE
RÁNKMERED!...

SZIGORÚ TELJESSÉG
egy másik póluson: tél van megint tél

didereg az „alkalmazkodás”
s önmagát
fegyelmezi
túl sok hang közül
dadog most elő
egy „árnyék-szólam”:
„ami megtörtént
el nem vehető!”

ablakon-csikorgó
jégszíkítás
analógia
a MEGÁLLT IDŐ!...

Ő

(vádlón):
csak álom
hogyan szeretsz te

ÉN

(tétován):
csak álom hogyan szerethetsz?

Ő

(leleplezőn):
álom hogyan
álomnaggyá
nővelt a szerelmed!...

ÉN:

amit akarnál
nem AZT érzed...

Ő:

hát te?!
mindig MÁS vagy
s nem AZ
ki „lehetnél”:
mindened áttat!

ÉN:

ó melyik világ az?
hol vár „igazibb éned
s énem”
EGY HASONMÁSBAN?!...

Ő:

(mintha még reménykedne):
mintha torz láng nélkül
tudnánk
„fényvel égni”!

ÉN

(kis gúnnyal, de ugyanúgy):
mintha a „minthából”
már ki tudnánk
lépni?

Ő:

mintha „nagy lét” volna
mit küszködve
élünk

ÉN:

mintha „Rád lehelhetnék”
ha „maszkot”
cserélünk...

ÉN

(sértő hangon):
fecsegsz és
perelsz:
egy „most”-hoz kényszeríténel
így „vetítéd ki”
milyen légy
s legyek!

Ő (lesújtón):

én meg időzők
egy múltba-tűnt
szobában
„Jobbik Énednél”
ki többé nem lehetsz!...

szidom magam:

„te”!
pár „foszlányban” még
két kézzel
kapaszkodsz?

egy „sorsot” bohóckodsz
már-már véglétéig?

„kiismerhetetlenségét”
csókolod
s nem tudod
mit érezz?

van mit tagadni
(vagy épp megköszönni!)
hogya „szerelem”
netán „boldogság” ez...

visz

az alkonyi napba
kúszó
gyalogút

gondjaim
sárba rúgnám:
mind magamban
járat!

<p>(a pacsirtakedv s rigóujjongás egy másik létből tör rám)</p> <p>visszafogadsz vagy elveszítsz te Szörnyeteg? - te Drága?!...</p> <p>érzem: hívsz hívsz - félig még taszítva - :</p> <p>„hogy lehet?” „ilyen nincs!” „ez vágyam öncsalása?!” (s mégis remélek!)</p> <p>történhet bármi bármilyen szélerővel?</p> <p>HÁT MÉGSEM TUDLAK ELVESZTENI TÉGED?!...</p> <p>jó volt: égtünk-fáztunk didergésben tűzben:</p> <p>ELÉGI:</p> <p>ha köddé nem válsz a guta megüthet</p> <p>egyik feled a szellemé</p> <p>másik csak pénzt akarna</p> <p>én imádlak de nincs mani - lásd be - s hagyj magamra!</p> <p>valahogy kibírom majd „döglesztő hiányod”</p> <p>(új nőcit csípek föl? vagy emlékeddel hálok?)</p>	<p>tudom: rumból iszom a májzsugort és egy-kettőre végem</p> <p>vagy gép nyír el ha hűs holdfejjben „Nagy Magányom” nézem:</p> <p>MINDEGYI! -</p> <p>„Minden” voltál veszthetőn is „Kincsem”</p> <p>(talpad is csók dicsérje!)</p> <p>DE MOST HÚZZ EL INNEN!...</p> <p>panaszolnám hogy nő a távol s növésével csak távolodsz</p> <p>kényszer szokás ez (úgy magától) közhely-toposzként link dolog</p> <p>de ahogy a vonat kopog s a növény tér feszít a vágyon ÉRZÉSSÉ IZZÍT nagy magányom!:</p> <p>hajad fényeső rámlóbog testformád dombtánc tűzőled vonzó vidék tavaszmeleg...-</p> <p>eltűnsz s világként bennem égsz</p> <p>KETTŐNK VÉTKE HOGY MÚLT MARADSZ</p> <p>(mindenné nőj mert semmi vagy!)</p> <p>ÁRADJ A MÚLTBÓL: „KÉPRE-KÉP”...</p>
--	--

a kölyök-lomb
téged
látott

avarrá szikkad
s vele
képed is
lassan
sárba
pördül

de mennyi gyötrellemel
kell fizetnem
érte

hogyan vesszen ki
lényed meleg íze
az örök
rigófüttyből?...

jó hogy messzibb vagy
mint az
„érzelem”

önnön haragodba
s a tájba
veszel

gondok lombok
s szunyogfelhők közt
a lebukó nap
parazsán futok

csillag szűrje át
a vízfejt
eget...

sárga partok közt
a Dráva bő nyugalma
villódzva
úsznak
csipkés
fényhalak

komor verssor lesz
megkövült
beszéd

ha a múltat „felkönnyezi”
egy DÖBBENT
PILLANAT...

akarom?
nem akarom?

fáj hogy már fájni sem tud
hogyan nem vagy itt
s nem is hiányzol

tegnap még úgy hittem
„romba dönt”
megőrijt!

nem értem
hogyan lehetsz
kint-bent
ilyen
távol?:

HÁNY EZER ÉV TELT EL
szombattól
hétfőig?!...

mért több - mégis -
egy „képzelt fájdalomnál”
ami „nem gyötör”?

mért törölnék le - ma is -
minden árnyat
és rút színt
a képről?

mért szólít meg
a „kipp-kopp”
kiszökve
a „mélyből”?

(mintha pompeji nő lépne
a tűzhányó idő
hamuja
alatt!)

nem tudom hol
s még most sem
hogyan KI VAGY!

de mi volt
s ami már
többé nem lehet:

becsukott könyv
lepréselt
idő

hát ne botoljak beléd
utamon:

a kihűlt drámából
már ne lépj
elő!...

egy csigát átsegítettem
az úton

eldiskuráltam
kóbor ebekkel

/egyiket még
talán védtem is:

valaki
hozzá akart vágni
egy követ/

cipeltem egy
vénasszony batyuját

és közben
„szentté” váltam -

szeretetrezgések
adótornya
lennék?

ejl:
torz jószágokban
csaknem
megfagyok:

MERT NÉLKÜLED
EGY „NAGY ŰRBEN” CSELEKSZEM!.

az égbolt tikkadt
liheg
papírszáraz

a víz
fényébe dermed

völgyszájakból hallok
a messzehangzó
vádát:

„VESSZ EL TE IS
HA ŐT ELVESZTETTED!.

ki már „soha többé”:
EZERSZER TÖBB annál
mint hogy „hiányát”
felfoghasd
vagy „szენvedd”

közöny-maszkot ölthet
a „beletörődés”:
sírkő-sorok
párbeszéde
csended...

HOGY „NINCS MÁR”:
nem fojt
a kötélnél
jobban!

végletes szavak közt
csetlik-botlik
tollam

de csontig hasít
mi mögöttük
feszeng:

a Nagy Semmiben Ő
- mégis -
MINDEN VOLT NEKEM?!...

a szurdokvölgyé hasadt
FESZÜLTÉG
kiált így?

ez nem madárdall:

...kelő HOLDKÉNT
felhólyagzó
„NAGYSEHOLOD”
nézem
a fákkal!...

Pápes Éva

A Jelenák villa angyala

Úgy hajnali 4 óra felé szállt le az angyal Jelenákék budai villájának jól ápolt gyepére. A rézsutos kerti utat követve a márványlépcsős feljárón át suhant be a hálószobába. Jelenák doktor – belgyógyász, kis és nagydoktor, docens és főosztályvezetőségre éppen aspiráns – a legmélyebb álmát aludta. Janka, a felesége épp negyedórája kelt fel és ivott egy pohár vizet. Nehéz nap állt előtte: sikeres könyvelőcége egyik nagy fordulópontjához ért: a COPDAT Kft.-vel holnap írja alá a szerződést. Ezentúl Janka cége viszi a könyvelésüket. Jó üzlet, sok pénz, nagyvonalú stílus. Ez volt Janka legnagyobb vágya, amióta megismerkedett a jóvágású ügyvezető igazgatóval. Most végre megkapja. No és persze gyakran kell majd találkozniuk üzleti ügyekben, sűrűsödnek az üzleti vacsorák. Janka elégedetten sóhajtott, igazán nem érezte még öregnek magát az elkövetkezendőkhöz. Igaz, hogy már 42 éves, de még tartja a formáját. Úszni, tomázni jár a barátjával. Kicsit ábrándozott még, de tudta, hogy aludnia kell, holnap szép akart lenni.

Először azt hitte, káprázik a szeme, amikor meglátta a furcsa fénypontot a szoba sarkában, pont a cseresznyefa komód és az üvegasztal között. Gyorsan a szemüvege után nyúlt, hogy azonosítani tudja, mit is lát valójában. De a dolog szemüvegben sem volt valószínűbb, így sem tudta elhinni, hogy ott a sarkban egy angyal lebeg. Az arca nem volt kivehető, a sugárzás, ami körülvette, elhomályosította a körvonalakat, de azért kétségkívül angyal volt. Janka művelt asszony lévén ismerte az idevonatkozó reneszánsz képeket, látta Velencében, Firenzében, Rómában. Nem volt pont olyan, mint azok a jóláplált nőszemélyek a reneszánsz képeken, de azért nem lehetett másnak nézni. Rögtön Kálmánkára gondolt, biztos ő talál ki megint valami kameratrükköt. Kálmán most fog érettségizni, de a viccei igen éretlenek szoktak lenni. Olyan szenvedéllyel készült operatőrnek, amin az egész család csak ámult.

Janka kereste a vetített fény forrását, végigpásztázta az ablakot és az ajtót, de nem látta, honnan jöhet. Az ajtó becsukva, az ablakon a nehéz bárnyfüggönyök behúzva, ahogy kell. Bár Janka modern gondolkodású asszony volt, bizonyos dolgokban ked-

velte a hagyományos formákat. A nagy nehéz bútorok és a finom tapintású textilek hozzátartoztak az általa felállított elegancia-mércéhez. Különben semmiben sem szerette az olcsó hatásokat. A dolgoknak megvan a maguk méltósága, szokta mondogatni. Ilyenkor mindig Tóni bácsi jutott az eszébe, aki gyerekkorában ijesztően hatalmas pofonokkal térítette el unokahúgát a magassfényezett bútorok fogdosásától. Így aztán Janka egy életre megtanulta tisztelni a tárgyakat és a rendet. Pontosan ezért volt annyi örökzölddel teleültetve a villa kertje – bár Janka ezt soha nem ismerte volna el – mert betegesen irritzott a hulló falevelek okozta rendtelenségtől. Legyen rend kint is, bent is, szokta mondogatni. Ahogyan a számok ide-oda csoportosítása és a végén a rendszerbeállításuk szinte érzéki élménnyel járt számára, ugyanúgy elviselhetetlennek érezte volna, ha a környezete nincs legalább ennyire rendbe téve. Ragaszkodott személyes terének hibátlanúságához. Nála nem fordult elő csorba pohár, vagy szakadt tapéta.

Az angyal, ott a szoba sarkában valószínűleg tudhatott ezekről a személyes elkötelezettségekről, mert elvágólag és kitaróan lebegett ugyanazon a helyen, látszólag mit sem törődve Janka ügyeivel. Ez már igazán nem volt tréfára vehető, bár még mindig ragaszkodott ahhoz a verzióhoz, hogy esetleg a fáradtságtól vannak látomásai. Ez azonban kevésbé volt hihető, így aztán elkezdte ébresztgetni a férjét. Kálmán azonban már ébren volt egy ideje. Bambán bámulta az angyalt és csak ennyit mondott: „De hiszen nincs is karácsony!” Valóban, éppen október volt, hideg és nyirkos, mintha tél lenne, de azért október.

Az angyal nem tett semmit és nem is mondott semmit, csak ott volt teljes irracionálisában. A fény, ami körülvette, nem volt erősebb egy karácsonyi gyertya lángjánál, mégis szinte bevilágította az egész szobát. Valahogy a közepéből jött a világosság, miközben a körvonalai szinte áttetszőek voltak. Nehéz lett volna a méretét meghatározni, szinte egybeolvadt a levegővel, miközben ki is emelkedett belőle, de nem térbelileg, inkább megfoghatatlanul. Ez egy kicsit sok volt a Jelenák házaspárnak. Velük még soha semmi fantasztikus nem történt. Mindketten jól

felépített szakmai karrierjük szerint tették a dolgukat. Kedvesek és udvariasak voltak a barátaikkal és a kollégáikkal, nevelték – meglehetősen szigorú elvek szerint - Kálmánkát, és időnként megengedtek maguknak enyhébb helytelenkedéseket. Jankánál ez hirtelen rátörő vásárlási rohamokban nyilvánult meg, ilyenkor aztán képtelen mennyiségű pénzt hagyott ott bizonyos boltokban. A doktor meg évente egyszerűen rekedtre ordította magát az aktuális Honvéd meccsen, de szigorúan inkognitóban, azaz farmerben és sportdzszekiben, még sosem fordult elő, hogy ismerőssel találkozott volna.

És most itt volt ez az angyal. Kérdőn és bambán néztek egymásra, nem értették, hogyan lehetséges ez éppen itt, a budai zöldövezeti villanegyedben, ahol még a buszok közönsége is elegánsabb és konzolidáltabb az átlagosnál.

- Kálmán, kérlek, nézd meg, mit csinál a gyerek! - suttogta Janka, aki még mindig reménykedett, hogy beugratás az egész. A doktor óvatosan kikelt az ágyból, és széles ívben elkerülve az ablak közeli sarkot, átsurrant a fia szobájába. Kálmánka aludt, mint a tej, még horkolt is szokás szerint, amit egy gyerekkori orrsövényferdülésnek köszönhetett, és amit Janka a mai napig nem engedett megoperáltatni, mert betegesen félt minden sebészi beavatkozástól.

A gyerek alszik - jelentette a doktor. Majd félénken közelebb ment az angyali jelenséghez. O egy kicsit tájékozottabb volt az ilyesmiben Jankánál, néha megengedett magának némi kis antropozófiát és modern szellemtudományt, bár nem szívesen beszélgetett erről a kollégákkal.

A közelségtől nem lett jobban láthatóvá az angyal, sőt inkább még megfoghatatlanabbnak tűnt, és mintha a közvetlen közelében lelassult volna az idő.

- Valószínűleg nem anyagi természetű a dolog - nézett hátra Jankára -, szinte bizsereg tőle a kezem, ha el akarom érni.

- Ne, kérlek, ne fogd meg - suttogta Janka -, jobb, ha nem nyúlunk hozzá!

A szobában enyhe orgonaillatot lehetett érezni és valami finom, alig érzékelhető zenét. Szinte a hallásküszöb határáról jött, nem is füllel, inkább testtel volt hallható. Kezdett kint is világosodni, az árnyékok kirajzolódtak a szobában, de Janka és Kálmán

továbbra is dermedten ült az ágyban, és amit már rég nem tettek, fogták egymás kezét.

- Most mit csináljunk? - kérdezte Janka úgy 6 óra felé. Terike ma jön takarítani, már nyolckor itt lesz. Mégsem mondhatom neki, hogy vigyázzon, mert egy angyal lebeg a hálószobában!

- Semmi baj! - suttogta a doktor, egyszerűen mondd meg neki, hogy ide most nem jöhet be.

Általában reggel hétkor keltek, de ma nem lett volna értelme ágyban maradni, úgyhogy óvatosan kikerülve a hivatlan látogatót, kisurrantak a szobából. Minden a megszokott rend szerint zajlott, már majdnem ők is elhitték a reggeli kávé fölött, hogy nem is történt semmi, csak egy rossz álom volt az egész. De amikor Janka felment a hálószobába, rá kellett jönnie, hogy az angyal a valóság, a többi pedig - nos, ki tudja, mi. Mindenesetre bezárta az ajtót. Amikor Terike nagy szatyrokkal megjött, barátságosan elbeszélgetett vele - ahogy szokta -, és csak elmenőben vetette oda:

- Ja, Terike, a hálószobában nem kell takarítani, oda most a doktor úr lerakott két értékes műszert, valami kísérlet, tudja.

- Terike bólintott, érti, persze nem értette, de meg szokta, hogy ráhagy mindent Jankára. Igyekezett a kedvében járni. Ez igen jó ház volt, szép, rendes, szolid emberek, jó pénz. Csak ügyelni kellett, hogy semmit se tegyen máshová, mert erre az asszony nagyon kényes volt.

Szokás szerint először leült, és megitta a reggeli kávéját, aztán felébresztette Kálmánkát. akinek ma csak kilencre kellett menni.

Módszeresen ment végig a házon, először a konyha-ebédlő-nappalit söpörte, mosta fel, aztán jöttek a lenti fürdőszobák, és végül a doktor szobája a könyvekkel. Eszébe jutott, hogy vajon miért nem ide tették azokat az izéket, mért pont a hálószobába, ott mára tervezte az ablakmosást, de aztán legyintett, nem szerette fölösleges dolgokon törni a fejét.

Amikor lent végzett, akkor indult föl a lépcsőn, hogy a hálószobákat is rendbe tegye. Kálmánka szobájával szokta kezdeni, ott volt még viszonylag a legnagyobb rendtelenség, de ez sem volt túl komoly, mert Janka már kiskorában rászoktatta a fiát, hogy addig nem vehet elő új játékot, amíg a régit el nem tette. Ezt a szokását megtartotta máig, de azért messze volt Janka precizitásától. Ráadásul gyűjtötte a régi

fényképezőgépeket és filmfelvevőket. Ezek egy hosszú nyitott polcon sorakoztak, csak nagyon óva-tosan lehetett őket letörölgetni. Terike kicsit irigyelte a fiút, bezeg az ő unokájának csak most sikerült megvenni az első számítógépet - amibe ő is besegített - itt megamadában áll a sok értékes mindenféle gép.

A vendégszoba volt a következő a folyosón, de ott nem volt különösebb dolga, ott hónapok óta nem volt senki. Néha a doktor úr édesanyja használta, de legfeljebb egy-két napot töltött itt. Nem szerette igazán a menyét, meg aztán a kutyája nélkül nem szeretett sehose lenni, de őt Janka nem engedte be a házba. Meg aztán túl flancos és hideg volt neki ez a ház. Akármilyen büszkén is emlegette otthon a doktor fiát, három napnál többet nem bírta ki Mókus nélkül, no meg Jankával egy fedél alatt.

Terike már éppen indult volna le az emeletről, amikor meglátta a fénycsíkot, ami a hálószobaiajtó alól szűrődött ki az előtérbe. Rögtön eszébe jutott a műszer, amiről szó volt, és megijedt, hátha bekapcsolva hagyták véletlenül. De hangot nem hallott, csak mintha szólt volna valami zene, meg erős argonailatot érzett, ami nem volt jellemző Jankára. Legyintett, aztán lement a földszintre, hogy megfőzze a vacsorát. Most Kálmánka kedvencét, a töltött paprikát készítette elő, ezt majdnem minden héten meg kellett ismételni, annyira odavolt érte. Főzés közben általában bekapcsolta a rádiót, de most a csöndhöz volt nagyobb kedve.

Olyan furcsán érezte magát, szinte könnyezni tudott volna, de mégsem volt szomorú. Eszébe jutott a férje, aki már olyan régen meghalt, és aki sosem látta őt ilyen ráncosnak és öregnek. Fialatok voltak és boldogok, mindig anygalkámnak szólította őt, amikor kedveskedni akart. Milyen régen nem szólította őt senki anygalomnak, ezen elábrándozott egy kicsit, még sírt is egyet.

Mindig azt hitték, együtt fognak meghalni, vagy tán örökké élnek, ehelyett alig pár évi házasság után elvitte a tüdőrák. Kár, hogy a lánya alig emlékszik az apjára. Már ki tudja hányadik pasassal él együtt, még szerencse, hogy ott van az unokája. De ő is egyre nagyobb, lassan már szólni sem lehet hozzá, kezd igen durva lenni. Na mindegy, gondolta és határozott mozdulattal megrázogatta a lábost. Szeretett főzni, ez olyasmi volt, amiben tényleg otthon érezte magát,

Amikor végzett, leült a nagy bőrfotelbe és szinte azonnal elaludt. Almában látta, hogy a főnti hálószobaiajtó fényre kitarul és a fehér csillogásból egy angyal válik ki. Terike minden csodálkozás nélkül nézte az angyalt, és arra gondolt, milyen jó lenne végre megpihenni az ura mellett. Az a pár év boldogság, ami neki jutott, az mind akkor volt, amíg együtt voltak. Milyen jó lenne megint együtt. Kérőn nézett az angyalra, az meg bólintott és csak mosolygott.

Amikor felébredt, ijedten kapott az órája után, majdnem egy órát aludt. Éppen annyi ideje maradt, hogy befejezze a főzést, mielőtt a fiú megjön.

Amikor Kálmánka becsörtetett és lármásan örendezett a töltött paprikának, Terike már nem is emlékezett az álomra. Szép komótosan befejezte a mosogatást, vette a szatyrat és elindult haza.

Már késő délután volt, amikor megszólalt a telefon. Janka volt, csak tudni szerette volna, minden rendben van-e otthon. A fiút meglepte a kérdésben csengő aggodalom, ez teljesen új volt az anyja hangjában, ráadásul még azt is megkérdezte, nem akare elmenni otthonról. Ez már megmozgatta Kálmán fantáziáját, rögtön belement a játékba és közölte, hogy már otthon sincs, megy egy barátjához tanulni. Janka megkönnyebbülése még a telefonon keresztül is érződött, ez mutatta, hogy jó nyomon van. Kálmán gyors eszű és elég kalandvágyó volt ahhoz, hogy most is épp az ellenkezőjét tegye annak, amit vártak tőle. Esze ágában sem volt elmenni. Legelőször az jutott eszébe, hátha az anyjának valami kalandja van, ami miatt üresnek kell lennie a háznak, de hamar rájött, hogy ez badarság. Bízott annyira Janka stílusérzékében, hogy nem visz fel idegen férfit a családi házba.

Soha nem gondolkodott szülei szexuális életén, de azért sejtette, hogy létezik, bár távol állt tőlük még a látszata is annak, hogy testi kapcsolat van köztük. Hűvösen kedves volt az anyja az apjához, még futó simogatást sem látott egyikőjüktől sem. Valójában ő sem szerette, ha megérintik, és ez csak most gondolkodtatta meg először. Vajon tényleg szeretik egymást az anyja meg az apja? Olyan furcsa, hogy erre sosem gondolt eddig. Az érzelmek annyira távol álltak mindkettőjüktől. Nem volt szokás mutatni, pláne beszélni róla. Kálmán most érezte először, hogy ez nem normális teljesen. Miért ne simogathatná meg őt az apja? Furcsa lenne, még izzadtan sem látta sose, ez

valami olyasmi lenne, mintha levetkőzne előtte. Vagy talán mégsem? Álmodozni kezdett egy olyan családról, ahol mindenki nagyokat nevet és kiabálnak, mint az olasz filmekben.

Elképzelte, hogy csinál majd egy filmet, amiben az apa pont olyan lesz, mint Jelenák doktor, a nő meg mint Janka. Hidegek lesznek és kimértek, ő meg a lázadó kamasz, aki az orruk alá dörgöli az egész kihűlt és kihalt életüket. A végén meg mindannyian furcsajelmezekben és kifestve táncolni fognak, vagy ezt már Fellini megcsinálta? Seabaj, majd valami mással fogja beírni magát a filmtörténetbe. Addig is irány a tanulás. Hát az apja is mindig tanul, ha otthon van. Szeretett volna hasonlítani rá, de közben gyűlölte ezt a magabiztos zártságot, amiről sosem derült ki, mi lehet alatta.

Igen, tulajdonképpen el tudná képzelni, ha Janka mással akarna lenni. Úgy gondolt most a szüleire, mint az idegenekre. Két középkorú ember, biztosan borzasztóan unják egymást, igazából ő is unta őket. Baromira unalmasak tudnak lenni, gondolta, és nagy lendülettel fölszaladt az emeletre. Szerette volna végre lerázni magáról ezt az egész marhaságot, hogy végre a saját dolgaival foglalkozzon. Már a lépcsőfordulónál meglátta a fénycsíkot, ami a hálószobából vetődött ki az előtérre. Itthon lenne a papa, nézett nagyot, de ez képtelenség volt. Kis tévovázás után benyitott az ajtón, de a szoba zárva volt. Ez már kezdett megint izgalmas lenni, elképzelte, hogy egy szép szőke nő fog a szobában találni, aki az ágyon fekszik félig meztelenül. Ez a gondolat adott annyi motivációt, ami elég volt a pincébe menéshez, ott ugyanis minden kulcsnak megvolt a másolata - hála Janka hallatlan és mindenre kiterjedő precizitásának.

Úgy érezte magát, mint egy filmhős, még a mozdulatait is direkt a kamerának szánt lassúságra vette le. Óvatosan nyitotta ki az ajtót, és látványos teatralitással dugta be a fejét. Így is maradt. Annyira meglepődött, hogy megmozdulni is képtelen volt. Aztán egy villámgyors ugrással a szobájában termett, felkapta a kameráját és rohant vissza a hálóba. Ráfókuszált az angyalra, és közben kommentálta a látottakat. „Október 14. Jelenák villa, Budapest. Egy angyal van a hálószobában. Nem tapintható, de látható. Lehet, hogy ez egy jelenés. Most ráközelítek, és megpróbálok behatolni a fényforrásba, ami körülveszi. Úgy tű-

nik, nem megközelíthető. Egy láthatatlan energiamezőben van, amint közeledem hozzá, áttetszővé válik és a hátam mögött jelenik meg. Fixálom a kamerát és belelépek a képbe."

Letette a kamerát és egészen közel megállt az angyal előtt. - Fantasztikus - suttozta, és még közelebb hajolt. Olyan jó érzés volt, mint még semmi eddigi életében. Ilyesmire vágyott kisgyerekként, amikor egyedül kellett a szobájába mennie, és nem volt szabad felkapcsolnia a lámpát. Meg amikor négyezer kellett kipakolnia a szekrényét, mert nem volt elég rendes. Meg ki tudja még hányszor eddig. Abszolút nyugalmat és melegséget érzett, sőt gyönyört. Ezer-szer nagyobbat minden fantáziaképnél. Egyszerűen képtelen volt elszakadni tőle. Lefeküdt a szőnyegre és néma elragadtatásban hevert az angyal lábainál.

Így talált rá Janka délután óra körül, amikor hazért. Reménykedett, hogy a reggeli jelenség csak egy zaklatott álom volt, de a fia révülete alaposan megijesztette. Rázogatta, szólígtatta, Kálmán alig reagált. Janka már azon volt, hogy felhívja a férjét a kórházban, csak azért nem tette, mert ő sem tudta kivonni magát az angyal jelenlétének hatása alól. Nem esett révületbe, mint a fia, csak lelassultak a reakciói, valahogy áthelyeződtek a hangsúlyok. Először térdelt a fia mellett, aztán melléült, a fejét az ölébe vette, talán pici korában tette ezt utoljára a kicsi Kálmánnal, akkor Rorinak becézték, de ezt később túlgyerekesnek találták. Mindig vigyázott, hogy ne ömlengjen a gyerek előtt. Nem akarta elkényeztetni. Ült és simogatta Kálmán fejét, különös elmélyült állapotba került. A doktor hazaérkezése zökkenetesen ki Jankát, szégyellte előtte, hogy ennyire elveszítette a fejét. Felállt és vádlóan mondta:

- Látod, most mit kezdünk ezzel a szegény gyerekkel. Ki a csudának szólhatnánk! Telefonáljak tán be a rendőrségre, mert angyal hatolt be illetéktelenül a hálószobánkba? Kérlek, csinálj valamit végre!

A doktor nem tudta, mit tehetne. Számára az egész ügy túlságosan irracionális volt. Sőt, ma az egész napja ilyen irracionálisan zajlott. Háromszor fordult elő, hogy vizsgálat előtt pontos diagnózist adott a betegről. Egyszerűen meglátta a testükben a negatív pontokat. Nemcsak valami sötét foltot látott, hanem pontosan látta az egyiknél az epekövet, a nőnél a felsőméhszáji daganatot, és az idős férfinél az

apró kis heget a nyombél falán. Már az elsőnél furcsán nézett rá Tamási kolléga, a nagy rivális. A harmadikat már mondani sem akarta, de nem tudta megállni szó nélkül, annyira világosan látta. Csak a végén jött rá, hogy lőttek az osztályvezetői kinevezésének. Ezt senki sem fogja lenyelni a kollégák közül, teljesen aláásta a szakmai hírnevét, mert volt olyan örült, hogy meg is mondta, mit lát, csak úgy, röntgen nélkül. Kész, el fog terjedni róla, hogy megőrült. Amikor eljött, látta, hogy a nővérek összesúgnak a háta mögött. És mégis, igazából boldog volt, mindennek ellenére. Pontosan erre vágyott gyerekkora óta, amikor először elhatározta, hogy orvos lesz. Látni akarta, milyen a test belülről. Szinte, mint egy térkép, úgy táruult föl előtte az emberi test. Fantasztikus és csodálatos volt egyszerre.

Annyira föl volt ajzva, hogy szinte alig érzékelte Janka siránkozását. Nézte őt, de nem a testét, mint a kórházban a betegekét, hanem a fényt, ami az asszony teste körül volt. Örvénylett, és magába nyelt minden körülötte levőt. Őt is behúzta volna, ha ezzel az új tisztánlátásával meg nem állítja. Olyan szívacs-szerűnek tűnt most, valamiféle energia-nyelőnek, mintha szívókorongok lettek volna az őt körülvevő mezőben. Csodálkozva nézte, és éppen ezzel a csodálkozással állította meg. Aztán ránézett a fiára, amint ott feküdt, és látta, hogy egy erős fénynyaláb által van összekapcsolva az angyallal. Eszébe sem volt beavatkozni. Sokkal inkább ahhoz volt kedve, hogy ő is részese legyen ennek a fénykapcsolatnak.

Ránézett Jankára és határozott mozdulattal leintette. Lekuporodott a fia mellé és lassú mozdulatokkal simogatni kezdte a fejét. Nagynagy szeretet érzett, átjárta a melegség, leomlottak a belső gátak, amik mindig visszafogták az ilyen gesztusoktól. Rájött, hogy minden visszafogott érzelmi gesztus mögött az apai minta állt, aki keményen és szigorúan tartotta magától a feleségét és a fiát, még a halálos ágyán sem volt képes egy szeretetteljes vagy megbocsátó gesztusra. Mindig azt hitte, míg az apja élt, hogy annyira kell igyekeznie, hátha valahogyan egyszer talán meg tud felelni az apja elvárásainak. De ez a perc máig nem jött el. Most értette meg az apját, a lebonthatatlan falat, amit maga köré épített és éppen azt a két embert zárta el vele, akiket a legjobban szeretett.

Jelenák doktor a legjobb úton volt efelé, már majdnem olyan keményen tartotta el magától a fiát, mint őt az apja. Most végre kinyílt a keze az évek óta vágyott mozdulatra, rá tudta tenni a tenyerét a fia meleg homlokára, érezte a rövidre vágott haj tüskéit, legszívesebben sírva fakadt volna az elmulasztott évek miatt.

Fölnézett Jankára és szívből szánta. Ugyanazokat a szorosra zárt ajtókat látta, amiktől ő is szenvedett, de mégsem tudta felé is kinyújtani a kezét. Elege lett az évek alatt annyit ismételt hazug mosolyokból, a semmitmondó és udvarias gesztusokból, amik mögött semmi sem volt. Ez a sok ál-kedvesség leblokkolta a kikívánczoló szavakat, nem engedte felé mozdulni a kezét. Az asszony szinte sokkos állapotba került a férje reakciójától. Képtelen volt megemészteni az eseményeket. Rázta a testét a benne is felgyülemlett feszültség, a foga vacogott, kénytelen volt belekapaszkodni a bútorokba, hogy el ne essen. Határán volt a hisztériának, de egyelőre nem tört ki rajta, csak a remegést nem tudta visszafojtani, ami a lábát szinte görcsbe rántotta. Az életkép lenyűgöző volt: a Jelenák család és az angyal. Egy alélt felnőtt fiút gyengéden simogató könnyező arcú férfi, egy rángó-görcsbe merevedett asszony. Percek vagy órák teltek el így? Később egyikük sem tudta megmondani. A telefon kitarató csöngése zökkentette ki a doktort, ő tért magához először. Lassan, kissé bizonytalan mozdulatokkal felállt és felvette a kagylót. A kórházból hívták, a baleseti sebészetről, egy kedves kolléga, aki nemegyszer vacsorázott náluk. Csak annyit közölt szakmai korrektséggel, bár elég megviselten, hogy Terike, akinek a rántott csirkéjét ő is imádkozta, épp az előbb hunyt el az osztályán. Autóbaleset, - mondta szomorúan, már nem tudunk mit tenni, kómába esett és meghalt az ütés következtében. Szegény - tette még hozzá, figyelmetlenül ment át az úton, szinte beleszaladt egy audi szélvédőjébe.

Terike meghalt, közölte tárgyyszerűen a doktor, de nem érzett szomorúságot, sem meglepetést. A dolog jól volt, valahogyan a helyére kerültek az események. Eszébe sem volt szánakozó gesztusokat tenni, meggyőződése volt, hogy ez most nem tragédia, hanem valamiféle természetes következménye a dolgok és történések láncolatának. Szinte érezte az idő szövedékét, azt, hogy nem bomlott fel, sőt inkább a helyé-

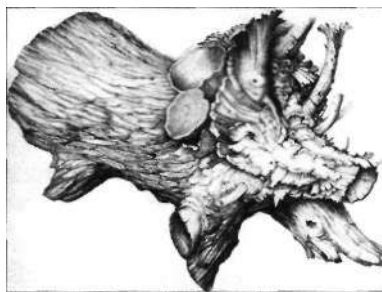
re került egy elvarratlan szál. A fia is ugyanígy reagált, minden meglepetés nélkül tudomásul vette a hírt. Már nem feküdt, közben ő is magához tért, de még mindig az apja lábába kapaszkodott. Valami igen erőteljes testi kapcsolat született meg köztük az elmúlt percek? órák? alatt, ami természetessé tette az érintés bármely formáját. Teljes egyetértésben fordultak Janka felé, aki még mindig nem értett semmit, képtelen volt magához engedni a történéseket. Lezárta a befogadás minden formáját, csak az önkéntelen testbeszéd, az állandó remegés árulkodott arról, amit ő sem tudott teljesen kizárni az érzékeléséből. A két férfi szánakozva nézte, mindketten a maguk módján próbálták segíteni rajta. Kálmánka masszírozni kezdte a folyamatosan rángatózó lábát, a doktor meg a kezét simogatta. Mintha kimaradt volna abból, ami most zajlott a férfiak között. Mindössze azt érezte, hogy minden a feje tetején áll, és ő nem tudja helyrezökkenteni ezt az abszurd forgatókönyvet. Egy pillanatig sem volt képes elfogadni realitásnak ezt az örültséget, rettenetesen félt, hogy ha megteszi, megisméltődik az a bizonyos dolog, amit már amúgy régen elfelejtett.

Régen történt, talán kilenc éves lehetett, amikor megszólalt egy hang a fejében. A verandán hintázott és csak úgy dúdolgatott. Először azt hitte, mások beszélnek hozzá, de nem volt ott senki. Egyedül volt, és a hang azt mondta, hogy engedje el a kötelet, amikor fölér a legmagasabb pontra. Biztatta is, hogy ne féljen, nem fog fájni. Sőt, nagyon jó lesz, mert akkor vége újra haza mehet, mert itt nem jó. Olyan sok a hazugság. Minden olyan rettenetesen csúnya és zavaros. Folyton azt kell éreznie, hogy semmi nem valószínű. Haza, gondolta, és elengedte a kötelet. Tényleg nem fáj, másnap a kórházban, amikor magához tért, már nem nagyon emlékezett az egészre. Hamar túl lett rajta, baleset történt, mondta a mamája.

Most mintha ugyanaz a hang akarna hozzá szólni, de Janka félt, hogy ebből megint kórház lesz, vagy valami megint történni fog, ami megváltoztatja a dolgokat. És ő nem akart változást, minden olyan jól van felépítve, mindent megtervezett előre, ahogyan kell. De ez a hang ott megint azt mondja, hogy engedje el, mert ez nem a valóság. Janka végre kiengette a hisztériát - az ijedség miatt már nem tudta féken tartani -, és elkezdett sikoltozni. Egyfolytában

azt kiabálta, hogy ez nem a valóság. Először nem tudták kivenni pontosan mit is mond, mert a hangja torz volt, de annyit ismételtette, hogy végül is megértették.

Sikoltozó, hisztérikusan rángatózó anyját Kálmán tartotta a karjában, amíg le nem csillapodott. Egyáltalán nem ijedt meg, ez is hozzátartozott mindahhoz a furcsasághoz, amit a mai nap hozott magával. Apja segítségével lefektette a teljesen elgyengült Jankát, majd mindketten melléültek az ágyra. Nem voltak fizikailag fáradtak, inkább kimerültek az élmények befogadásában, hogy minden történésben valami teljesen új módon kell megismerjék egymást. Zavartan és ijedten néztek körül, mi fog még történni. De nem történt semmi. Csönd és nyugalom volt a hálóban. A nehéz függönyök behúzva, ahogyan reggel hagyták, a cseresznyefa komód, fölötte pedig ott lebegett az angyal és halkan kuncogott. Azon mulatott, mi lett volna, ha tényleg megérinti őket, nem csak jelen van. Mi történt volna, ha engedi igazából belelátni őket saját magukba, csak egy pici pillanatig. Most csak a szelét érezték a valóságnak, vajon kibírták volna a teljes kinyílását? Sajnálkozó szeretettel nézte őket, aztán ugyanazon az úton, ahogy jött, a rézsútos ösvény felé ellebegett az októberi ködben.

Zsrai László

Jegyzetfüzetemből

A kimondhatatlanság örök szégyene fáj,
elviselhetetlen sebként izzik torkomon.
Karjaim széttárt ügyetlenségét gyűlölöm,
mikor már minden módszerem felvonult
és valami mégis elérhetetlen,
akár az idő az óramutatók hegyén.

Hangodi László

A Tapolcai járás Eger-völgyi nemzetőrei 1848-ban

Kapolcs, Monostorapáti, Petend, Pula, Taliándörögd és Vigánt
nemzetőrcsapatai a szabadságharcban

*„Acél dárdát csináltak magamnak,
Szép címerét rá vágatom honomnak,
Rózsafából készítetem a nyelét,
Szeretőmnek rámetszem a nevét.”*

(Hósdal, 1848)

HANGODI LÁSZLÓ ÍRÁSA A TAPOLCAI JÁRÁS EGER-VÖLGYI NEMZETŐREIRŐL

Az akkor Zala vármegyéhez tartozó Eger-patak völgyében, a korabeli nevén „budai országút” mentén fekvő helységekbe feltehetően már igen korán eljutott a hír az 1848. március 15-ei pest-budai illetve pozsonyi forradalmi eseményekről. Március 19-re Zala vármegye lakosságának többsége már értesült arról, hogy mi történt e napon a fővárosban és az országgyűlésen. Vármegye szerte nagy volt a lelkesedés, több helyen ünnepek megrendezésére került sor.

A pozsonyi utolsó rendi országgyűlésen folyó intenzív jogalkotás eredményeként április elejére készen álltak az „áprilisi törvények”. Megtörtént a feudalizmus maradványainak felszámolása és a polgári Magyarország alapjainak lerakása. Az új törvényeket április 11-én szentesítette V. Ferdinánd.

A forradalom és szabadságharc Eger-völgyi krónikájának első eseményei is az „áprilisi törvényekkel” függtek össze. A Zalaegerszeg székhellyel működő megyei állandó bizottmány két tisztviselőjét, Dallos Györgyöt és Mórocz Dánielt küldte ki a Tapolca-vidéki falvakba, mint törvénytárgyozókat, hogy az erre a célra összehívott falugyűléseken az említett törvényeket a néppel ismertessék és azokat elmagyarázzák. Így jutott el az egyébként járásbeli két megyei tisztviselő az Eger-völgyi településekre.

Április 25-én Tuboly Mihály vármegyei főjegyző leiratot intézett a tapolcai járáshoz, amelyben az egyes falvak nem nemesi származású lakóit is meghívta a zalaegerszegi népképviselői gyűlésre, az „áprilisi törvények” ünnepélyes kihirdetésére. Ily módon a május 8-án megtartott gyűlésre a hat Eger-völgyi falu képviselői is meghívást kaptak.

A törvénykönyv XXII. cikkelye foglalkozott a nemzetőrség létrehozásának kérdésével. 1848. március 15-ét követően országszerte megindult a nemzetőrség

spontán szerveződése a helyi közbiztonság fenntartása érdekében. Mivel a belépést kezdetben nem kötötték vagyoni előfeltételhez, széles tömegek jelentkeztek szolgálattételre. Április végére országos viszonylatban a számuk elérte a 70 000 főt, de csak mintegy negyed-részükhöz rendelkezett lőfegyverrel. Az 1848/XXII. törvénycikk aztán leszűkítette azoknak a számát, akik nemzetőrök lehetnek. Ez meghatározott vagyont vagy évi jövedelmet, büntetlen előéletet és 20-50 év közötti életkort írt elő. Azok a férfiak, akikre viszont álltak ezen előfeltételek, nos, nekik kötelezővé vált a nemzetőr egységek kötelékében teljesített fegyveres szolgálat.

A törvényhatóságokként összeírt nemzetőrökből gyalogos zászlóaljokat és lovasosztályokat szerveztek. A megfelelő számú lőfegyver előteremtése mindvégig komoly gondokat okozott az Országos Nemzetőri Haditanácsnak (ONH). A nemzetőrök többsége kiegyensúlyozott kaszákkal, dárdákkal, fokosokkal stb. lett felfegyverezve. A létszámában jelentős erőt képviselő, de hiányos felszereltségű - ebből következően gyenge harcértékű - nemzetőrséget a Batthyány-kormány elsősorban belső karhatalmi funkciók ellátására szánta. Az a katonapolitikai helyzet alakulásának lett a következménye, hogy nemzetőr csapatokat kizárólag lakóhelyeikről, járási zászlóaljba vonták össze és 4-6 heti váltásokban tábori szolgálatra vezényelték őket, ahol a reguláris katonasággal vállalva vettek részt az egyes hadszínterek harciban.

A szerveződő nemzetőrzászlóaljak élére nádori jóváhagyással „nemzetőri őrnagyok” kerültek kinevezésre, míg a főtiszteket, az őrmestereket és a tizedeseket a legénység saját soráiból választotta.

Zala vármegyében már április első felében megkezdődött a nemzetőrség felállítása, még ha kezdetben kissé rendezetlenül is. Nagy lelkesedéssel folytak a szervezőmunkálatok, az alaki és fegyveres kiképzés, bár a többség csak saját ruházattal és saját fegyverzetel rendelkezett. 1848 májusának végére a megyének már három zászlóalj nemzetőr gyalogsága volt. Zalaiban a nemzetőrség országos viszonylatban is a legelsőik között szerveződött meg. A nemzetőrségi törvény

végrehajtása és a nemzetőri szolgálatra kötelezettek összeírása a megyei állandó bizottmány rendeletei alapján május végére megtörtént.¹ A kiküldött összeírók az előrenyomatott „Összeírása a Zala megyei nemzeti őrseregnek” című formanyomtatványokat használták. Ezeknek az egymás utáni rovatai az egyes nemzetőrök sorszámát („folyószám”), nemzetőri rendfokozatát („eddigi tisztsége”), nevét, házszámát, foglalkozását („polgári állása”), jogállását (nemes, polgár) tartalmazták. Az „észrevételek” című rovatba került bejegyzésre, ha valaki önkéntesnek jelentkezett, ha idősebb volt már, de mégis be akart állni nemzetőrnek, illetve ha valakinek egészségügyi problémája volt („hibás kezű”, „hibás lábú”, „siket” stb.), valamint ha már korábban összeütközésbe került a törvénnyel („tolvaj-ságért büntetve volt”, „lopós” stb.).

Akiknek a törvényi rendelkezések ellenére sem fűlt a foga a haza fegyveres szolgálatához, azok különféle kitálatott egészségügyi indokokkal igyekeztek kibújni a terhesnek érzett nemzetőrködés alól. Erről tanúskodnak dr. Takács János naplóbejegyzései, aki mint Zala vármegye másod-főorvosa ezidőtájt Tapolca vidékén praktizált és többek között ő végezte a besorozott újoncok egészségügyi vizsgálatát. Bár az Eger-völgyiek között nem talált szimulánsokat, de imitt-amott elejtett egy megjegyzést naplójában, hogy XY...láb-fájós, főszédülésről panaszolkodik, de nem tudni, való-é?”, illetve „gyomorgörcsben szenved, de ezt én nem láthatom”, stb. A fegyveres szolgálatra valóban alkalmatlannak a lúdtalpasok, nagyothallók, sérvesek és „vérköpők” (tüdőbajosok) voltak.

1848 május végéig az Eger-völgyi falvakat is végigjárta és a nemzetőröket összeírta a tapolcai járás hat kiküldött összeírója: Monostorapátiiban Malatinszky Ferenc, Mezriczky Péter és Kovács Márton, Kapolcson, Petenden, Pulán, Taliándörögdön és Vigánton pedig Bárány András alszolgabíró, Kisfaludy Móric és Terplán Lajos.² Az ekkoriban Tapolcán élő Malatinszky Ferenc 1837. szeptember 25-étől a Tapolcai járás főszolgabírája volt, amely tisztségben a kapolcsi Kuthy Pált váltotta fel és amely tisztséget 1844. június 10-éig viselt, amikor is a zalahalápi Bogyay Lajos lett a főszolgabíró.

Malatinszky Ferenc Liptó vármegyei eredetű nemesi család sarjaként született 1799-ben. Sírja ma már ismeretlen helyen a tapolcai régi temetőben van. Klasszi-

cizáló és másodlagos helyen álló síremléke ma az említett temetőben, az 1945 márciusában Tapolcán lefolyt harcok 26 ismeretlen német és magyar katonai, valamint civil áldozatának tömegsírján látható. Elpusztult felirata: „... malatini Malatinszky Ferenc Zala megye... főszolgabírája a jó és gyengéd apának szeretett háládatos neje és gyermekei. Született 1799, meghalt 1859, életének 60. évében.”

Mezriczky Péter - kövágóörsi birtokos nemes - ekkor már mint a tapolcai járási nemzetőr zászlóalj 5. gyalogosszázadának tagja jelent meg, kiküldött összeíróként.³ Kovács Márton polgári foglalkozását tekintve Tapolca mezőváros gyógyszerésze és a tapolcai gyógyszertár tulajdonosa volt, de a kérdéses időpontban a tapolcai járási nemzetőrszászlóalj 8. (tapolcai) gyalogosszázadának főhadnagyaként teljesített fegyveres szolgálatot, mint Nagy József nemzetőr százados századparancsnok helyettese.

Bárány András a tapolcai járás főszolgabírójának Vargha Lajosnak az egyik alszolgabírája volt, amely tisztséget már másodízben, 1847. június 14. óta töltötte be.⁴ A sümegi Kisfaludy Móric, mint tapasztalt katona, ekkor már a járási nemzetőrszászlóalj 13. (sümegi) századának első kapitányaként szolgált.

Kisfaludy Móric 1814-ben született a Győr vármegyei Gyömöre községben. Ifjú korában Bécsben szolgált mint nemesi testőr, majd 1831-től kezdve tíz éven át a 9. (Miklós orosz cár) huszárezred tiszteje volt, ahonnan mint főhadnagy szerelt le. 1848 november végétől, mint honvéd őrnagy, az 56. (keszthelyi) honvédszászlóalj parancsnoka vett részt a szabadságharcban. 1849 májusától már alezredesként dandárparancsnok lett a II. hadtestben, és megkapta a 2. osztályú katonai érdemjelet. Júliustól Kossuth szárnysegédjeként szolgált. A szabadságharc bukása után a császári hadbíróóság 16 évi várfogságra ítélte, de már 1850-ben kiszabadult. 1893-ban hunyt el Sümegen. A város temetőjében látható síremléke az egyik legszebb megyebeli 1848/49-es emlékhely.

Az 1811-es születésű Terplán Lajos - az egyik legmódosabb tapolcai polgár - ezidőtájt megyei esküdtként tevékenykedett és ekkor már köztivézként ő is tagja volt a járási 8. (tapolcai) nemzetőrszászadnak.

Az Eger-völgyi falvak közül a petendi és pulai nemzetőröket a járási zászlóalj 8. (tapolcai) századába osztották be.⁵ E csapattest tisztikarához tartozott még a

már említett Nagy József kapitányon és Kovács Márton főhadnagyon kívül Bertalan Lajos, majd később Horváth János nemzetőr hadnagy. Mindketten fiatal tapolcai ügyvédek voltak.

A század altiszti karát három őrmester és egy zászlótartó alkotta. Bogdán Lajos tapolcai ügyvéden és Redl József ugyancsak tapolcai kereskedőn kívül a 29 éves pulai jegyzőt, Hász Lipótot választotta őrmesterré a legénységi állomány. A csapat zászlótartója Kaszás István tapolcai molnár lett.

A század tizedesei összesen tizenheten voltak, a tapolcai Egri Antal, Fejér Imre, Huppán Lőrinc (önkéntes), Kovács Antal, Mayer Albert (önkéntes), Nagy Flóri (sic!), Nagy József, Német Pál, Sipos János, Töreky Ferenc és Vadona Ferenc mellett tizedessé választották még a 39 éves petendi Szabó Györgyöt és a 32 éves Tál Mihályt, valamint a 26 éves pulai Jáger Józsefet, a 30 éves Kugler Jánost, a 41 éves Leitold Györgyöt és a 37 éves Poór Ferencet.

Petend község 28, többségében fiatal nemzetőrt állított ki. Soraikban két értelmiségi - a 38 éves Mészáros Antal jegyző és a 24 éves Oszvald Péter r. k. segédlelkész - és egy iparos, a 26 éves Seller Károly molnár szolgált. A többiek töredékteleken gazdálkodó földművescsaládok tagjai voltak. Az osztagban mindössze egy nemesi származású személy volt, az altiszti karnál már említett Szabó György nemzetőr tizedes.

Pulán már 1848. május 26-án elkészült a nemzetőrök nyilvántartásba vétele, akik szám szerint negyvenegyen voltak. Hász őrmesteren kívül - aki a falu jegyzői tisztsége mellett az elemi iskolai tanítói állását is betöltötte -, valamint a négy tizedes mellett a helyi nemzetőrök 2/4 telken élő gazdák voltak. A csapat tagja volt az ekkor már nem túlságosan fiatal, 1800-as születésű Loskai János ispán, a falu 36 éves bírása, öreg Jáger János és az ugyancsak 36 éves Kobern Ferenc vadász. A két falu nemzetőrei között nem volt egészségügyi probléma miatt szolgálatképtelen egység.

A további Eger-völgyi falvak a járási zászlóalj 9. nemzetőrszázadát alkották. Ennek parancsnoka a taliándörögdi Vigyázó Ferenc nemzetőr kapitány volt, aki később a tapolcai járási nemzetőrszászlóalj parancsnoka lett. A teljes egészében Eger-völgyi legénységű 9. század őrmesterei a 40 éves kapolcsi nemes, Bangó János és a 35 éves taliándörögdi Németh Mihály voltak. A század tizedesei Kapolcsról: Csökör Já-

nos (44 éves nemes), Gáspár Péter (41 éves nemes), Hegyi János (34 éves), Mohos János (34 éves nemes), Nyusal János (42 éves), Varga Sándor (29 éves). Taliándörögdről: Gazdag János (38 éves), Grali Pál (40 éves), Inkler István (40 éves), Rádli János (24 éves tanító) és Vigántról a 37 éves Poór Ferenc.

Kapolcs nemzetőrségének személyi állománya összesen 99 főt számlált. Közöttük feltűnően magas a nemesi származású nemzetőrök száma, akik 46-an voltak. Közülük mindenképpen megérdemel néhány méltató szót Kuthy Pál földbirtokos, táblabíró, aki 1795-ös születésű lévén már az 53. évét taposta. Minden bizonnyal önként jelentkezett nemzetőri szolgálatra, hiszen a besorozás felső korhatára 50 év volt. A kapolcsi nemzetőrök korabeli lajstromában az „Észrevételek” című rovatban neve mellett az „idősülő” bejegyzés olvasható. Korábban a reformkor idején fontos megyei tisztséget viselt. 1834. szeptember 22-étől 1837. szeptember 25-éig a tapolcai járás főszolgabírója volt.

Monostorapáti nemzetőrt névjegyzéke valamilyen okból kifolyólag kissé hevenyészett módon készült és az elsietség benyomását keli. Ennek az egyetlen falunak az esetében elmaradt az egyes nemzetőrök életkorának a feltüntetése és az sem derül ki, hogy voltak-e a soraikban rendfokozattal bíró személyek. A község 129 nemzetőrt állított ki, amely létszám a legmagasabb volt a századhoz tartozó községi osztagok között.

Taliándörögdon összesen 65 férfit osztottak be a 9. nemzetőrszázadba. Közülük négy fő volt nemesi származású, a többiek jobbára töredékteleken gazdálkodó földművesek. A nemzetőr tizedessé választott Rádli Mihály tanító mellett szintén tagja volt az egységnek a falu másik tanítója, a 22 éves Bucsi Mihály is. Ugyanígy közsévként szolgált a 30 éves ispán, Mikoleczki György.

A vigánti Poór Ferenc nemzetőr tizedessel együtt Vigánt község 13 nemzetőrt adott az összeírások alkalmával. Poór tizedes akkoriban a falujegyzői tisztségét látta el. A földművelésből élő vigántiak között volt még egy iparos, nevezetesen a 33 éves bognár Poór István.

A négy falu nemzetőrei között sem akadtak egészségügyileg fegyveres szolgálatételre alkalmatlan személyek.

Az Eger-völgyi falvak nemzetőrségét ezt követően rövidesen mozgósították és a járási zászlóalj kötelékében tábori szolgálatra vezényelték, a Mura-menti magyar-horvát határszakaszra. A csapattest 1848. július 6-án tudta meg Csány László kormánybiztos táborba indulási utasítását. Előtte azonban az indulni készülő első váltás fegyveresei megkapták a nemzetőri hadi ruházatukat. Mivel Zala vármegye nem tudta előteremteni az anyagi fedezetét az ONH által előírt költséges nemzetőri egyenruhának - tollforgós, címeres fekete csákó, feketevel zsinórozott búzavirágkék atilla, vörös zsinórozású szürke nadrág és világosszürke köpeny - a megye kivonuló nemzetőrei egyszerűbb tábori ruhát kaptak. Ezen belül külön típust képviselt a tapolcai járás egyenruhája. A tábori zubbony - korabeli nevén a foszlány - és a nadrág fehérítetlen vászonzól készült, amihez fekete bőrellenzővel ellátott zöld posztósapka tartozott. Utóbbi piros-fehér zsinórzat és sapkarózsa díszítette, a rózsában piros mezőben a fehér „NO” (nemzetőr) felirattal. A murai őrszolgálat idején gyakran tűztek ki hadiékítményként cserfalevelet a sapkarózására. A fegyverzetrel viszont bajok voltak. Részint hiányos, részint pedig elavult fegyverekkel szelkeztek fel az elvonuló századok.

A járás nemzetőreit a csapatösszevonási helyen, Tapolcán sorakoztatták fel 1848. július 7-én és Vargha Lajos főszolgabíró vezetésével gyalogmenetben indultak - a Tapolca-Keszthely-Kiskomárom-Nagykanizsa útvonalon - a horvát határszélre. Nagykanizsán a folyamatosan beérkező csapatok felett Csány László kormánybiztos és Franz Ottinger vezérőrnagy tartott szemlét, ahol Csány lelkesítő szónoklatot mondott, majd a nemzetőrök esküt tettek és tovább masíroztak a határra.

A Jellasics vezette haderő szeptember 11-én megindult offenziójáig a Tapolcai járás nemzetőrei a Mura folyó bal partján, Alsólendva környékén álltak őrszolgálatban. Feladatuk a túlparton állomásozó császáriak egységek szemmel tartása és a folyami átkelők védelme volt. A zászlóalj egyes századait a ma Szlovéniához, illetve Horvátországhoz tartozó Hotiza, Lendvalakos és Muraszerdahely térségébe osztották el.

Csány László - a mura-drávai védővonalat óriási munkával megszervező - kormánybiztos július folyamán sorgyalogezredbeli kiképzőket, korabeli nevükön „tanítókat” irányított a Tapolcai járási nemzetőrszázl-

alhoz, hogy a katonai előképzettséggel szinte egyáltalán nem rendelkező legénységet alaki és lökiképzésben részesítsék. A zászlóaljhoz július 25-én érkezett meg egy hadnagy és 19 sorállományú veterán a 48. (Ernö főherceg) gyalogezredtől.

A hadműveleti területen levő nemzetőrök a vállalt 4 heti tábori szolgálat időtartamára zsoldot és élelemellátmányt kaptak. Ez egy hónapra 8 pengő forintot és napi 2 font, tehát valamivel több mint 1 kg kenyeret jelentett.

A zászlóaljparancsnok jelentései szerint a Tapolcai járás első váltásának nemzetőrei kezdetben meglehetősen fegyelmezetlen magatartást tanúsítottak, amivel szemben Vigyázó Ferenc, aki régi katonamester volt, ezzel szemben császári, királyi hadnagy, keményen fellépett: ... a nagyobb rendetlenséget itt el nem nézhetvén, a rendbontókat szigorúan - de mégis illendően megbüntettem, melyekért sok bátyám, öcsém, sógor és komám uraimék közt személyem iránt egy kis idegenséget tapasztaltam, azonban a jó erkölcsűek már igen sirva búcsúznak tőlem...

Augusztus első hetében megérkeztek a második váltás nemzetőrei a murai védővonalhoz. A Tapolcai járás első váltásbeli nemzetőrei hazatértek. A katonapolitikai helyzet azonban súlyosbodni látszott. Megerősítették a nappali figyelőszolgálatot és megnövelték az éjszakai járőrök létszámát. Fokozódott a kiképzés intenzitása is. ... A legszükségesebb dárdávali rohanásokat és a dobszóra való visszahúzásokat legtöbbször próbáljuk." - írta Vigyázó kapitány. Ugyanezen levelében kéri Csányt, hogy a tüzgyakorlatokhoz és a bármikor kirobbantható harcokhoz biztosítson megfelelő minőségű és mennyiségű puskalőszert.

A Tapolcai járás nemzetőreinek harmadik váltása volt felszerelőfélben, amikor szeptember 11-én Barcs és Légrad térségében megkezdődött Jellasics csapatainak támadása. Csány azonnal sürgönyt küldött Tapolcára, amelyben közölte az ellenséges támadás hírét és utasította a főszolgabíró, hogy a zászlóalj otthon tartózkodó részeit azonnal indítsa Nagykanizsa védelmére. A drávai magyar hadtest azonban visszavonulásba kezdett és a Keszthely - Tapolca - (Monostorapáti, Kapolcs - Petend - Vigánt) - Nagyvázsony útvonalon haladt a Veszprémnél kijelölt csapatösszpontosítási körzetbe. A hadtest soraiban meneteltek az éppen szolgálatban lévő kapolcsi, monostorapáti, petendi,

pulai, taliándörögdi és vigánti nemzetőrök is. Ezalatt a Jellasics-féle csapatok a Balaton déli partvidéke mentén nyomultak Pest-Buda általános irányába.

Szeptember 23-án a tapolcai járás nemzetőreinek egy részét a horvátok ellen Kiskomárom térségébe vezényelték, míg a zászlóalj másik része ugyanekkor a balatonkenesei táborban tartózkodott.”

A szeptember 29-ei pákozdi csatában jelen volt a zászlóalj, de az ütközet forgatagától távolabb, Zámoly és Pátka községek térségében. Itt hajtottak végre kisebb hadmozdulatokat miközben rekviráló horvátokat futamítottak meg és jelentős hadizsákmányra tettek szert.”

A tapolcai járás nemzetőrei még részt vettek a hátralevő októberi hadműveletekben, majd mivel a vállalt szolgálati idejük letelt - hazatértek. Az Eger-völgyi nemzetőrök többsége számára a szabadságharc ezzel lezárult. 1848/49 fordulóján a falvak is az előrenyomuló császári erők katonai megszállása alá kerültek. A nemzetőrök, akik folytatni akarták a fegyveres harcot, azok felcsaptak honvédnek a szerveződő zászlóaljak valamelyikébe. Ők és a korábban nemzetőri szolgálatot nem teljesített falubeli bajtársaik elsősorban a 47. (zalai önkéntes) az 56. (keszthelyi) honvédszászlóaljakban illetve a 16. (Károlyi) huszárezredben lettek a szabadságharc hadseregének katonái. Ezenkívül előfordultak még Eger-völgyiek a 16. (érsekújvári), 25. (pesti), 39. (győri) és a 46. (somogyi) honvédszászlóaljakban, az 1. (Császár) huszárezredben, egyes tüzéregységeknél és vadászaljakoknál, továbbá a nem harcoló csapatok között az utászoknál és a szekérszeknél.”

A tapolcai járás nemzetőrségét még egy ízben, 1849 nyarán mozgósították és tábori szolgálatra vezényelték Tóth János nemzetőr őrnagy parancsnoksága alatt, de ez már a vesztesre álló szabadságharc végóráiban történt.”

Jegyzetek

- Novák Mihály: Zala vármegye az 1848-49. évi szabadságharcban. Zalaegerszeg, 1906. (A továbbiakban: Novák M. 1906.) 12-17. o.
- Novák M. 1906. 18. o.
- Novák M. 1906. 24. o.
- Magyarország hadtörténete I. Budapest, 1985. (A továbbiakban: MHT 1.1985.) 456. o.
- 1847/48. évi országgyűlési törvénycikkek 1848/XXII. tc. MHTI. 1985.456. o.
- A nemzetőrösről általában - Urbán Aladár: A nemzetőrség és a honvédség szervezése 1848 nyarán. Budapest, 1973.
- Novák M. 1906. 25-26. o.
- Molnár András: Zalaegerszeg nemzetőrei 1848-ban (In.: Zalai Gyűjtemény 36/1.) Zalaegerszeg, 1995. 144-147. o.
- Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg (A továbbiakban: ZML) - Összeírása a Zala megyei nemzeti őrseregnek (Tapolcai járás), (A továbbiakban: Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás) In.: Újoncozási iratok, 1848. május.
- Dr. Takács János: Zala megye második főorvosának naplója 1847. szeptember 15-étől 1848. augusztus 31-éig. (In.: Tapolcai Városi Könyvtár és Múzeum, Helyismereti gyűjtemény 1848. augusztus 3. - Másolat)
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás 1848. május-június.
- Molnár András (ZML) szíves szóbeli közlése (Zalaegerszeg, 1999), illetve ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás 1848. május-június.
- Nagy Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal 8/4. (L-Ö) Reprint. Budapest, 1988. 277-278. o., valamint Tóth József (elnök, Városszépítő Egyesület, Tapolca) szóbeli közlései Tapolca, 1997.
- ZML, A Zala megyei nemzetőrszázadok felosztása, a kijelölt tisztekkel és a felosztási észrevételekkel. (A továbbiakban: Zala megyei nemzetőrszázadok, 1848.) In.: Újoncozási iratok, valamint ZML Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás 1848. május-június - Kövágóörs község.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolca mezőváros 1848. május 28.
- Molnár András (ZML) szíves szóbeli közlése Zalaegerszeg, 1999.
- ZML, Zala megyei nemzetőrszázadok 1848, valamint Nemzetőri összeírások 1848. Sümeg mezőváros.
- Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848/49. Budapest, 1983. 197-198. o.
- ZML, Zala megyei nemzetőrszázadok 1848.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolca mezőváros 1848. május 28.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Pula község.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolca mezőváros 1848. május 28.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Petend és Pula községek.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Petend község

Somos Béla

Csönd

Mindenki elmegy. Csak a csönd
marad. A tétovaságé.

Az ide-oda
ütődő szavak. A kékfoltos
ég-

A pokol tornáca ilyen.
Nincsenek találkozások.

Nem éget tűz.
Nem fojt folyó.

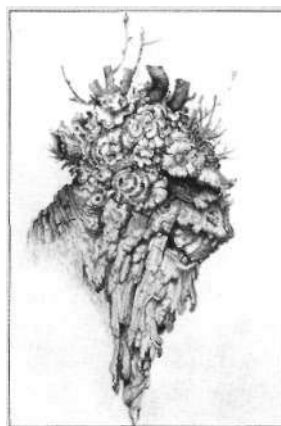
Ha kiáltok nem kiáltok.

Nem csördül meg...

Nem csördül meg a telefon.
Nem kopognak. Nem hívnak.
A postás elmegy a ház előtt.
A csönd már-már megríkat.

Néha kacagni kellene:
mekkora a magányom!
De járok-kelek. Elvagyok.
S könnyek nélkül megállom.

Mert előiskola ez is.
Tréning a nagyobb csöndre.
Furcsa volna, ha odaát
valaki rámcsörögne.

- * ZML, A tapolcai járás falvainak országgyűlési választói névsora 1848. június. (A továbbiakban Választók 1848, Tapolcai járás) Petend község.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Pula község, továbbá Választók 1848, Tapolcai járás: Pula község.
- * ZML, Zala megyei nemzetőrszázadok 1848.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Kapolcs, Taliándörögd és Vigánt községek.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Kapolcs község.
- * Molnár András (ZML) szíves szóbeli közlése Zalaegerszeg, 1999.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Monostorapáti község.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Taliándörögd község, továbbá Választók 1848, Tapolcai járás: Taliándörögd község.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Vigánt község.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Kapolcs, Monostorapáti, Taliándörögd és Vigánt községek.
- * Novák M. 1906. 38. o.
- * Barczy Zoltán, Somogyi Győző: A szabadságharc hadserege. Budapest, 1986. 62-66. o.
- * ZML, A Zala megyei állandó bizottmány iratai (In.: Csillagh Lajos alispán iratai 1848/49.) 1848. VI. 17.
- * Barczy Zoltán, Somogyi Győző i.m.: 77. o.
- * Novák M. 1906. 43. o.
- * Novák M. 1906. 38. o.
- * ZML, A Zala megyei állandó bizottmány iratai: „Zala megye nemzetőségének állomási helye”. (In.: Csillagh Lajos alispán iratai 1848-49.) 1848. július.
- * Magyar Országos Levéltár, Budapest (A továbbiakban MOL), H 103/4. cs. Vigyázó Ferenc százados, zászlóaljparancsnok levele Csány Lászlóhoz (1848. augusztus 7.)
- * ZML, A Zala megyei állandó bizottmány iratai 1848/957. (In.: Csillagh Lajos alispán iratai 1848-49.) 1848. június 17.
- * MOL H 103/4 cs. Vigyázó Ferenc zászlóaljparancsnok levele Csány Lászlóhoz (1848. augusztus 17.)
- * MOL H 103/4 cs. Vigyázó Ferenc napiparancsa a zászlóalj századparancsnokainak (1848. augusztus 17.)
- * MOL H 103/4 cs. Vigyázó Ferenc jelentése Csány Lászlónak (1848. augusztus 17.)
- * Lichtneckert András: Csopak és Kövesd a polgári átalakulás útján (In.: Csopak története) Veszprém, 1996. Szerkesztő: Lichtneckert András (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 12.)
- * Hermann Róbert: A drávai hadtest hadműveleti naplója (In.: Zalai Gyűjtemény 36/1.) Zalaegerszeg, 1995. Szerkesztő: Molnár András 193. o.
- * A szabadságharc zalai honvédei 1848-49. (Zalai Gyűjtemény 33.) Zalaegerszeg, 1992. Szerkesztő: Molnár András 319-408. o.
- * ZML, A Zala megyei állandó bizottmány iratai (In.: Csillagh Lajos alispán iratai 1848-49.) 1849. június 6.

Kubinszky Mihály

A Halis István Városi Könyvtár új épülete Nagykanizsán

Építészetkritikai megjegyzések

A könyvgyűjtésnek és -olvasásnak Nagykanizsán is gazdag hagyományai vannak. Erre emlékeztet bennünket az új könyvtárépület létrehozása idején választott név is, mert a hajdani kanizsai helytörténeti kutató, a múzeum és a könyvtár alapító vezetője, Halis István (1855-1927) nevét vette fel az intézmény. Régóta tervezték a könyvtári szolgáltatás méltó elhelyezését. Ennek a tervezésnek az utolsó szakasza is már egy évtizedes. Még 1992-ben írták ki az épületre a tervpályázatot, 1993-ban hirdettek eredményt. Zalaváry Lajos, a magyar építészek szenior nemzedékének ilusztris mestere kapta a tervezési megbízást. Anyagiak hiányában évekig húzódott a megvalósulás, 1999-ben egy parlamenti döntés biztosította a szükséges pénzügyi támogatást. 2001. augusztus 20-án ünnepélyesen felavatták az új épületet, október 1-jétől pedig az olvasók rendszeresen látogathatják.

Méltó környezetben áll az épület, templom, iskola és mozi között. Mintegy kulturális fókuszot képez. A mozi különösen neves mester alkotása, 1926-ban készült el Medgyaszay István, a huszadik század első felének neves magyar építészete tervei

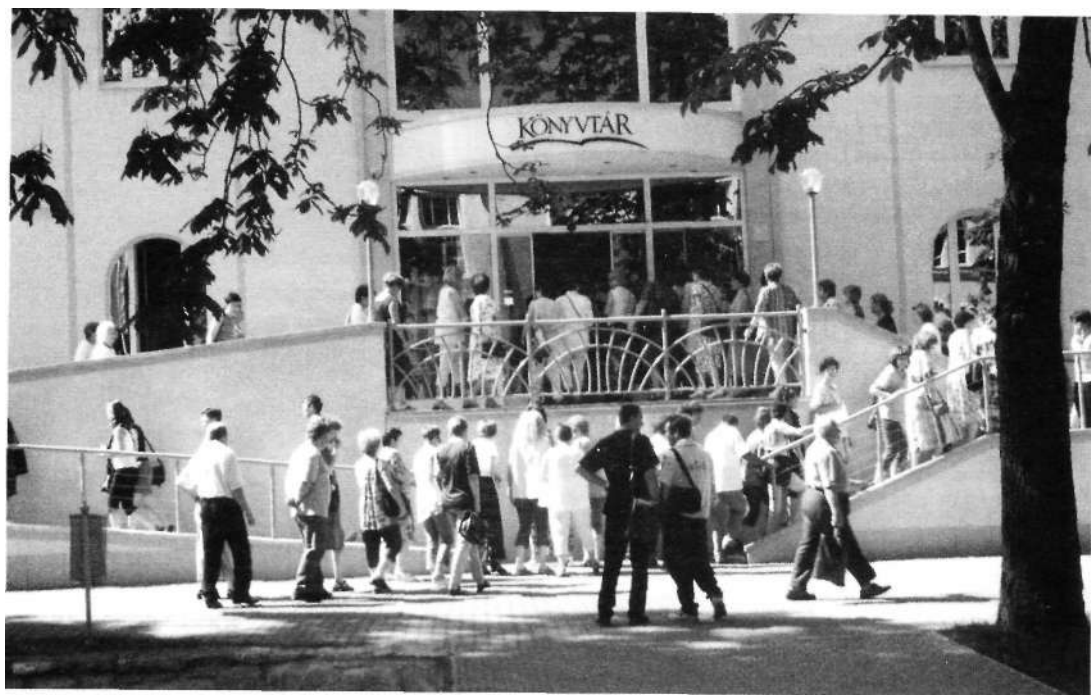
alapján. Kár, hogy ma elhanyagolt állapotban mutatkozik.

1934-ben épült a markáns református templom Vécsey Barnabás városi mérnök tervei szerint, ha nem is emelkedett még a műemlék rangjára, mégis impozáns hangsúlyt képvisel a környezetben. Nem is annyira tornyával, inkább aszimmetrikus kőfaldekorációjával.

Az együttes közel van a városmaghoz, ahhoz a széles főúthoz, mely urbánus érdemű téralkotásként egész Dél-Dunántúlon párját ritkítja. Az urbánus szövetben a könyvtárépület finoman igazodik a szegélyező utcákhoz. A jól tagolt kompozíció és az ennek megfelelő idomokra bontott markáns tető gazdagodást jelent az érdekes környezetben.

Egy korszerű könyvtárnak a középületek műfajában nagy lépésekkel kell követnie a társadalmi és a technikai fejlődést egyaránt. Ezért funkcióban sokrétűbbnek kell lennie, mint a régiek voltak. Ma már a könyvállomány nagyrészt szabad polcokon áll az olvasók rendelkezésére, ezzel a könyvtár otthonosabb lett. A gyermekeknek külön könyvtárrészük van.

A NAGYKANIZSAI HALIS ISTVÁN VÁROSI KÖNYVTÁR ÚJ ÉPÜLETÉRŐL

A szakkönyveket el kellett választani a szépirodalomtól, s az ismeretanyag jelentős hányada maganeslemezen és videoszalagon várja a közönséget, elektronikus katalógus váltja fel a hagyományos kartonlapokat is. Minden művelethez számítógépet használnak, napi gyakorlat az internet használata, elektronikus rendszer védi a könyveket. Újírtások sokasága könnyíti a használatot.

A könyvtárépület forradalma mindez, nem kevésbé jelentős, mint volt a rajzolt, kézzel írt kódex korában Gutenberg könyvnyomtatása révén az olvasható anyag tömeges elterjedése.

Az új nagykanizsai könyvtárépület funkcionálisan maradéktalanul igyekszik a kor követelményeinek megfelelni: biztosítja a korszerű elemek beépítési-alkalmazását. Példaként: több számítógépes olvasóhely asztala tarkítja a polcokkal még nem egészen telített, de jól áttekinthető enteriört minden szinten, mint amennyi olvasó-számítógép máris rendelkezésre áll. Igen, az épület belsejének fő érdeme a jó áttekinthetőség. Középen a nagy bevilágító kupola az eligazító középpont. Az egyes szinteket láthatóan is összefogja, jobban, mint a közeli lépcső. Nem látható módon összefogja a szinteket a könyvfelvonó is a - csak belső használatra készült, és a mozgáskorlátozottakat szolgáló - személyfelvonó mellett. E mag köré szerveződik a könyvtár élete: a belépőszinten a kölcsönzés impozáns pultjával, majd rendre a folyóiratolvasó, a gyermekkönyvtár, a szépirodalmi és a szakirodalmi olvasók.

Az épület földszintjén - a lejtős terep miatt egy szakaszon már szinte alagsornak tekinthető - középen helyezkedik el a nagy könyv- és folyóiratraktár. Körülötte a könyvtárüzem megannyi kiszolgáló egysége: igazgatás, feldolgozás, számítógépterem, könyvkötészet, szociális és egészségügyi helyiségek. Az épület egésze mintegy negyed millió dokumentumot tárol-kezel-kölcsönöz.

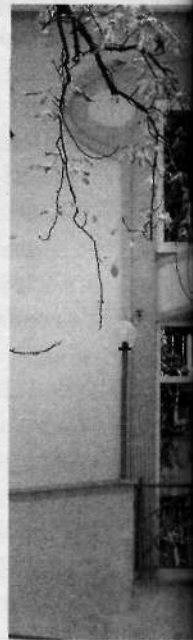
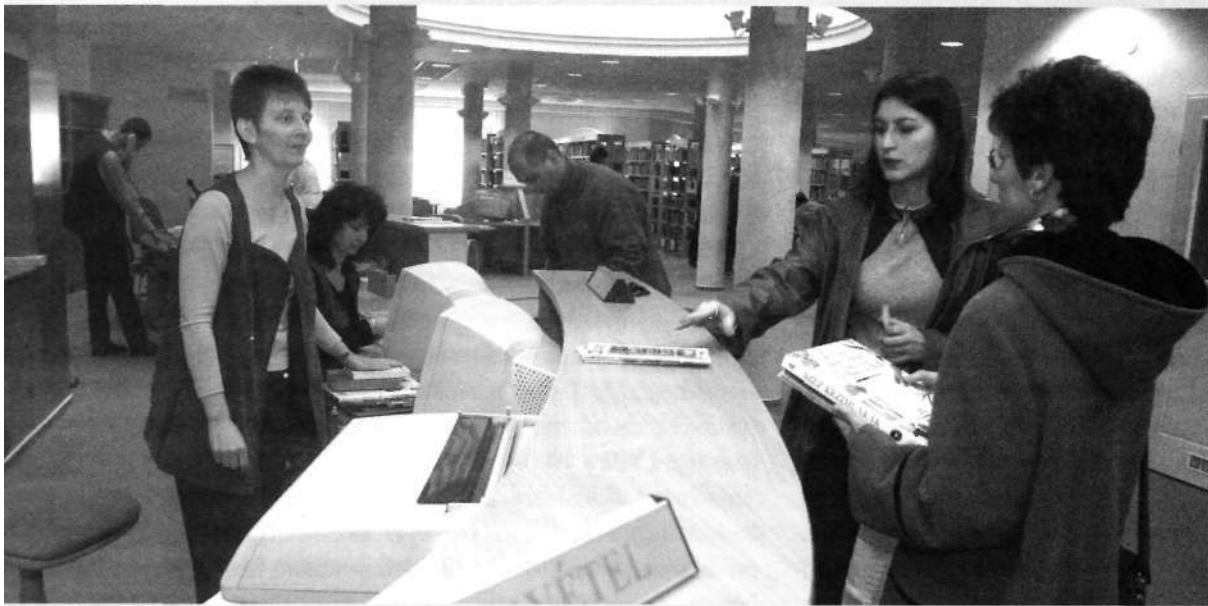
A könyvtár a város közéletéhez, közművelődéséhez funkcionálisan is kapcsolódik, egyes termei a könyvtárhelyiségek érintése nélkül is látogathatók. Így az épület még további szálakon is kapcsolódik a város és környezete társadalmi és mindennapi életéhez.

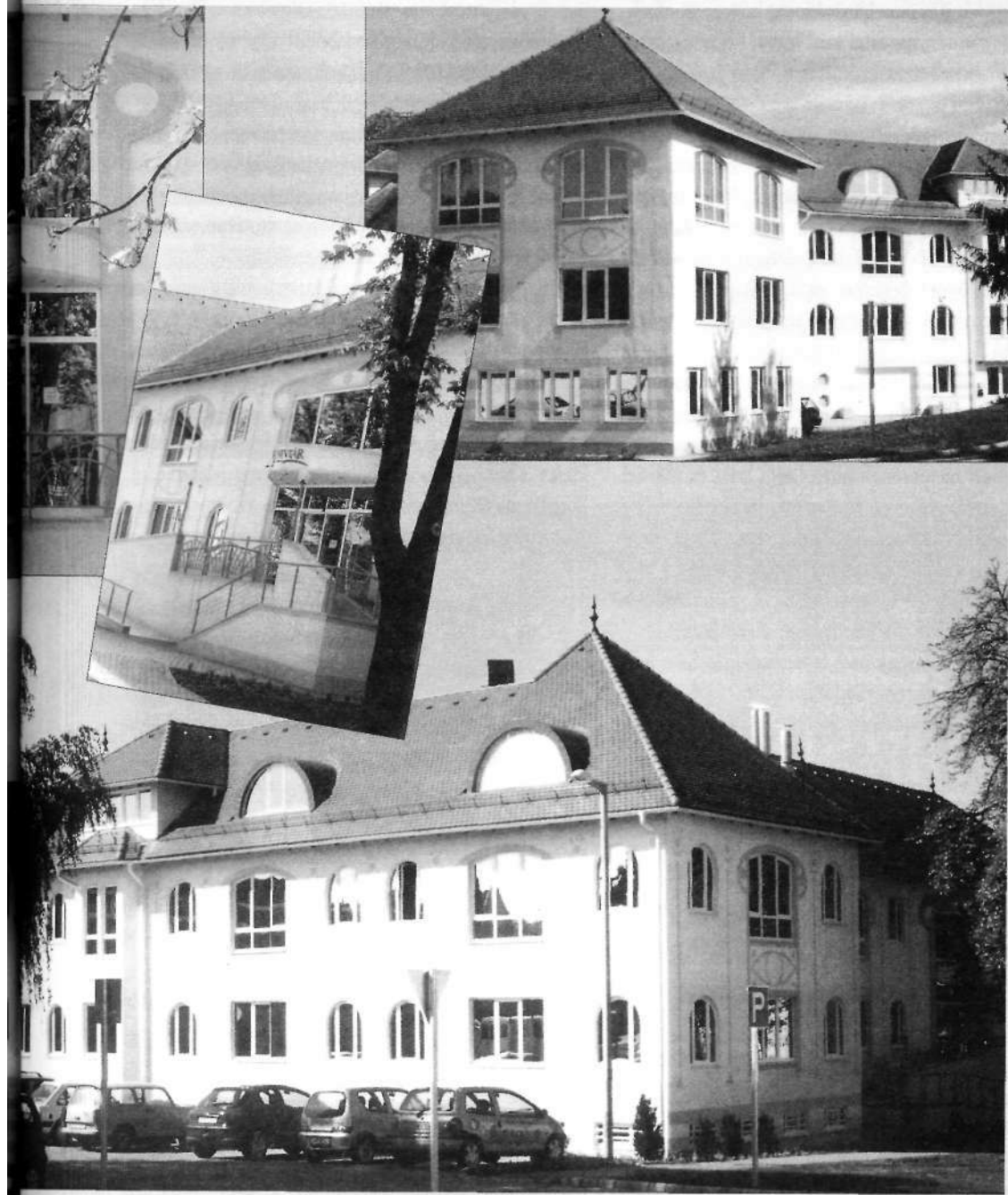
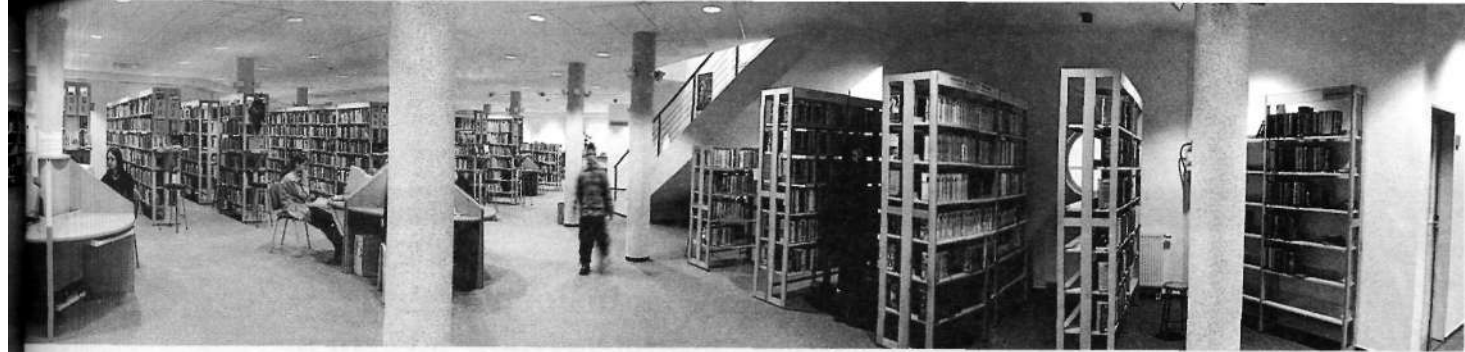
Bevallom, az épület külseje első pillantásra meglepett. Modern, mellbetaszító megjelenésű épületet vártam. Szolid kompozíciójú épületre találtam. Dekorja

kissé a szecesszió florealis korszakára, vagyis a régebire, a Lechner Ödönhöz is közelálló, tehát száz évvel ezelőtti korszakhoz kötődik. A homlokzatokon a vakolatdekornál erőteljesebb motívumok a célszerűség jegyében épült különböző méretű és alakú ablakok. Összességében mégis a mai építészeti igényeit kielégítő megjelenésre találtam. Megbarátkoztam vele. Leolvasható róla, hogy alkotója nem a mindenáron újító, lobbánékony fiatal nemzedékhez sorolható. Nagy érdeme, hogy az alkotás nem fog „kimenni a divatból” és nem is kíván konkurálni az előjáróban említett jeles szomszédokkal. Zalaváry Lajosnak mindig is megvolt az a képessége, hogy nem hivalkodó épületekkel illeszkedett azok környezetébe, hanem „jólnevelt” tartózkodással. Igen, itt sem hazudtolta meg magát. És éppen ezért lehet, hogy rövidesen mindenki elismeri ezt az épületet az iskola, templom, mozi-színház együttes értékes egységnek.

Az épület főhomlokzatának markáns eleme a főbejárat, mely a kissé lejtős terepet megosztja a lépcső és a mozgássérültek rámpás feljárója között. Ez funkcionális perfekció, egyben formai bravúr is. Még ha nem is túl feltűnő. Meglepett, hogy a főbejárat után a belépő nem jut a fókuszként kínálkozó tetőkupolás centrumba, hanem oldalt lép a könyvtárépületbe, és jut a kölcsönző pulthoz. A szép feljárólépcső után az építész itt mintegy lemondott arról, hogy a látogató rögtön reprezentatív térsorba jusson. Lehet, hogy igaza van, mert így a belépő csak akkor ér az architektonikus értékhez-élményhez, amikor már elintézte az adminisztrációját. Amikor belépett az otthonba. Lehet, hogy ez a módszer is a tapasztalt építészre utal.

Zalaváry Lajos a legrégebben aktív magyar alkotó-építészek egyike. Aki az idő múlását, az adottságok fejlődését és az ízlésváltozását nem passzívan szemléli. A nagykanizsai könyvtár épülete arról tanúskodik, hogy lényegileg nagyon is lépést tudott tartani az építészettel szemben megnyilvánuló követelmények fejlődésével (változásával?) és a fiatalabb építésznemzedékekkel. Remélhető, hogy Nagykanizsa város és közönsége meg fogja becsülni ezt az új architektonikus értéket. A könyvtár látogatása mellett ennek bizonyítéka lenne a szomszédos Medgyaszay-épület rekonstrukciója, és az épületeket összefogó kis park gondos újjáalakítása is.

Halis István Városi Könyvtár

Zalaváry Lajos*

Nagykanizsa könyvtárának épületéről

Az utóbbi időben az országban számos városban épült a nagykanizsaihoz hasonló nagyságrendű objektum. Az önkormányzat által kiírt tervpályázat eredménye számomra kedvezően zárult le a 90-es évek első felében. A tervben a „totálkönyvtár” gondolat felvetésével újszerű szemlélet valósult meg, amennyiben a nagy, olvasók által használt tér - nem szobákra osztottan - egy légteret, válaszfal nélküli egységet képez. Itt a látogatók egy elegáns plaza elrendezésének előnyös oldalát kihasználó, jól áttekinthető térben, életkortól függetlenül szabadon mozogva válogathatnak a kínálatból.

Sokan érdeklődnek a könyvtár építészeti titulusa iránt. Nem tudok stílusirányzatot megnevezni, de az épület homlokzatain sajátos stílusjegyek jelennek meg. Talán Lechner Ödön munkáin fellelhető szerkesztési elemek közvetlen emléke érzékelhető rajtuk.

A Lechnert mesterének tartó Lajta Béla és Málnai Béla tanítvány-barátja volt mesterem, Janáky István. Ez a vékony szálon élő kapcsolat is magyarázhatja a homlokzatszerkesztésben kimutatható lechneri hatást.

Az épület, mely valójában a huszadik század végének terméke, határozott célja az építészet eddigi technikai és „kulturális” eredményeinek felhasználásán túl a hely szelleméhez való alkalmazkodó igazodás.

A ma építésze arra törekszik, hogy városképileg átfogó, széleskörű egységek jöjjenek létre, melyek egymásmellettségükkel látványos, harmonikus térrendszereket alkotnak. Ez volt az elgondolás ez esetben is. A harmincas években épült mintázatos, modern református templom, és a valamivel korábban létrejött, sajátos egyéni jegyeket magán viselő Medgyaszay-féle színház-moziépület közé épülő könyvtárépülettel egy harmonikus városképet megteremtő objektumot kellett létrehozni.

A tervezés közben külön figyelemmel voltam az épület műfaji meghatározására. Én a könyvtár-funkcióhoz a palazzók ünnepélyes, előkelő hangulatát éreztem helyénvalónak. A főbejárat előtti előlépcső-rámpa-kompozíció a klasszicista paloták kocsifelhajtóinak, a keretezett főbejárat kapuzat és előtető együttes a paloták főbejáratainak előkelőségét idézi. Amíg a történeti korok építészetében a bejárat kapuk nagy díszes, súlyos kiképzésükkel a pöffeszkedő főúriságot példázzák, addig az itt alkalmazott, üvegezett tolóajtó-bejárat a játékos könnyedséget jeleníti meg. A főbejáratához vezető

rámpa-lépcső együttes a nehezen mozgó és mozgásukban akadályozott látogatók kényelmét szolgálja. Ez a szociálhumánus gondolkodásmód egy új szemlélet eredménye. Ezt az újszerű figyelmességet a régmúlt korok épületein nemigen találjuk meg.

A homlokzat megépült ritmusa a tervezés első pillanataiban a könyvtári tér bútorozhatóságához igazodva alakult ki. Az A-B-A ritmusban elhelyezkedő ablakok további gazdagítására alkalmazott motívumrendszer őseink ornamentikárából eredeztethető.

A lizénaformában megjelenő motívumok őseink életfaábrázolását önti modern, geometrikus formába. A faköve a földből - gyökerével az anyaföldbe kapaszkodik, onnan szívja az élethez elengedhetetlen nedvet, szárával nyújtja a fény felé, hordja, tartja a lombzatot, mely a nap élető sugarait szívja magába. A lenti háromszög a földet, a hold - nap szimbólum a mennyet jeleníti meg. Ennek a motívumábrának más olvasata Weörös Sándor *A teljesség felé* című munkájában található:

Alattad a föld,
föltted az ég,
benned a létra.

Az egymás fölötti nagy ablakokat az őseink övcsatját is keretező motívummal és a két ablak között megjelenő „szemdísz”-rozetta emblémával képeztem egy egységes kompozíciós rendszerré. A mintázatok grafitószerű kivitelezéssel készültek, így a motívumok anyagukban színezett vakolattal valósultak meg.

Egy város kedves vendéglátásával, látnivalóival és tartalmas rendezvényeivel tudja hathatósan csalogatni a távoliakat. A megépült könyvtárépület, a későbbiekben hasznosítandó színház-moziépület a felújított parkkal a környéken sehol nem található alkalmat kínálnak számottevő kulturális események rendezésére.

Az Erzsébet tér szomszédságában létezik egy épület-tömbön belüli gyalogosátjáró, mely a városi múzeum mellett is elhalad, és így a múzeum is bekapcsolódhat egy jövőbeni eseménysorozatba. Egy esetlegesen továbbépülő passzázzsal létrejöhetne a kulturális intézményeket összekötő gyalogos kapcsolat, és kiteljesedhetne egy modern szemléletet tükröző, a városképet gazdagító térstruktúra.

* A könyvtár Kossuth-díjas tervezőjének gondolatai.

Persovits József

A nyomtatott betű és a helyesírás a magyar könyvnyomtatás kezdeti időszakában

1831-ben a Magyar Tudományos Akadémia első ülésin Vörösmarty Mihály sürgette a helyesírási szabályok tárgyalását, írásba foglalását. Őt bízták meg ennek előkészítésével. A munka eredményeként 1832-ben megszületett az első helyesírási szabályzatunk, amely a *Magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályai* címet viselte.

Mai helyesírásunkat is az akadémia által elfogadott és azóta többször módosított szabályok szerint alkalmazzuk. Ez a helyesírás három elvre épül:

- a köznyelvi kiejtésre, melyen a művelt emberek kiejtése értendő, ebben nem, vagy csak kis mértékben fordulnak elő nyelvjárási sajátosságok;
- a szóelemző (etimologikus) írásmódra, ezt követjük a toldalékos és összetett szavak írásakor;
- az íráshagyomány követésére (például a családneveknél).

A nyelvtörténészek helyesírásunk történetét három korszakra osztják:

- a középkori helyesírás kora, az írásos emlékektől a könyvnyomtatás kezdetéig tartó időszak;
- az újkori időszak, a könyvnyomtatás kezdetétől az első akadémiai helyesírás megjelenéséig tart;
- a legújabb kori helyesírás kora, az első akadémiai szabályzattól napjainkig számítható.

A középkorban mindenki a legjobb tudása szerint írta a betűket. Ezt az időszakot a kódexek korának is nevezik. A helyesírás önkényes volt, nem volt szabály az írásmódra. Ez a korszak még évtizedekig átnyúlt a könyvnyomtatás feltalálása utáni időkre.

Hess András budai működése idején Magyarországon kb. tizenhétezer ember bírt az írás és olvasás tudományával. Egy szűk, de művelt réteg, főleg egyházi emberek, a királyi udvarral és

környezetével kapcsolatban levők és egyes főurak számíthatók ide.

A könyvnyomtatás megjelenésével főszereplővé vált az addig csak szóban elhangzó, tollal papírra írt betű. Kinyomtatták, sokak számára látható lett, a tömegek vizuális élményévé vált. És ezzel párhuzamosan kezdődtek a helyesírási problémák, a „hogyan írjuk-olvassuk-nyomtassuk helyesen”. A nyomtatott szöveget sokan elolvasták, és írásban, nyomtatásban utánozták jól-rosszul.

A nyomtatás segítette a nemzeti nyelvek megerősödését, előretörését - így a magyar nyelvet is - a középkori latin (deák) nyelv rovására. A 15. századi magyarországi ősnymodákban azonban még latinul készültek a kiadványok.

Az Újtestamentum magyar nyelven (Sárvar-Újsziget, 1541)

1472-1473-ban Hess András latin nyelven nyomtatta a *Chronica Hungarorum* és másik kiadványa szövegét budai műhelyében. (Valószínűleg a latin nyelvű kiadás is hozzájárult ahhoz, hogy két esztendő múltán megszűnt a nyomda, ugyanis igazi vásárlóerő magyar szóra lett volna Budán.)

A második magyarországi ősnymda, a *Confessionale* mű nyomdája is latinul készítette - mai ismeretek szerint - három kiadványát 1477 és 1480 között.

Ezt követően több mint ötven évig nem működött tipográfia Magyarországon. Ebben az időszakban Bécsben és Krakkóban készültek a kiadványok, zömmel még mindig latinul, de köztük 1550-ig már 24 könyvet nyomtattak magyar nyelven.

Csak 1536-ban létesült nyomda Nádasdy Tamás főúr birtokán Sárvár-Ujszigeten. Ebben a műhelyben készült az első itthoni magyar nyelvű kiadvány: Sylvester János *Útestamentuma*. Becslések szerint ekkorra már az írni és olvasni tudó emberek száma negyvenötvenezerre nőtt.

Az első magyarországi nyomdászoknak többféle nehézséggel is meg kellett birkóznuk az íráshasználattal kapcsolatosan. Első helyen állt a betű kiválasztása. Akkoriban a gótnak és az antikvának nevezett latin típusok közül kellett eldönteni, hogy melyikből készüljön a szedett szöveg. A magyar írás alapját a latin ábécé betűi képezik, és ezért a magyar szavakhoz a latin betű képe volt kapcsolható.

A német nyelvterületről származó nyomdászat a kezdeti időben a gót típusokat használta. Gutenberg is a gót betűt utánozta a betűkészletének elkészítésekor, és 290 féle betűvel, ligatúrával alkotta első nyomtatványait. A latin típusú betű csak negyedszázad múltán, 1464 után jelent meg a könyvnyomtató műhelyekben, addig egységesen gót betűkkel nyomtattak.

Hess András már reneszánsz antikvával készítette munkáit Budán, de a második magyarországi ősnymda még fraktur típusokat használt. A sárvár-újszigeti nyomda nyomtatványainál az antikva és az ún. bastard típus (átmenet a gót és az antikva között) is megtalálható. A magyarországi „vándornymdászok” a 16. század második felében antikva betűkkel nyomtattak. Erdélyben Hoffgreff György is antikva betűket használt, de néhány nyomtatványát még frak-

turból szedte. Társa, Heltai Gáspár kolozsvári könyvnyomtató az 1550-es évektől már egyértelműen csak a reneszánsz antikva típusokat részesítette előnyben. Összegezve elmondható, hogy a magyarországi nyomdákban a 16. században az antikva típusú betűket használták túlnyomórészt.

A 15. és 16. századi magyar nyelvű nyomdászatnak meg kellett küzdeni a speciális magyar betűk előállításának és használatának gondjával is. Ezek jelölésére új betűket kellett alkotni. Hieronymus Victor krakkói nyomdájában készültek az első magyar nyelvű nyomtatványok. Megfigyelhető, hogy a nyomdász tudatosan igyekezett a speciális magyar hangok betűjelölésére (például Dévai Bíró Mátyás *Orthographia Ungarica* c. munkájában).

Sylvester János saját műveinek nyomtatását felügyelte a sárvár-újszigeti nyomdában (*Grammatica és Újtestamentum*), ami azért mondható szerencsésnek, mert így munkái, az általa helyesnek tartott hangjelöléssel készültek, és minden magyar hangnak külön jele volt. A korra jellemző, hogy ugyanebben a nyomdában tizenegy féle a betűt használták a mai *a* és *á* hangjelölésére. Egy könyvtörténész professzor a 16. századi magyar nyomtatványokon száztizen-négyl) féle kurrens betű használatát számolta meg.

A ma már számunkra természetes *ö* és *ü* betűnél először egy pontot tettek az *o* és *u* fölé, majd a későbbiekben egy kurrens *e* került a pont helyére. Ezeket a betűket a 17. században Tótfalusi Kis Miklós már úgy alkalmazta, ahogy mi, ennek ellenére csak jóval később vált általánossá a mai jelölés.

A kétjegyű betűket (pl. *gy*, *ny* stb.) kezdetben *g' n'*, *j'*, *l'* (aposztróf) vagy hasonló jelöléssel látták el. Heltai Gáspár már a 16. század közepén a mai *y*-os formát használta következetesen. A *k* betű is kétféleképpen szerepelt a könyvekben: szó elejére vagy közepére *k*, szó végére latinosan *c* betű került.

Az *s* és *z* betű formai változások során ment keresztül, amíg elnyerte mai alakját. Az *sz* betűt Heltai már egy testre öntötte, és új jelet alkalmazott a *zs* betű jelölésére, és ékezetet használt a hosszú magánhangzóknál. Heltai Gáspár úttörő munkát végzett a magyar helyesírás egységesítése területén. Jelöléseit, szedésmódját később sokan átvették, utánozták.

Az írásbeli, pontosabban helyesírásbeli sokszínűség, zűrzavar ellen a 17. században szólaltak fel elő-

ször, legalábbis az első ilyen jellegű írásos dokumentum, amiről tudomásunk van, 1645-ben készült. Geleji Katona István erdélyi református püspök a *Magyar Grammatikácska, avagy az igaz magyar írás-ban és szóllásban kévántató néhány szükséges observatiók* című munkájában írta, hogy „mind más-más és szóllásnak formájit” tapasztalja valamennyi magyar könyvben. Panaszoja, hogy „csaknem mennyi magyar vagyon, megannyi módon ír”. Továbbá tudatosan leírja az *y* és *i* betű szerepét és használatát, és ostorozza az *u* és *v* hangok közötti hangjelölés „egybemosását”. Szorgalmazza a *j* betűs következetes helyesírást (pl. látja, tudja, nem pedig láttya, tudgya stb.). Ezt a *j*-s írásmódot a debreceni és kolozsvári nyomda elfogadta és alkalmazta, de a katolikus nyomdák már nem követték. A korra jellemző, hogy vallási alapon kétféle helyesírásról (katolikus és protestáns) beszélhetünk.

Tótfalusi Kis Miklós amikor Amszterdamban a Biblia kiadási munkáját felügyelte, kijavított egyes részleteket a fordításban, mert úgy ítélte, hogy azok nem helytállóak (később ez okozta élete tragédiáját, ellenlábasaival azzal citálták bíróság elé, hogy meghamisította a Biblia szövegét). Tótfalusi nyelvvelő, betűmetsző, könyvnyomtató tevékenysége példamutató a magyar művelődés történetében.

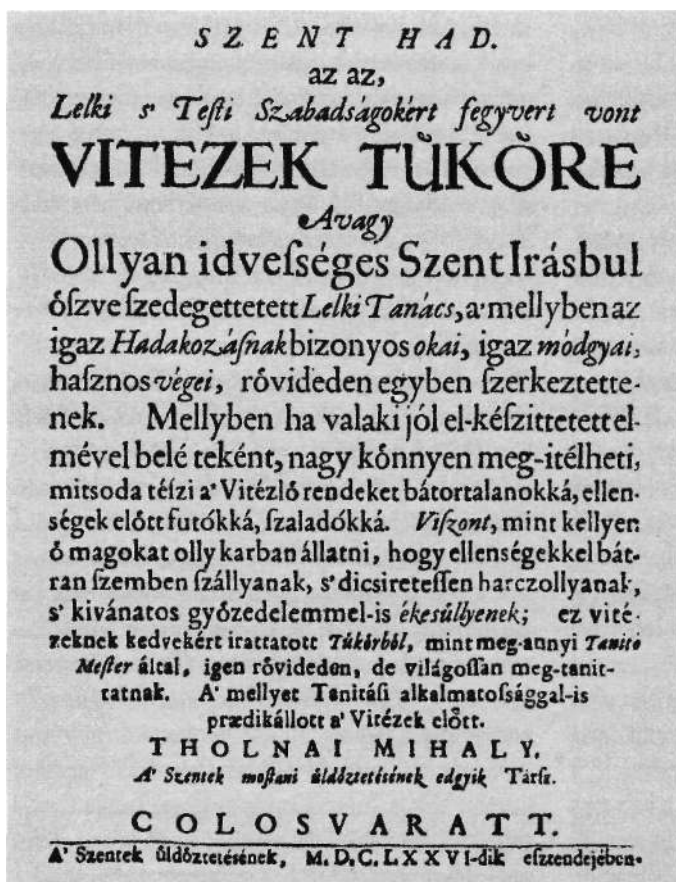
A korrigálás munkáját a 15-16. században (és még sokáig) a könyvnyomtató mester végezte, aki felelősséggel tartozott a műhelyéből kikerült nyomtatványok minőségéért. Az officinában a tudást, szaktudást ő képviselte. Külhoni egyetemet végzett tudós ember volt, aki kiadványkészítésre vállalkozott. Idejének nagy részét a megrendelők, mecénások és vevők felkutatására fordította. Társakkal dolgozott, irányította a munkát (betűszedés, tördelés és osztás, nyomtatás, a papír előkészítése a nyomtatáshoz stb.), ebben néha faktor segítette. Emellett biztosítania kellett a nyomda működéséhez szükséges feltételeket, a betűkészlet minőségi és mennyiségi megfelelőségét, hogy legyen papír, nyomófesték és minden, ami a munkavégzéshez nélkülözhetetlen.

Az 1600-as évek elejétől, egyes területeken rendelet szabályozta a nyomtató műhelyekben a korrektori munkakör meglétét. Ha a nyomdász nem rendelkezett tudományos képzettséggel, akkor tudós korrektort kellett alkalmaznia. Ez a szabályozás a nyomtatott betű, a nyelv tisztaságának megőrzésére irányult.

Az 1600-as évek elejétől, egyes területeken rendelet szabályozta a nyomtató műhelyekben a korrektori munkakör meglétét. Ha a nyomdász nem rendelkezett tudományos képzettséggel, akkor tudós korrektort kellett alkalmaznia. Ez a szabályozás a nyomtatott betű, a nyelv tisztaságának megőrzésére irányult.

Irodalomjegyzék:

1. Novák László: Gutenberg találmánya és a magyar könyvnyomtatás történetének vázlata = Nyomdászatunk 500 esztendeje. Bp., 1940. 7-148. p.
2. Dr. Máté Károly: Helyesírásunk fejlődése a XV. sz. óta Magyar Grafika, 1969. 3. sz.
3. A Pallas nagy lexikona Bp., 1893-1900.
4. Szántó Tibor: A szép magyar könyv 1473-1973. Bp., 1974.

Tolnai Mihály: Szent had (Kolozsvár, 1676)
Megfigyelhető a korabeli helyesírás és nyomdai kivitelezése

Pomogáts Béla
Költő a tájban

Takáts Gyula Pannóniában

A mester és a gazda

Van Takáts Gylának egy prózaverse, még 1961-ből, a címe: *Mesterek és gazdák*. Azoknak a balaton-felvidéki embereknek a munkás és teremtő életét idézi fel benne, akiket olyan jól ismert, akiket oly nagyon becsült. A mester: falusi asztalos, akinek segédei már elkészítették egy asztal alkatrészeit, már csak össze kell állítani a hasznos bútordarabot: „Kilép a műhelyből a Mester... Sziromragyogás és méhzümmögés körülötte. Csak nézi az élő törzsnek támasztott halott fát... Nézem és várom, amíg összeállítja az asztalt, aztán odaül, és levelet ír a költőnek az alkotás mesteriségéről”. És a gazdák? „Egész hegyeket mozdítanak el ezek az emberek, hogy szőlőt ültethessenek... Aztán a vágók végibe, a lösz meredek falába kriptányi hideg pincét raknak... Néha kinyitják az ajtaját... Eléjük ülnék... Bort töltenek és ez a hordó-szűzen ragyogó tűz kinyitja képzeletüket és ez a pár tiszta és fényes óra újra erőt ad nekik ahhoz, hogy ismét egész hegyeket mozdítsanak el a tájban és az életben.”

Takáts Gyula is ilyen mester és ilyen gazda: meste-re a szónak, a formának, a szőlőművelésnek, borkészítésnek, és gazdája a régi kaposvári háznak, ezen kívül a becehegyi szőlőskertnek, borpincének és remetelaknak, ahová elvonulhat a világ zaja elől, és ahol vendégül láthatja barátait. Gazdája a dunántúli tájnak: Pannóniának, ahol otthon van, otthon érzi magát. Mester, aki ugyanazzal a figyelmes szakértelemmel dolgozik egy vessoron, mint a szőlőmetszésen, és gazda, aki nemcsak meghódította a valamikor természetlen mészkövet, de bölcs szellemi alkotóműhelyt is teremtett rajta, s vendégszerető házigazdája lett a magasból szemlélődő, ámuló vendégeinek is.

Próbálok elevenné tenni emlékeimet: vajon mikor és hogyan is találkoztam először vele. Egy régi, még ifjú kritikusként írott dolgozatomat keresem elő a szekrény mélyén rejtekező papírtemetőből, a hatvanas évek első felében készült, azóta is kéziratban maradt. A könyvtárosok számára szerkesztett folyóirattól, amelynek készült, visszakaptam, valamilyen titokzatos főhatóság vagy bizottság ugyanis nem értett egyet

Takáts Gyula költészetének kedvező megítélésével. Erélyes hangot várt volna, kritikai szigort, amely első-sorban a költő „osztálykorlátait” ítéli el. A dolgozat aztán, Fodor András, annyi barátság kezdeményezője, révén elkerült a költőhöz, s talán egy esztendő múlva, zöld tintával jegyzett szép dedikáció kíséretében megkaptam tőle válogatott verseinek akkoriban megjelent *Évek, madarak* című kötetét. Barátok lettünk, Kaposvárról gyakran érkeztek ajánlással ellátott könyvek, s közben én is összeírtam egy kisebb kötetre való tanulmányt, ismertetést Takáts Gyula műveiről.

Voltam nála Becehegyen, általában jókedvű társaságban, ha jól emlékszem, első alkalommal Nagy Lászlóval és Csukás Istvánnal, átrándulva a szigligeti alkotóházból. Gyula akkoriban kezdte megörökíteni *Bacchus könyve* címmel, vendégkönyv formájában a baráti összejövetelek emlékét. „Irodalmi pinceszerek” - állott a kislakú kötet első lapján a „műfajmegjelölés”, és valóban, már jócskán fogyott az aranyló becei borból, mire a bejegyzések pillanata megérkezett. Nagy László lovakat rajzolt: kancát hágó mént, Csukás verset írt, s bevallom, magam is elköttem holmi négysoros rigmust, dicsérve a házigazdát és borát. Találkoztunk aztán több alkalommal Budapesten, mikor is a költő ügyes-bajos dolgokban járván szállóvendégünk volt, s ahogy mondotta, a Royal szállóban sem aludt olyan jókat, mint a mi kicsinyke vendégszobánkban. Előbb azonban valamelyik budai kocsmában találkozót beszélünk meg Jékely Zoltánnal, aki is egyszerű a ruhatáros asszonyságnak nyugalmazott alispánként mutatta be Takáts Gylát: nyomban meg is nőtt a becsületünk. És találkoztunk Major-Zala Lajos hévízi rezidenciáján, Lajos-napokon, mikor nemes versengés indult Gyula becei és a pajzán versek fribourgi költőjének göcseji bora között, Tüskés Tibor sütötte a flekkent, s közben Laczkó András, a Somogy című folyóirat nagyralátó irodalmi terveiről beszélt. Volt, talán még ma is megvan, Takáts Gylának egy kicsi fehér Fiat kocsija: azzal járta a Balaton-vidéket, kukkantott be Szigligetre, vajon van-e a sok irodalmár között valaki becehegyi vendégnek való.

És érkeztek is a költők, írók Becére, üldögelni a dombtetőre épült teraszon, figyelni a lenti vonatot, amely apró játékszerelvénnyé mázszott Keszthely felé, számba venni a hegyeket, hiszen idelátszott valamennyi: Badacsony, Szigliget, a két fonyódi halom. Lehetett elmerengeni a tó színváltozásain, a messze kitérő víz hullámjátékán s azon, holnapra vajon milyen időt ígér az ég. Ebben a tájban ott van valamiképpen a magyar történelem, szelíd formáiban ott van az örökkévalóság és ott van Takáts Gyula költészete. Költészet, amely a mester és a gazda műve: „körötte szíromragyogás és méhzümmögés”, benne a táj, a történelem és a világ.

A Dunántúl költője

Takáts Gyula szelíd dombtetőn épült becehegyi házát a klasszikus tájak nyugalma lengi be. A költő nádfonató széken ül a nyitott teraszon, vagy a lankásan ereszkedő szőlőben dolgozik, előtte az egyik legszebb magyar panoráma. Tágasan kéklő láthatár, a Balaton fodros víztükre, jobbra, a sejtelmes távolba hullámzó keszthelyi öböl, balra ápoltság szőlőhegyek, a Badacsony, a Szent György-hegy, Szigliget. A háttérben sötétzöld erdő, mély avar, őzek és rókák lábnyoma. Az asztalon aranyosan fénylő bor és harmatos Barack. Idilli békeség: tavaszi készülődés, nyári derű, szüreti szorgalom. Alkalom az olvasásra, írásra, elmélyedésre, alkalom a merengésre, bölcselekedésre. Alkalom arra, hogy a költészetben találkozzék a táj és a lélek, az a szellemiség és kultúra, amely az egyszerre magyar és latin Pannónia hagyományából táplálkozik, és az a személyes világkép, amely a valóság eleve költői szemléletére épül. Takáts Gyula világa igazából mediterrán világ, amelynek szellemi láthatára Itáliáig és Hellászig ér.

Ebben a világban a klasszicitás eszményei uralkodnak: a bölcs derű, a szelíd életöröm, a benső biztonságtudat. Takáts Gyula életrendje mégsem pusztán epikureista, törvényeit nem egyszerűen a bensőséges balatoni idill és a dunántúli tradíció szabja meg. Költészete tágas, megalapozott és átélt kultúráról tanúskodik, beléivódott a pannóni táj művelődési öröksége, a latin auktorokat forgató művelt ősök hagyatéka csakúgy, mint a szülőföld irodalmának játékos kedélye, drámai sorshelyzeteket őrző történelmi tudata és

komoly bölcsellete. Takáts Gyula költészete mögött mindig ott van az a hagyomány, amelyet a költő Zrínyi Miklós, Berzsényi Dániel, Kisfaludy Sándor vagy a Dunántúlon időző Csokonai Vitéz Mihály öröksége képvisel.

Csokonai „népi rokokójának” modern hangszerelését ugyanúgy megkísérli, mint Berzsényi görögös klasszicizmusának korszerű felújítását. Tudatosan dolgozik azon, hogy egyensúlyt teremtsen a hagyomány és az újítás között. Elettében és költészetében mindenképpen arra törekszik, hogy összhangba fogja az érzés és a kifejezés gazdag változatait. Otthonos a világban, kezéhez szelídülnek a tárgyak, egyforma biztonsággal tekint szét kertjében és az ég csillagai között. Biztonság és otthonosság lehetnének költészetének kulcsszavai.

A természet ihlető vonzásában született ez a költészet, a dunántúli környezet magával ragadó szépségét finom tollal rajzolt képekben, egyszersmind a szülőföld iránt érzett gyengéd szeretettel fejezi ki. Láttató módon festi le az enyhe dombhajlatokat, a rejtelmes erdősegeket, a régi udvarházakat, a somogyi vagy balatonmelléki vidék természeti és történelmi kincseit. Költészetében részben a látvány uralkodik: a vidéki élet leszűrt tapasztalataiból apró csendeleiből alakít játékos rendet. Máskor sejtelmes sugárzást kapnak a képek, álomszerű és groteszk elemekkel gazdagodik a látvány, a valóság fölé tündéri játékot rajzol a képzelet. Ennek a költészetnek mégsem a tájrajz a legfőbb erőnye, és nem a tájkép a legfőbb műfaja. A levegős és tiszta természetfestés mellett egy teljes életrend költői bemutatására és átlényegítésére kell figyelniünk. A környező táj arányait és fényeit kevesen fejezték ki oly láttató érzékletességgel, mint Takáts Gyula, a környezet lírai lefestésénél mégis fontosabb az, amit saját egyéniségéről és eszmevilágáról mond.

Lírójának nemes klasszicizmus mindíg küzdelemben születik, nem eleve birtokolt kegyelmi helyzet következménye, hanem az élet felépített és kivívott rendje. Takáts Gyulának, kivált az utóbbi három évtizedben, újra meg újra meg kell küzdenie a mulandósággal és a betegséggel, szerettei és barátai halálával, azoknak az emberi és kulturális értékeknek a pusztulásával, amelyekhez olyan erősen ragaszkodik. A zaklató élmények és-szorogató felismerések korábbi költészetének természetes harmóniavilága után egészen

más intonációt hoztak ennek a három évtizednek a verseibe.

A korábbi „latinos”: derűsebb, harmonikusabb, érzékibb ihlet és intonáció után egy „görögös”: tragikus, nyugtalanabb, bölcselkedő ihletet és intonációt mutat Takáts Gyula költészete. A „görög” ihletnek és kultúrának abban az értelmében, amely Németh Lászlótól ismerős. Takáts Gyula eszmei szótárában is a felfedezést, a gondolatok kialakítását a emberi létezésben rejlő drámai lehetőségek felismerését, és ezzel együtt a tragikusabb, zaklatott, nyugtalan humánomot jelenti a „görög” etosz és kultúra, a „görög” gondolkodás. 1965-ös görögországi utazása óta ő is ezeket a „görög” tulajdonságokat, ihleteket és lehetőségeket keresi és éli át költőileg.

A személyes veszteségek következtében időnként megbomlik a megszokott klasszicista költői harmónia, a költő figyelme, amellyel környezetének minden mozzanatát számon tartja, mégis a régi. Költészetének mozgalmasság, bensősége van, s ma is szomjas érdeklődéssel veszi birtokába a természet világát, a tájat és a történelmet, költészeté avatva a becehegyi kert mozgékony életét csakúgy, mint somogyi barangolásainak tapasztalatait. Természeti képeiben szinte mindig a balatoni tájat, ennek a tájnak a hagyományait idézi fel. A természet és a történelem az ő költészetében egymásnak felel: a dunántúli táj nemes arányai, érett színei tükröződnek az otthoni vidék hagyományos kultúrájában, szellemiségében. Egyik szép és jellegzetes versében a sümegi Maulbertsch-freskók „balatoni” fényeire hivatkozik: az ő verseit is ezek a pasztell színekben pompázó, inkább meleg, mint égető fények öntik el. Nemcsak a Balaton-vidék mediterrán világosságát fedezi fel a barokk festményeken, hanem a somogyi és zalai tájban élő embereket is: „Ekként kicsit magyar remek / Sümeg falán ami ragyog. / Rideg kánász, menyecske és halász / így lettek szentek, angyalok”. A dunántúli táj, a tájban élő és dolgozó ember, a történelmi és művészi hagyományok: mindez együtt van jelen Takáts Gyula verseiben.

Igen sokszor ad hírt szülőföldjének mozgalmasság és drámai történelméről, amely nemcsak egy „második” dunántúli természettel: várromokkal, templomokkal, kastélyokkal és préházakkal díszítette az „első” természetet, hanem meghatározta egy hagyományait és művészetét ápoló nép sorsát és alkotó szellemét is.

Takáts Gyula nemcsak a természet megejtő csodáinak és derűs játékaiknak az énekese, hanem a dunántúli nép, a dunántúli magyar történelem és hagyomány költője is. Erdély magyar tradíciója mellett bizonyára a dunántúli hagyománynak volt nálunk leginkább kultúra- és lélekalakító szerepe. Takáts Gyula költészete, elbeszélő művészete és esszéírása igen hitelesen fejezi ki azt a szellemiséget, azt a lelki kultúrát, amelyet a pannóniai hagyomány hordoz.

A magyar líra tájszemléletében éppen Takáts Gyula nemzedéke, a Nyugat „harmadik” költőnemzedéke hozott meghatározó változást. Az előttük járók: a fiatal Szabó Lőrinc vagy Radnóti Miklós idilli tájai még a költői képzelettel nyerték alakjukat és színeiket. Az a „benső táj”, amelynek természeti képét és pásztori életét klasszikus minták és nosztalgiák ihlették, egészen más jellegű volt, mint a harmincas években kibontakozó költészet természeti világa. Ez a természeti világ már nem bukolikus minták, hanem valóságos hazai tájak hatására született.

Szerb Antal kis esszéje: a *Természet vagy táj* szellemesen különbözteti meg a két fogalmat. A természet fogalma szerinte a városi civilizációban kialakult mesztérköltészet elutasítását, panteista sejtelmeket rejt magában, ezen kívül erősen emocionális jellegű: „A természetbe belevetítik az emberi érzésvilág egész gazdagságát, a természet vidám, melankolikus, sivár, újongó, játékos, vigasztaló, Érosszal telített, haragvó.” A táj fogalma ezzel szemben nem rekeszti ki magából a társadalmi és történelmi mozzanatokat. Nem kíván romantikus kivonulást a civilizációból, történelmi és kulturális hagyományokra utal: „A tájba beletartozik az ember és az ember műve is. Fontos színe a város a hegy lábánál, a távoli falvak, várromok és kolostorok [...] Mindezek etnikai vagy művészeti milyensége még a tisztán természeti jelenségeknél is erősebben befolyásolja a táj jellegét.” A természet fogalma mintegy a költészet mitológikus fogalmi közé tartozik, a táj fogalmának kultúrtörténeti jellege van. . . . a természet - mondja Szerb Antal - a historikus, időtlen fogalom, szinte ellentéte a történelemnek, a táj pedig csupa történelem.”

Ez a történelmi tájfogalom jelenik meg a „harmadik”, nemzedék költőinél. A verseikben alakot öltő táj nemcsak menedéket kínál a társadalomban dülő valóságok elől, biztonságot is ad, feladatot is kijelöl.

A költő a táj meghitt világában érzi otthon magát, a táj hagyományai alakítják kultúráját, elmerül történelmében, felelősséget vállal népének sorsáért. Ennek az otthonoságnak, hagyománynak és felelősségnek a jegyében lesznek a két háború közötti korszak költői valamint történelmi táj követei és énekesei. Vas István és Rónay György „történelmi tája” Budapest, Weöres Sándoré, Jankovich Ferencé és Takáts Gyuláé a Dunántúl, Kiss Tamásé az Alföld, Jékely Zoltáné, Dsida Jenőé, Szabédi Lászlóé, Kiss Jenőé Erdély, Győry Dezsőé és Mécs Lászlóé a Felvidék, Berkó Sándoré és Sáfáry Lászlóé Kárpátalja, Dudás Kálmáné és Fekete Lajosé a bácskai táj.

Az élet épségéért és emberi rendjéért küzdő Takáts Gyula - a költői pálya kései szakaszán - végül is úgy tudta megőrizni és fenntartani költői klasszicizmusát, hogy mind teljesebben tárta fel ennek a klasszicizmusnak a „tisza forrásait” és történelmi, művelődéstörténeti, mondhatnám így is, szellemtörténeti hagyományait: a dunántúli magas kultúrát és néphagyományt. Nemcsak védelmet talált náluk, valódi szellemi értéket is napvilágra hozott. Olyan szellemi értékeket, amelyek egyszerre magyarok és európaiak, és amelyek éppen azt igazolják, hogy a magyarság nemzeti kultúrájának kitüntetett helye van azon a virtuális térképen, amely az európai szellem tradícióit és értékeit jelöli meg.

Táj és néphagyomány

Elképzelek egy könyvet, ahogy kihajtom, az egyik oldalon színes fotográfiák helyezkednek el: népművészeti tárgyak, népi hímzések, varrottasok, pásztorfaragások fényképei (hasonlóak Rácz István finnugor népművészeti felvételeihez); a másik oldalon költemények: Takáts Gyula versei. Nem fotográfiák és hozzájuk készült verses szövegek, nem is költemények és színes illusztrációk, hanem valaminő *egységes* alkotás, amely költő és fotóművész közös érdeklődéséből születik s közös vállalkozásának ad látható alakot. (Takáts Gyula esetében nem lenne meglepő egy ilyen közös vállalkozás: emlékezzünk az 1955-ben Pécsen megjelent *Vízitükör* című kötetre, amely az ő verseinek és Egry József rajzainak „kettős tükrében” mutat be a Balatont.) Elképzelek tehát egy könyvet, ame-

lyet elképzelni különben sem nehéz: csak azokra a Takáts Gyula-versekre kell gondolnom, amelyekben sorra jelenik meg a népi élet és a népművészet, sajátos, mind jobban fogyatkozó tárgyi anyaga.

A népi kultúrának igen nagy szerepe van a kaposvári, pannóniai költő világában. Ennek a népi kultúrának a tárgyi emlékei között töltötte gyerekkorát, a családi otthonban jól megfértek a latin klasszikusok és a reformkori irodalmi zsebkönyvek társaságában a varrottasok, a mázas kancsók és a pásztorfaragások, s az idők haladtával ő maga is számos népművészeti tárgyat gyűjtött össze. Mint történelem-földrajz szakos tanár, aki somogyi szülőföldjének tájja sajátosságairól írta doktori értekezését, s mint kaposvári múzeumigazgató, aki mindig nagy szeretettel foglalkozott a dunántúli népművészet emlékeinek gyűjtésével és feldolgozásával, évtizedeken keresztül élt a népi hímzések, faragások, fazekaskészítmények és üvegmunkák között. „A Balaton és Dráva közti rengetegből és pusztákról - írja kedves tárgyairól adván képet - már rég- rég írószobámba, könyveim közé kerültek olyan néprajzi tárgyak is, amelyek ma másoknak csak a lakást díszítő divatot jelentik. Nekem beszédes, szívemhez nőtt társak ezek a bizsókka, bicskával készült kanász-, juhász-, egyszóval a pásztorművészek alkotásai. Történetek, élethelyzetek élő és lelkes darabjai és elbeszélői e tárgyak; egy ősi szellemi hagyaték megjelenítői. Azt is mondhatnám, hogy rusztikus módon betyármozaikok, táblaképdarabok vagy pásztorikonok ezek a nemcsak szép, de hasznos tárgyak”. Igen, Takáts Gyula részben a somogyi és balatonfelvidéki népművészetnek ezekkel az alkotásaival és emlékeivel varázsolta emberi otthonná a maga kaposvári vagy becehegyi környezetét.

E szép és hasznos tárgyaknak a képe vagy emléke rendre megjelenik verseiben is. *Spanyolozott tükrös balladája* című költeményében valósággal népballadvá költi át a pásztorfaragáson látott ábrát. A spanyolviaszkkal fényesre lakkozott állókép mozgalmas, sőt drámai jelenetté alakul át: „Elfogták mégis Nád Jancsit. / Befogták zöld sárkányait (...) Milyen golyó? - Talán a nap! - / Mint ágyú, az találta el. / Lehullt a vargánya-kalap. / Mocsárba karcolt fegyvere. / Viszik az új vízház fele. / Húzzák, akár az új csatorna. / Nem magát... Csak tetemít... / Fölötte csákó tollal / Vigadhat már a káplár/ a pandur-jelző fánál...

Pali-temető című kis költeménye ismét a pásztor-karcok és faragások közismert tárgyát jeleníti meg: „zöld lagunán énekel a hold / s vizén az átlótt szívek bánatát / agancs-fészekben szarvas viszi át... / Hozzá aki e kis halom tövén / késsel és pisztollyal övén / pi-hen és sírján virág is akad, / míg ki nem irtják a szívet, / a fákat és madarakat."

Máskor a népművészeti tárgy poétikai mintává válik, a költő életképet rajzol, s ennek az életképnek a stílusa a népi ábrázolások üde és naiv kifejezőmódját idézi fel. *Pásztor-karc, lopótökre* című versére gondolok: „A kürtök meg, mint éhes rézkigyók, / már átfon-tak három legényt. / Arcukba préselik a vért. / Szemük dagad... Egyik még állja... Az fújja, fújja három éve, / s arannyá lett a hegy az ő kezébe!" Lehet a népművészeti tárgy találó költői hasonlat anyaga is. A *Pincei látomás* című lírai idill az aprólékos gonddal borosüvegbe épített kálváriát veszi hasonlatnak, hogy érzékeltesse a hajnali ébredés „valóságfeletti” látomását: „Mint pásztorok kálváriája, / építve bűvészmódra / egy hétdecis borosüvegbe, / ily feszes keretből tá-gult, / dérpillás, ébredő világból, / mit eddig nem lát-tam soha: / a hajnal temploma... / Két pásztor zöld-színű süvegbe / tartotta napját fénylő révületbe."

E versekbe idézett népművészeti tárgyak - a pásztorfaragások, a lopótökre karcolt életképek, az üvegbe zsúfolt kálváriák - nem egyszerűen a vers tárgyát, hanem, mondhatnám, „poétikai lényegét” alkotják.

A költő nem verses illusztrációt készít a művészi tárgyhöz, hanem a művészi tárgy stílustulajdonosságait alakítja át költői stílussá: a látható és fogható tárgyat lényegíti át költői tárggyá, szavakba, nyelvi formákba transzponálva a képzőművészeti formát, ennek a formának a sajátos művészeti üzenetét. Mind az eredeti népművészeti tárgy, mind Takáts Gyula verse szuverén művészi alkotás, esztétikai értékük az alkotó tevékenység más-más létezési módjában érvényesül.

A költészet különben gyakran választ művészeti tárgyat az ihlet forrásaként: Keats egy görög vázához írt ódát, Rilke egy archaikus Apolló-torzóról szólván fej-tette ki költészettanát, Blaise Cendrars számos verset írt Chagall és Delaunay festményei nyomán, Radnóti Miklóst Dési Huber István, Weöres Sándort Csontváry Kosztká Tivadar, Juhász Ferencet Mednyánszky László, Nagy Lászlót Kondor Béla és magát

Takáts Gyulát Egry József festői munkássága ihlette meg. Egyik vers sem „költői illusztráció”, mint ahogy a kaposvári költő népművészeti tárgyú versei sem „le-írni” vagy „magyarázni” akarják a pásztor-karcokat és -faragásokat.

Ellenkezőleg, költői tárggyá avatják őket, költői szemlélettel és stílussá lényegítik át ihlető formáikat.

E költői átlényegítés természetes biztonságát Takáts Gyula alkotó személyisége, egész életműve szavatolja. A népművészet alkotásait és emlékeit számon tartva és ápolva sohasem a divatot követi: mélyre ható élmények fűzik ezekhez az alkotásokhoz, mindig élénk érdeklődéssel figyelte sorsukat. A népművészet for-makultúrája iránt megmutatkozó érzékenysége arról tanúskodik, hogy ismeri és a magáénak tekinti azt a *teljes kultúrát*, amely e hagyományos művészet szem-léleti alapjait megteremti és stíláriis sajátosságait ki-alakítja. Takáts Gyula, mint a dunántúli hagyományok tudatos követője és védelmezője, joggal érzi illetékes-nek magát a népi kultúra dolgaiban: „birtokon belül” van, ez a kultúra az övé.

Költészetében kezdettől fogva szerepet kapnak a népi kultúra emlékei és hagyományai, s ami ennél is többet jelent, költészetét mindig is erősen hatotta át ennek a kultúrának a világképe, gondolkodásmódja, magatartás-szabályozó belső rendje. A kultúra ebben a tekintetben nem csupán műveltséget, hanem észjár-ást és szemléletmódot jelent. Takáts Gyula költői szemlélete, formaképző módszere és poétikája nem-csak szülőföldjének természeti tulajdonosságai és törté-nelmi hagyományai, nemcsak a görög-latin tradíciók ihlető hatása nyomán alakult ki, hanem e népi kultúra vonzásában is. A Balaton-vidék népi építkezése, a hegyközségek sajátos életformája, a somogyi népmű-vészet tárgyi emlékei ugyanúgy rajta hagyták költésze-tén bélyegüket, mint a dunántúli folklór: a merész képtársításokat mutató népdalok, a játékos népi rig-musok, a sötéten hangolt betyárballadák.

Magyar Waste Land-ek

Aki a Balaton-felvidék apró falvaiban jár, különös népvándorlás tanúja lehet: a régi hegyközségek lakos-sága lassanként elhagyja otthonát, a part közelében épít nagyobb és kényelmesebb lakást, s az apró vá-

lyogházakba budapesti mérnök, orvos, újságíró költözik. De mi történik azokkal a községekkel, amelyek távolabb esvén a nyaralótelepektől nem vonzzák a vakációs otthont kereső fővárosiakat? Bizony pusztulnak a régi házak, pincék, udvarok, szaporodnak az elhagyott otthonok, fogyatkoznak a hegyközségi porták, s lassanként mind több eldugott emberi település jut Gyűrűfű, a néptelen baranyai falucska sorsára. Róluk ad szomorú képet, őket siratja el Takáts Gyula verse: *A magyar Waste Land*-ek, amely a költő *A semmi árnyéka* című verseskötetében olvasható: verseskötetben, amelynek vezető szövegét máskülönben is a siratók, a búcsúversek, a magányos panaszok adják meg. „Hegyközségeink pusztulására” - írja Takáts Gyula a vers címe alá; számára, aki maga is balatonfelvidéki hegyközségben: a Győrök feletti Becehegyen találta meg második otthonát, ez a pusztulás személyes tragédiát jelent.

A vers címe alatt ajánlás olvasható: „T. S. Eliot emlékének”, de maga a cím is az angol költőt idézi, *The waste land* című híres versét, amelyet Weöres Sándor *A Puszta Ország*, Vas István *Átokföldje* címen tolmácsolta magyarul. Eliot költeménye az ősi Grál-mondára épül, amely szerint az öreg király terméketlensége miatt lassanként pusztasággá változik az ország, s egy ifjúnak kell érkeznie, hogy a kopár földön ismét virágzó élet legyen. Az angol költő a pusztuló országot, sőt az egyetemes pusztulást idézi fel a modern civilizáció külsőségei között, anélkül, hogy reménykedne a szabadító eljövételében. A „Waste Land” az Isten nélküli emberi létezés metaforája, a modern emberi lété, amely a költő szerint elveszítette méltóságát és távlatát, mindenestől elszürkült és kiüresedett. „A hegyek közt e beomlott üregben, - olvassuk a költemény egy helyén -/ Fakó holdfényben, behorpadt sírok/ Fölött dalol a fű, a kápolna körül / Üres kápolna áll, / csak szél tanyája. / Ablaka nincsen, ajtaja leng, / Nem árthat pusztá csont.” (Vas István fordítása.)

Az a lassan pusztuló táj, amelyet Takáts Gyula verse ábrázol, ennek az Eliot-i kápolnának a rokona: a két vers ebben a képben találkozik. Mert máskülönben a két költemény szemléletmódja és poétikája erősen eltér egymástól: Eliot a modern

civilizáció terméketlenségének mítoszát alkotta meg, az Isten nélküli emberi létezés nagyszabású metaforáját dolgozta ki, Takáts Gyula ezzel szemben egy régi történelmi vidék, egy hagyományokban gazdag kultúrtáj lassú pusztulásáról ad láttelepet, s ehhez fűzi elégikus reflexióit az emberi élet mulandóságáról. Szép verse éppen e reflexiók révén kapcsolódik új kötetének elégikus dallamához, azokhoz a költeményeihez, amelyek sorra az emberi élet mulandóságának tragikus élményétől kapják sötétebb színeiket.

A magyar Waste Landek költői szerkezetét, képi világát és nyelvét ilyen módon egy pusztuló életrend, valamint hagyomány búcsúztatása és az ezt kísérő elégikus meditáció szabja meg. A vers az elhagyott hegyközségi falvakat, a magukra maradt szőlőskerteket és gyümölcsösöket, az árva szerszámokat és otthonokat mutatja be. A költő mint magányos látogató érkezik a pusztuló kertek és házak közé, szemügyre veszi a halódó tájat, először az apró tárgyakat, majd az egész szemhatárt. Gyorsan változó képekkel dolgozik, mintha egy őszi séta sebesebben futó filmjét akarná megörökíteni. A képeknek ezt a gyors ritmusát egészíti ki a versritmus is: a négy soros szakaszokba rendezett kétütemű öt- illetve hatszótagos verssorok híven követik a fűrge tekintetét és a csapongó költői meditációt.

A vers kompozícióját az érzékelés körének fokozatos tágulása szabja meg, a látvány mind teljesebb kibontakozása, amelynek során a pusztulás szomorú képe is mindinkább kibontakozik. Először az eldobott, veszni hagyott tárgyakra, munkaeszközökre esik a költő tekintete: „Eldobott korsók, / kidőlt hegyi szolgák/ itt-ott a gazból / arcukat kidugják (...) Tört prések... Elmaradt / küllök az útba.” Ezt követve bővül a kép, a költemény a gazosodó kerteket, az omladozó házakat mutatja be: „Rom mögött a szilvát / örökzöld befutja (...) beszakadt ajtók... / Tragédiákba/ áll így a színfal (...) Rothadt szalmazsákok... / Szuvas pad... Cserép... / Szétesett tűzhely, / rajta a semmi ég” Az elhagyatottság, a lassú romlás látványát a végső pusztulás tragikusan megvillanó képe követi: „... fölrebben a sármány. / Közéjük vágva/villan éles szablya. Az ölyű szárnya. / Lélekig hasítva/ rí és csöppnyi vére / hull a galagonya/ mérges tuskéjére”. A nemrég még ember gon-

dozta humanizált világ visszasüllyed a természet ősi állapotába, a virágzó kultúrtáját a természeti lét elemi kegyetlensége foglalja el.

A költői szemlélődés folytonos bővülésének megfelelően a vers képanyaga lassanként elszakad a közvetlen szemlélettől, egyre monumentálisabbá és látomásosabbá válik. Takáts Gyula költeményének képi világa három rétegre bontható. Legtöbb képe a közvetlen, érzéki szemlélet köréből való, a szemre vetett tárgyakat, az elvaduló kerteket, az elhagyott otthonokat jeleníti meg. A képvilág második rétege már a költői képzelet erőteljesebb működésére utal, mintegy látomásos módon növeli meg a közvetlenül érzéki benyomásokat. Ilyen látomásos képet rajzol a vers a magukra maradt borospincék szellőzőcsöveiről: „A pince-szellőző / gyp torzsát kiütve, / elsüllyedt világ. / teleszkópé tükre.” Végül a képi világ harmadik rétege mitologikus méretűvé növeli az elhagyatottság, a pusztulás látványát: a korábban virágzó vidék „hegyi sivataggá” válik, „gazzal tomboló / ehés Szahara” lesz, a „pörjés, magyar sivatag” mitologikus szimbóluma, amelyben ott derengenek a magyar múlt emberi otthonokat, művelt tájakat elpusztító sivatagos korszakainak emlékei is.

A „magyar sivatag” mitologikus képe ugyanakkor nem csak a magukra hagyott hegyközségi falvak szomorú sorsát jelzi, hanem a magyarságot, általában a kisépeket fenyegető történelmi veszélyeket, sőt az emberi életre leselkedő pusztulást is. A közvetlen élménytől lassan elszakadó költői képzelet és meditációt történelembölcseleti, létbölcseleti szorongások szövik át. A költő az emberi élet szomorú veszendőségén mereng, s számot vet a nemzeti fennmaradást beárnyékoló történelmi tapasztalatokkal is.

Takáts Gyula versét a szemlélődésnek ez a bővülése és a meditációnak ez a gazdagodása teszi erősebben személyessé. A szemlélődés és a meditáció már kezdetől fogva elégikus természetű, s az elégikus érzés mind mélyebben és teljesebben hatja át a költeményt. A *magyar Waste Land-ek* valójában „negatív idill”: szomorú seregszemle egy eltűnt, múlt időbe került idilli világ kellékei, tárgyai, színterei felett. Ez a „negativitás”, ez a „múltidejűség”: a hiány és vesztesség számbavétele teszi elégikussá

hangnemét. Az elégikus érzés lassanként a költő személyes gondjait állítja előtérbe, a költemény egyre inkább magának a költőnek a vesztéseire magányára és tragikus élményeire reflektál, a pusztuló táj mindinkább e személyes érzéseket is tükrözi: a szívben növekvő szorongásokat, a magány fájdalmát, a veszendőség gyötrelmes tudatát.

„Micsoda kegyetlen / expedícióba / vonulok, ropogok / e hegyi bozótba” - jelenik meg magának a költőnek alakja a versben, amint szemlét tart e hegyvidéki „puszta ország” felett. A vers ettől kezdve nemcsak a pusztuló vidéket ábrázolja, megőrökíti e költői szemle történetét, kétségbe ejtő tapasztalatait is. A múltba süllyedő néhai idill, a pusztulásba hanyatló táj állásfoglalásra készíti az elhagyott hegyközségbe látogató költőt: „Mint Tróját az idő / Készít elő / ezt is rétegesen / ahogy a földbe nő. / - De megássa-e még? / Lesz-e valaki / színét és titkát / egyszer kibontani. / Vagy pontosan süllyed, / pusztulva tovább / s tágítja szívünkben / is a Szaharát?!” A szorongató kérdésre egyelőre nincs válasz, ám maga a kérdés inkább kiáltás, tiltakozás. A *magyar Waste Land-ek* egy valamikor virágzó emberi életforma és magyar kulturális hagyomány lassú pusztulása ellen perel, s az ellen tiltakozva, hogy a dunántúli hegyközségek „puszta országgá” váljanak, a költő szívében gyűlő lassú pusztulás ellen is védelmet keres.

Takáts Gyula igen jelentős verse arra hívja fel figyelmünket, hogy a Dunántúl, a pannóniai táj nem csak a bukolikus élmények, nem csak a szépséges költői idillek otthona lehet. A Dunántúlnak, mint történelmi és kulturális fogalomnak ugyanis van egy drámai arculata is, erről költőként Berzsenyi Dániel, Babits Mihály vagy Illyés Gyula beszélt, és, lám, szól róla a máskülönben a pannon otthonosság és a dunántúli (somogyi, balaton-felvidéki) idill költőjének ismert Takáts Gyula is. Igen, a szülőföld, a választott otthon, a szűkebb haza (ahogy a tágasabb haza is) mindig egyszerre, olykor egymásra kopírozva mutatja felénk idilli és drámai arcát. Ez a kettőség formálja a költészet otthonosságát és felelősségtudatát.

Tari István

Auschwitz után

Auschwitz után
lehet igazán
verseket írni.

Mi maradt?

Csak egy iszonyú
ásítás bűze
maradt utána.

Mindent kitálató döglődés

Nagy tömegeket összecsoportító
díszbeszédre, potyaleső
eszem-izomokra készülődtek
itt, a szétvert lámpaburák,
a szónoki emelvénynek
álcázott atomóvóhely tövében,
az elvadult virágágyásoknál,
örökzöld cserjéknél,
melyekből jelszavak
betűit alakították ki.

Másoktól akarták
megvédeni magukat,
közben egymásnak estek
a szörnyetegek.

Otthonos zugok

Otthonos zugok tányérja zörög,
ahol a nagylelkűség lakomázik.
Kócerájok! Túléltek az örök
igazságok elnöki palotáit...

Tari István

MARS

Azt mondják az asszonyok, hogy egyszer majd nekem is benő a fejem lágya, amin röhögnöm kell. Viszont akkorát, hogy csak úgy visszhangzik tőlük a hűtőház. A munkavezető pedig megáll mögöttem fehér köpenyében. Bizonyára értetlenül fintorog, bámul rám. Hátamon érzem a tekintetét. De nem szól egy szót sem. Mit is mondhatna, szegénykém? Tudja ő nagyon jól, hogy milyen pocskék munkát végzünk. Aki nem hiszi, az álljon a helyembe, oda a szalag mellé, és rendezgesse csak a fagyos karfiolt! Azért említem a karfiolt, mert mostanában éppen azt csomagoljuk.

És az az érzésem, hogy ebben az életben én már nem melegszenek fel soha többé. A sivárságtól fázom, a kilátástalanság vacogtat engem a legjobban.

Albérleti szobám ablaka egy mocskos külvárosi udvar klozetajtájára néz, mely előtt türelmetlenül egymásra várnak a lakók. Én meg csak tüzelek abban az ócska vaskályhában - pillanatok alatt kihűl, ha nem ég benne a tűz -, és arra a bizonyos *életre* gondolok, mellyel telis-tele van az asszonyok szája a hűtőházban. Gubbasztok elmélkedve a vaskályha mellett, nagy betűkkel írja az aajtáján: MARS. Bámulum a régi, szuvas bútorokat. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy ez alatt a rövid albérleteskedésem alatt nem szerettem meg őket, és a vastagon kent festék repedéseit bámulva sokat, egyre többet gondolok a fiatalságomra. Ha nem tudnád: legszebb éveimben járok! Mindenki ezt mondja, te is tudod, csak játszod az eszedet. No mindegy, te legalább nem nézel kurvának, mint egyesek.

Néhány héttel ezelőtt kaptam egy levelet. Géppel írta a feladója. A levél szövege nyüzsgő a primitív helyesírási hibáktól. Az ürge borzasztóan finomkodik: Kegyed, Nagysád, Ön - szóval nagy-nagy körülménnyességgel önöz és följánlja, hogy ismerkedjünk meg. Tudomása van róla, hogy ezt a körülményeim megengedik, hogy ráérek, hogy szabad vagyok. És éppen ezért följánlja a barátságát. De nehogy félreértsem! Nem akar ő engem lekötelezni a világot! Nem, dehogyan akar ő nőszülni! Csak azt szeretné, ezt silabizáltam ki a leveléből, ugye, ha az ágyasa len-

nék. Ha arra szükség mutatkozik, még lakást is biztosít, ahol találkozhatnánk, ahol, a gyengébbek kedvéért: lebonyolíthatnánk a pásztorórákat. Éppen ezért azt ajánlja, hogy találkozzunk pénteken, a buszállomás postaládájánál, mégpedig este hat órakor. Hogy álljak ott a leírt időpontban, várjam őt: majd jön. Meg fog szólítani.

Naná! Jön értem a király, hófehér paripán... Ezt az alkalmat, ugyebár, nem mulaszthatom el. Kíváncsi voltam arra az ürgére, aki engem örömlánynak néz.

Nos: az ajánlott időpontban - még a köd is a kezemre játszott, pokoli felhő ereszkedett a városra. Alig láttam az orromig, de megjelentem az állomás. Persze, nem álltam a postaládához, csak, a várakozó utasok közé vegyülve, gallérom, sálam mögé bújva, amennyire lehetett szemmel tartottam azt. Hamarosan fel is figyeltem arra a dagadt, tömzsi, disznó külsejű alakra, aki nagyon nyugtalannak látszott a postaláda közelében. Valahonnan ismerősnek tűnt! Kergén mászkált ide-oda. Nem voltam biztos a dögomban. No, majd megnézzük közelebről is. Az egyik alkalmas pillanatban, busz érkezett épp a peronra, az utasokkal együtt a láda közelébe sodródott. Ott már határozottan fölismertem azt az alakot: legalább ötven éves, néhányszor láttam az udvarunkban, a házigazdánál volt. Mindig nagyot köszönt. Mit mondjak? Az apám lehetne, ha nem a nagyapám! Fogadtam a köszönését, de azon túl nem váltottunk egymással szót. Minimum az apám lehetne...

Lelkendezve ismert föl. Még a kalapját is lekapta lapos fejről.

- Hát jó estét, jó estét! - köszöntött undorító nyájjal. - Magácska utazik valahová? Vagy éppen vár valakit? - csúszkált a nyálában.

- Várok valakit - morogtam kurtán, éreztem, hogy lassan elönt a méreg.

- Valami komoly az a valaki? - érdeklődött fülig szaladt szájjal, pimaszul.

- Elég komoly - léptem egyet hátra. Ő a levélíró, ehhez nem férhet kétség.

- Utazni fog vele? - folytatta a kérdezősködést, csöppet sem zavartatva magát.

- Persze, utazni fogok vele.

- Busszal?

- Dehogy busszal! Kocsival jön értem - feleltem egyre ingerültebben.

- Nem fog az eljönni.

- Biztos vagyok benne, hogy megérkezik - néztem rá szúrósan. - Nem szoktam hiába várni.

- Nem akarom önt zavarni... - mentegetőzött.

- De zavar - léptem el mellőle dühösen. Erre, nem tehetett mást, lekopott.

Rá néhány napra újból levelet kaptam tőle. Második levelét is borzasztó körülményesen fogalmazta. Megint a Kegyed, a Nagysád, az Önöcske... Levelében elnézésemet kéri, amiért, szokásától eltérően, késve jelent meg a találka színhelyén. Ahol szomorúan állapíthatta meg, hogy én már beszélgetek valakivel. Ő nagyon jól ismeri azt a *férfit*, akivel társalogtam a buszállomás postaládájánál. És ő tudja arról a *férfiről*, hogy anyagilag nagyon jól áll. Hogy az a *férfi* egy BELEVALÓ gyerek. És, TERMÉSZETESEN, ő megért engem, hiszen a mai *nehéz helyzetben* a fiatalabb nők is biztonságra törekveszenek. Ugyebár, ebben a növekvő szegénységben egyre ritkább az olyan FÉRFI, aki rendezett körülmények között él, aki ANYAGILAG RENDEZETT körülmények között, és így tovább, és így tovább...

Igen, sűrűn gépelt oldalakon át dicséri magát. Dicséri előrelátásomat. Jó választásomat, KIVÁLÓ ÉRZÉKEMET!

Hogy oda ne rohanjak!

MARS - motyogtam többször is magamban. - MARS! MARS! MARS...

Mintha csak a kályha ajtaján pöffeszkedő felirat olvasását gyakorolnám.

Merényi Krisztián

Karácsonyi szertartás

Szabóéknál Karácsonykor minden alkalommal ugyan a nóta járja. Laci egykedvűen nézi vitatkozó szüleit.

- Értsd már meg végre asszony, hogy az élő hal frissebb és olcsóbb!

- A tisztítótval vizsont nincs annyi gond, elég nekem a süteményekkel bajlódnom.

- Már megint a pénzzel variálsz, úgy teszel, mintha te keresnéd.

Természetesen most is, mint mindig, az apáé lett a döntő szó. Az anya kénytelen volt engedni, holott tudja, hogy ura kizárólag a gyilkolás öröméért akarja leütni a pontyot.

Mindig így volt és lesz. Az apa a piacról hozott alélt halat, a kádban úsztatja. Kimegy a bárdért és megparancsolja családjának, hogy amíg ő bent harcol, addig a fürdőszoba ajtaja előtt álljanak vigyázban, ezzel igazolva az iránta érzett ámulatot és tiszteletet.

Visszatérve a harc színterére, megdörzsöli kezét, a kádból leereszti a vizet, és megitatja féldeci rummal a vergődő halat, mondván legalább ennyi öröme legyen szerencsétlennek a halála előtt, - különben is finomabb a rumos hal - gondolja.

Az igazi felhajtás csak ezután következik: először egy hisztérikus harci sikoltást présel ki magából, amelyet - alighanem - az indiános filmekből tanult el, majd négy-öt hatalmasat sújt bárdjával „ellenfele” kobakjára.

A szomszédok nem is sejtik, hogy mi történik „odaát” minden áldott karácsony délben. A hal kimúlása után az apa kilép a fürdőszobából, véres kezét családja felé tartja, és halkán kijelenti:

- Én győztem... A többi az asszony dolga.

A feleség egy vérfürdőt talál odabenn. A ponty félig lehunytt szeme néz rá. A kád alján újabb repedés tárog, még a száradó ruhák is véresek.

A takarítás után békességben ülnek le az ünnepi ebédhez.

Az apa a rántott hal fogyasztásánál így szól:

- Ugye megmondtam, hogy jobb a friss hal...

A mondatot nem sikerül befejeznie, mert egy szálka akad meg a torkán.

Tóth Imre

Antarktisz

ma elmarad az alkímiai menyegző
de a csillagok némák maradnak

és a teremtés minden reggelén
lázado bábuk ostromolják az eget
új lelket kérni és megszületni újra
ez az a nap amikor megállítjuk az időt

és megváltozik a történelem
kávézók teraszán ülve
újból írhatunk leveleket
a lombikok közül
vissza az életbe
forrongó ezüstbe
keverem véremet
örjögve sorolom neveid
megfagynak fejemben a csontok
kialszik a Nap ez a furcsa idegen
holfáradt vonatok vonszolják egymást

négy napja hull a hó
négy napja járom a táborn
keresem a az élőt a halottak között
négy napja

Borbás György

Medgyessy Ferenc ismeretlen levele Szent István lovas szobráról

Kedves Gyurka!

Köszönöm az újságcikket. Mulatságos volt olvasni hús esztendő távlatából, amit akkor Kürthy Gy. barátom olyan szeretettel, nem kis fantáziával és olyan ügyesen kiszínezett. Érdekes, hogy amit akkor ő a szobraimról megállapított, és amit akkor jó indulatú túlzásnak vettem, most nem is látom annak.

Igaz, hogy még akkor kevesen voltak, akik látták, mi a látnivaló rajta. Ma már tudják mi a szobrász gondolat. Akkor egyedül voltam vele, ár ellen úsztam. Ma az új generáció teljesen igazol. Az öreg Istók János mondta meg legjobban: azelőtt messziről megismerem a szobraidat a kiállításokon most már nem lehet, mert mindenféle csupa Medgyessy-szobrokat látok.

Pis 4-4/217

Kedves Gyurka

Köszönöm az újságcikket. Mulatságos volt olvasni hús esztendő távlatából amit akkor Kürthy Gy. barátom olyan szeretettel, nem kis fantáziával és olyan ügyesen kiszínezett.

Érdekes hogy amit akkor ő a szobraimról megállapított és amit akkor jó indulatú túlzásnak vettem, most nem is látom annak.

Igaz hogy még akkor kevesen voltak akik látták, mi a látnivaló rajta. Ma már tudják mi a szobrász gondolat. Akkor egyedül voltam vele, ár ellen úsztam. Ma az új generáció teljesen igazol. Az öreg Istók János mondta meg legjobban: azelőtt messziről megismerem a szobraidat a kiállításokon most már nem lehet mert mindenféle csupa Medgyessy-szobrokat látok.

A múltkor a fiatalok minden áron nyitva tartják az ajtókat előttük. Arral próbálom lehozni a fehéret. Ott a szobrok, mindegyik elmond. Akik meg nem látják, annak egy jó hiány. Titokban járnak ki lovasaim a Kéziművészeti professzorok műveivel. Később egy-egy kis lejegyzésre — Bizony nem volt semmi nemem. Később kerültem, lassan haladtam. Szeretlek pedig még egy párat csinálni hogy továbbra lásd, hogy gondoltam a dolgot.

Itt van a Szent István lovasom félmagasságban, zipszben. Jó hogy nem lehet bronzzal csinálni egyelőre. Nem sügöttek. Nyugodtan igazgathatom tovább míg az Hitler, meg az angol pártusok lele nem unnak a hajó sügöztetésén. Antik a bronzzal felzabálod.

Kéjszettel már egyszer megnézni a kézüllő szobrot. Szép az idő, hosszú márt a napok. Ki lehet ülni a verandára. Csak nem vagy mindig elfoglalt?

Szeretettel üdvözl, ölel Ferenc —

Pis 4-4 1/29

A múltkor a fiatalság minden áron nyilvános előadást akart tőlem. Azzal fújtam le, hogy mi a fenének? Ott a szobor, mindent elmond. Aki meg nem látja, annak úgy is hiába. Titokban járnak hozzám a közismert professzorok növendékei egy-egy kis legelésésre - Bizony nekem nem volt sehova mennem. Későn kezdtem, lassan haladtam. Szeretnék pedig még egy párat csinálni hogy tisztábban lássák, hogy gondoltam a dolgot.

Itt van a Szt. István lovasom félnagyágban, gipszben. Jó hogy nem rendelnek bronzba önteni egyelőre. Nem sürgetnek. Nyugodtan igazgathatom tovább, míg csak Hitler, meg az angol pártnerre bele nem unnak a hajósüllyesztésekbe. Azután a bronz felszabadul.

Kijöhetnél már egyszer megnézni a készülő szobrot. Szép az idő, hosszúak a napok. Ki lehet ülni a verandára. Csak nem vagy mindig elfoglalva?

Szeretettel üdvözöl, ölel

Mferkó

Bp 941 V/29

Sz. István lovasmunka, 1938 (Pócs Péter)

A derűs, közvetlen, természetes hangvételű, finoman szarkasztikus humorral megfogalmazott írás két fontos ismerettel gazdagítja a levélíró Medgyessy Ferencről ismert képet. Mindenek előtt az őszinte rácsodálkozás képessége, ahogyan a mesterség megújításában felvállalt szobrászi gondolat és szívós következetességgel követett formanyelv térnyerését és igá-

zolását tudomásul vette, értelmezte. Ebben éppen a zalai megyeszékhelyi Csány László-szobor alkotójának, Istók Jánosnak a véleményét tartotta mérvadónak! Ez az előrelátó, nyugodt magabiztos bölcsesség érződik abban is, ahogyan a Győr város által megrendelt, 1938-40 között megmintázott, lassan készülő Szent István lovas szobor sorsának jobbra fordulásaiban bízott. Ebből a levélből tudhatjuk meg, hogy az öntésig tovább alakította, fejlesztette a vázlatot. Csak irigyelhetjük kiegyensúlyozott, nyugodt lelkületét, ahogyan az eszkalálódó, esztelen háborús viszonyok és híradások közepette, a hatvanadik évében járó művész örülni tudott a szép időnek, a hosszabbodó tavaszi napoknak őszinte vágyakozását a csendes, pihentető verandai baráti beszélgetésekre... Erre utalhat a játékos, bizalmas aláírás is.

A gazdag levelezést folytatató és hátrahagyó Medgyessy Ferenc (Debrecen, 1881 – Budapest, 1958) életét és munkásságát gazdag irodalom méltatja. Halála után nyolc évvel, 1966-ban a Műcsarnokban megrendezett gyűjteményes kiállítással egy időben jelent meg a neves kutató, László Gyula tollából első monográfiája. 1968-ban ezt követte a szerző nagymonográfiája. Aztán a centenáriumi évében, 1981-ben a hűséges barát újabb kötettel jelentkezett. Ebben a kortársak véleményét és a fennmaradt levelezést dolgozta fel, tovább finomítva a „tömzsi debreceniről” megrajzolt eleven, plasztikus képet. A művek jegyzékét katalógusba foglaló társszerző, Sz. Kürti Katalin egyidejűleg kiadott Medgyessy Ferenc és Debrecen című kötetében a szobrász és a szülőváros termékeny, megtartó kapcsolatát elemezte naprakészen. A bevezetőben fentebb idézett, eddig ismeretlen tartalmas, szép írás napjainkig tartó lapangásának bizonyára több oka lehet.

László Gyula szerint Medgyessy: „Élete főművének szánta Szent Istvánját, amit Győr város megrendelésére készített. Már a végleges, háromméteres minta majdnem készen volt, amikor durva kezek szétverték a gipszet. Most csak feles mintája áll a győri bástya előtti kis téren.

Az volt a törekvése, hogy a szobor kellékei megfeleljenek az István-kori viseletnek, fegyverzetnek (...a Szent István-szobornál már kikérte hozzászólásmat, de ekkor még nem ismertük egymást). Több változatban próbálkozott a balról lecsüngő karddal.

Megpróbálta a prágai szent istván kardot, majd a bécsi szablyát, végül elhagyta egyiket is, másikat is, mert belevágott volna a ló nagy formáiba. A jogar egy dél-olaszországi besenyő vezérsír jogarának rövidebb szárú mása, míg a korona az Ipolyi Arnold által elképzelt királyi korona, amelyen mind a 12 apostol zománca rajta lenne. Talán ezen a szobron érvényesül leginkább az, amit Farkas Zoltán figyelt meg először Medgyessy szobrászatában: a szelíd körvonal. Sehol sincs megtörő, cikázó vonal, a ló farkától a fejéig, lábától István kezéig mindenütt gyengéden lejtő vonalak fűzik egybe a hatalmas formákat. Itt is élt az azzal a fogással, hogy míg István balra néz, a ló jobbra fordítja fejét, s ezzel szembenézetből is jó látványt teremt. Érdekes megfigyelni a győri feles mintát: a ló arányai Medgyessy arányait tükrözik, nagy felsőtest és rövid lábak. A király palástját levegősen hátradobta Medgyessy, hadd látszódjék, hogy keményen ül a lovon. A nyeret itt is éppen csak jelezte hátsó és mellső kápájával, de nem emelte vele a ló gerince fölé a lovast. Elete nagy summáját szerette volna megteremteni ebben a szoborban, s nagyon szomorú volt, amikor arra ébredt, hogy összetörték!"

A szobor felállítását az alkotó már nem élhette meg. Késői elégtétel, hogy a *győri Várkert* (1960) után az *esztergomi Várhegyen* is (1980) az ő műve hirdeti az államalapító dicső tetteit. Vajon kinek címezhetette a szobrász 1941-ben megírt bizakodó levelét. Vajon a *Kedves Gyurka* megszólítás mellett mi lehet az oka, hogy az MTA kéziratárában - a megírása előtt négy évvel korábban elhalálozott - *Zala György (1858-1937)* letéti anyagában, *Medgyessy Ferenc levele Zala Györgyhez* felirattal ellátott munkaborítékban kaphatott helyet.

Az időpont eltolódás mellett bizonyos, hogy a két neves mesternek, két egymást váltó generáció meghatározó, elkötelezett, markáns hívének - sorsszerűen felhőtlennek nem nevezhető kapcsolata is kizárja az olyannyira megragadó bensőséges, barátságos hangvételt. (A Millenniumi Emlékmű Szent István-szobrát Sennyei Károly mintázta.)

Tudjuk, hogy Zala György a klasszikus értékek hajthatatlan híveként azt vallotta, hogy a „szoborpozitívum, hol nincs helye az experimentumoknak”. A zsűrizésben is szigorúan ragaszkodott elveihez. Az 1910. évi velencei kiállítási anyagból Medgyessy Anya és a Lovas című szobrai emelte ki, mondván azok nem képviselik a magyar szobrászat szellemét.

Medgyessy Ferenc 1946. X. 6-án írt levelében méltán panaszkolta fel László Gyulának, hogy „Sokat és sokszor kikaptam a szobrászoktól. Persze az idősebbektől. Gúnyolódtak velem. A beküldött munkát visszadobták. Zala ott ütött, ahol tehetette. Ha bántott is a dolog, lehetett haszna is.”

A bölcsességre valló következtetés mellett Medgyessy emberi nagyságát dicséri, hogy a tehetséget, az értékeset jogos keserősége ellenére elismerte: „A bronz annál jobb, mennél lyukasabb. Tartalma a körvonalban van. Zala háborús bigáján (harci szeke-rén) mindent elmond a körvonal. Fekete a szobor, háttere az ég. Ideális kontraszt.”

A két nagyszerű művész életművével, munkásságával egyaránt - legjobb műveikkel, adódó vitájuk ellenére, mindenképpen - jelentősen hozzájárult a nemzeti szobrászat megteremtéséhez és gazdagításához. A levél kalandos sorsa, Csipkerózsika-álma, közel hatvan éves lappangása egyben Zala Györgynek - a budavári Honvédelem, az Aradi vértanúk, és a Millenniumi emlékmű alkotójának - a fiatalok kérelmetlen, szigorú ítézésének méltatlan, sanyarú utóéletéről, mellőzéséről is tanúskodik.

¹ MTA Kéziratár, lelt. sz. 4752/217.

² László Gyula: Medgyessy Ferenc, A kortársak Medgyessyről, Medgyessy Ferenc leveleiből, Képzőművészeti Alap Kiadó, Bp. 1981. P. 121-122

³ u.a., p. 164

⁴ u.a., p. 164

⁵ A szerző érdeklődésére kiderült, hogy a levelet Márkus Györgytől vásárolták meg 1953-ban.

Károly György

Haikuk

KARÁCSONY

Föllökik egymást
egy tányér híg levesért
a megváltottak.

ÚJÉV

Újév reggelén
egy eldobott trombita
vért köp a hóba.

HALMOZOTTAN HÁTRÁNYOS HELYZET

Szegény hóembert
a korom betakarta –
néger eszkimó.

Entrópia

Forog a Föld visszafelé,
egyre gyorsul a lassulás,
gyereked koravén,
Apád regrediái,
fokozódik a szélcsend,
tetőzik éppen az apály.
Gépészkedsz e-mailtlenül,
hiány van, állandó hiány.

Tomas Tranströmer

Május

Kiléptem a partra
a holdhideg fényben
egy május-éjszakán.
Szürke volt fű, virág
és zöldek az illatok -

színvakság.
Lejtőn suhantam fölfele
s a Holddal beszélgettek
a fehér kövek.

Ennyi volt:
pár percnyi széles
s ötvennyolc év a hossza.

Fordította: Károly György

Káli Csaba

Az 1950. évi tanácsi választások Zalában

1945 után valamennyi hazai politikai párt tervezett bizonyos változtatásokat a magyar közigazgatásban. E téren (is) a legradikálisabb átalakítási koncepciót a Magyar Kommunista Párt fogalmazta meg. A párt, a hatalom különböző szintű formális elemeinek megszerzése után - MDP-vé való átalakulását követően - 1948 nyarán látott hozzá a szovjet mintát követő tanácsrendszer magyarországi adaptálásához.

Kezdetben még próbálták kiküszöbölni a születő rendszerből az emberek többségének körében baljós emlékü Tanácsköztársaság kapcsán legalább a tanács szót, néphatóság, népi bizottság elnevezésekkel helyettesítve azt, de 1949 közepére már alábbhagyott

Választási nagygyűlés Zalaegerszegen (1950)

ez az igyekezet. Ugyanebben az évben, mintegy előkészítendő a tanácsrendszer bevezetését, igen nagy mérvű átalakítást hajtottak végre az állami szakigazgatási szervek területén, jelentősen megnövelve az új hivatalok számát és minimum nevében megváltoztatva a régebbieket. Ezek a metamorfózisok nagyfokú kádermozgással jártak, ezzel kezdetét vette az az intenzív rotációs folyamat, amely az ötvenes évek közepéig, végéig jellemezte a magyar közigazgatást, nagy mértékben gyengítve annak hatékony működését.

Hivatalosan első ízben az 1949. évi XX. tv., azaz a Magyar Népköztársaság alkotmánya szövege az „államhatalom helyi szervei” megnevezés alatt a tanácsrendszer közeijövébeni megteremtéséről. A leendő struktúra alapelemeit felvázoló alkotmánybéli paragrafusok csak a kereteket jelölték ki, felhatalmazva a minisztertanácsot és annak tagjait a részletek kidolgozására

Már a közigazgatás radikális átalakításának tudatában azzal összhangban változtatták meg 1949 decemberében - 1950-es hatályosulással - a megyék területi beosztását, majd 1950 júniusában a járási beosztást is. Ezen intézkedések Zala megyére gyakorolt hatásai közismertek.

1950-ben Magyarországon a tanácsrendszert alapvetően három ütemben valósították meg olyképpen, hogy szavazásra csak a legvégén került sor, amely hangsúlyozottan csak szavazás volt és nem választás. A hierarchikus rendnek megfelelően a megyei tanács megalakítása lett az első feladat. Az erről kiadott minisztertanácsi rendelet 1950. június 15-ében jelölte meg azok felállításának időpontját. Egy nem sokkal később megjelenő másik rendelet a járási és városi tanácsok felállítását augusztus 15-ére tűzte ki. Az említett tanácsok megalakításában - lényegét tekintve tehát delegálásában - az 1949-es „választásokon” már debütált Magyar Függetlenségi Népfront kapta formálisan a főszerepet. A tanácsstagok kiválogatásában valójában az MDP akarata érvényesült, a népfront csak közvetítette ezt, elsődleges feladata szerint el kellett homályosítania a pártnak, mint első mozgatónak a szerepét. A szűkebb értelemben vett tanácsokkal, a testületekkel egy időben illetve kevesel azt megelőzően az apparátus is megkezdte ténykedését

Az alakuló ülés mindenütt szigorúan meghatározott koreográfia szerint zajlott le. A végrehajtó bizottság tagsága, az elnök, az elnökhelyettesek, valamint a titkár személye előre eldöntött tény volt. Megszervezték még a hozzászólásokat, üdvözléseket, nem is beszélve a külsőségekről a terem megfelelő dekorációjáról és az ilyen ünnepi alkalmakkor elmaradhatatlan kultúrmisszióról.

A megyei, járási, városi tanácsok megalakításánál fontos, szem előtt tartandó kérdés volt a tagok különböző szempontú szociális összetétele, mely téren az MDP vezetősége szigorú direktívákat szabott meg. Az első és legfontosabb kérdés a párttagság volt. Ennek arányát a tanácsstagok körében hatvan százalékban szabták meg, amit plusz-mínusz néhány százalékos eltéréssel Zalában sikerült teljesíteni. Úgyszintén ele-

get tettek a nők minimum harminc százalékos arányának, és a fiataloknak is helyet biztosítani akaró korösszetételnek. Igyekeztek megfelelni az optimális foglalkozási szerkezetet előíró ukázoknak is, de legkevésbé ez sikerült.

Az előbbieknél jóval nagyobb munkát igényelt a községi tanácsok megszervezése. Ezen belül is az új hivatali szervezetű községek apparátusának kialakítása és elhelyezése jelentette az első feladatot. Zala megye akkor 260 községében összesen 223 tanács alakult, ebből 191 volt az önálló és 32 a közös ta-

A nagygyűlés hallgatósága

nács. Ebből öt volt azoknak a száma ahová három község tartozott, a többihez kettő. A tanácsai hivatalt kapott 223 község közül 136 volt az új és 87 a régi hivatali szervezetű község.

A technikai jellegű problémákon túl a leendő tanács - pontosabban a végrehajtó bizottság - elnökének illetve titkárnak gondos kiválasztása volt a legfontosabb politikai feladat. Egy 1950. szeptember 22-én e tárgyban kelt jelentés szerint az új hivatali szervezetű községek (136) elnökelöltségei közül mindössze kilenc dolgozott akkor a hivatali apparátusban. A régi hivatali szervezetű községek (87) elnökelöltségei közül is csak 14-en dolgoztak a községi közigazgatásban. A leendő elnökök többsége tehát új embernek számított a kiépülő tanácsai rendszerben.

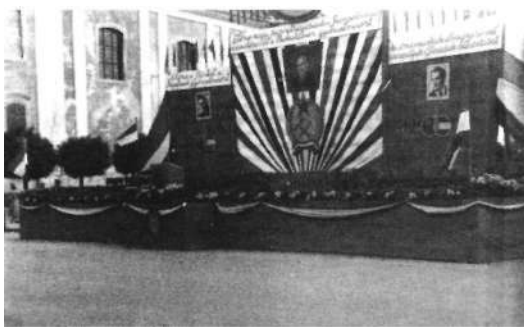
A leendő vb-titkárok esetében - látszólag - fordított volt a helyzet. A tervezett 223 községi (közös) tanács kijelölt, megválasztásra javasolt vb-titkára közül csak 12-en nem dolgoztak a községi igazgatás valamely területén. Ebből azonban nem következik, hogy a régi jegyzők, körjegyzők lettek vb-titkárok, a kép ennél jóval árnyaltabb. A két funkció közötti folytonosság az esetek jelentős részében 1950 első

feléhez, vagy 1949-hez képest állt fenn, mivel ezen időszak káderno mozgásai végképp átforgalmazták a jegyzői kart. Összességében azt mondhatjuk, az 1945 előtti falusi (kör)jegyzők közül - a többszörös rostálás után - csak nagyon kevesen lettek 1950 őszi vb-titkárok. A tanácsai választások után is folyamatosan zajló fluktuáció ráadásul legelőször őket érte el, így akik az 1945 és 1950 közötti szűréseken átjutottak többségükben pár évvel később kikerültek a közigazgatásból, legalábbis a vezető pozícióból.

Hosszas szervezeti előkészítések után, 1950. október 22-ére tűzték ki a helyi tanácsok meg-, illetve újjáválasztását, amelynek során már a választópolgároknak is szántak némi szerepet. Ezzel függött össze közvetlenül a választások előtt, a közigazgatási apparátus elé tornyosult legkomolyabb adminisztratív feladat, a választói névjegyzék összeállítása. A választójogot meghatározó rendelkezések félreértelmezése, illetve a túlzott sietségből eredő adminisztratív tévedések miatt sokszor kellett pótnévjegyzéket felvenni. Az összeírás hiányosságainak típusai közül kiemelésre méltó az, amelyik az egész választási ceremónia nyilvánvaló komolytalanságáról árulkodik, midőn egyes vezető pártfunkcionáriusok sem törődtek azzal, hogy felkerültek-e választói névjegyzékre vagy sem, majdnem lemaradva így a - számukra leginkább - kötelességnek számító voksolásról. A szavazás a helyi agitációs tevékenység intenzitásától függően egyes helyeken gördülőképpen, míg máshol vonatottan haladt. A reggel hét órakor megkezdett művelet több faluban már nyolc órakor be is fejeződött, így például Gáborjánházán, mely „szép eseményről” a rádió és a Szabad Nép is megemlékezett.

Az 1950. október 22-ei tanácsai választások alkalmával a megye 169 724 (81 157 férfi és 88 567 nő) választópolgára közül összesen 164 459-en (78 921 férfi és 85 538 nő) szavaztak. E szerint a leadott szavazatok száma az összes választójogosultak 96,89%-át tette ki. (A férfiak 97,24, míg a nők 96,58%-ban szavaztak.) A leadott szavazatok közül 161 667 volt az érvényes, ami az összes szavazat 98,25%-át adta. Az érvényes szavazatok közül 161 170 voks (99,69%) a népfront mellett szólt, míg 497 (233 férfi, 264 nő) ellene. Joggal vetődik fel a kérdés, hogyan sikerült ezt az eredményt kicsikarni a választókból? Ennek nagyon sok faktora volt a szép

szótól az erőszakos agitáción át a megfélemlítésig, de a legfontosabb mégis a nyílt szavazás kikényszerítése volt. Ezt az előzetes agitáció és megfélemlítés, valamint a szavazólap szövegének rafinált megszövegezése együtt érte el. A szavazólap alján - a névsort követően - ez a szöveg állt: „Aki ellene szavaz, az két vonallal a kört keresztülhúzza” Aktív cselekvést tehát a negatív szavazóktól vártak, így teljesen nyilvánvaló volt, hogy aki bemegy a szavazófülkébe az

A nagygyűlés után

ezt miért teszi. Az ellenszavazókat titokban fel is jegyezték, ekkori - nem megfelelő - szavazói magatartásukra a későbbi „káderjellemzésükben” rendszerint ki is tértek.

A községi tanácsok az előzetes terveknek megfelelően október 26-án és 27-én alakultak meg, egyedül Kacorlak renitenskedett a 28-án tartott alakuló ülésével, itt ugyanis a megválasztásra kijelölt elnök és elnökhelyettes személye ellen kifogás merült fel, amit csak egy napos késés árán tudtak orvosolni. A járási és városi tanácsok október 30-án, míg a megyei tanács november 8-án alakult újjá. Ezek esetében a személyi összetételt illetően javarészt csak technikai jellegű változások történtek (elhalálozás, áthelyezés, bevonulás stb.) míg a falvakban már sűrűbben fordultak elő politikai jellegű módosulások a jelöltek és a ténylegesen megválasztottak között.

Ezeket nagyobb részt a helyi hatalmi torzsalkodások okozták, más esetben az illető meggondolta magát és nem vállalta a feladatot. Leginkább a helyi pártvezetés és a leendő tanács vezetése közötti - esetleg régebbi gyökerű - nézeteltérések szórtak homokot a gépezetbe. Az egyik beszámoló tanúsága szerint például Hottón: „Málics Ferenc párttitkár saját családja köréből akarta biztosítani a tanácselnö-

köt, első ízben magát, majd feleségét, majd fiát jelölte tanácselnöknek. A járási bizottság közbelépésével változtattunk és Málics elvtársnak megmagyaráztuk, hogy mennyire helytelen lenne egy családi klikket alakítani, amit ő be is látott és így Czingeráber János dolgozó parasztot választották meg tanácselnöknek.” A gondosan megkoreografált alakuló ülések döntő többségében minden a tervek szerint alakult, de néha a félreértések okán akadtak bohózatba illő jelenetek is: „Nagykapomakon az egyik tanácstag az üdvözlő beszédében megköszönte a népfront elnöknek és a Pártnak az eddigi működését.” - tudósít az eseményről készült feljegyzés. Voltak előre nem látható spontán kavargások is, mint például Dióskálon, ahol: „Kovács József Défosz titkár Szálas névát emlegette, hogy a lelkes éljenzésből az kihallatszott. A községi párttitkár figyelmeztetése után még egyszer említette Szálasit, majd hirtelen észhez tért és eljenezte Rákosi elvtársat. Kovács József részeg volt”.

Könyvészeti források:

Farkas Gábor: A megye, a város és a község igazgatása Magyarországon 1945-1950. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.
 Dokumentumok Zala megye történetéből 1947-1956. Zalai Gyűjtemény 48. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 1999.
 Zala megye archontológiája 1138-2000. Zalai Gyűjtemény 50. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2000.

Levéltári források:

Zala Megyei Levéltár (ZML) Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Zala Megyei Bizottsága (ZMB) 2. fondcsoport (fcs) államhatalmi iratok 27-29., 32., 34., 38. őrzési egység (o. e.)
 ZML MDP ZMB 2. fcs. Káder Osztály ir. 47. o. e.
 ZML Zala Megyei Tanács Titkárság ir. 5235/1950.

A képek lelőhelye: Zala Megyei Levéltár

Gülh Csaba

A dolgok felül kezdődnek

(Szoliva János: Szélidő című kötetéről)

Szoliva János különös költő: csendbe formázott szavakból építi verseit. Nem hatalmas palotákkal büszkélkedik, hanem akár a szélidő keleti pusztaságán kővé vált eleink, finom jelekkel hagy üzenetet. Bölcs mozdulat minden sora, a külvilág hangjaira rezdül történeteiben a jelen. Hamvas Béla gondolatát juttatja eszembe, aki A láthatatlan történet első részében ezt írja: „Az új helyzetre való tekintettel a dolgok megértését újból kell kezdeni. Vagy, ami még fontosabb: aki ebben az új helyzetben a dolgokat meg akarja érteni, annak az egészet előlről kell kezdenie. És ami még ennél is fontosabb: az embernek még sohasem volt annyira szüksége az isteni értelem fényének segítségére, mint most, amikor a dolgok megértését újból és előlről kell kezdenie.”

Szoliva János különös költő. Minden nap, minden sorában újra kezdi a létet, újra építi a pusztán a lélek láthatatlan ormait. Csendből, hiányból, gyászból. Szélidő alázattal terebi bizonyágtévő közösségbe a mezítelen szavakat. A visszavonhatatlan lemondásban cinkos örömmel játszik a reménnyel, a tükörben pedig a jelennel néz farkasszemet. Óvatosan elindul: titkokat keresni vagy magyarázatot. Megérteni igyekszik a dolgokat: előlről kezd mindent, versekbe kottázza a fényt. Mindent megérteni igyekszik: újból és előlről. Felvételt készít arról, ami torz és hamis. Az ajtóról, amin se zár, se kilincs, ami nyikorog és nem vezet se ki, se be. Utat talál, ami nem tudni honnan indul és hová ér. Didergő reggeleket faggat, lázadó rejtjeleket. Rabot, aki átnéz a rácson, a könnyrácsos üvegen, aztán a tilos évek után úgy hallgat, mintha be

szélne. Beszél a semmiről, de vallomásában nincsenek létigék, csak hely- és módhatározók, nincsenek ok és cél, csak viszontkérdések dobtáras zenéje. És egy tükör. Tükör az álmok felé. Szoliva János verseiben távolodó, lekéselt vonatok füstjét kíséri a tekintet, az egyre magasabb lépcsők „hol nem volt” piramisát.

Szoliva János különös költő, aki ott jár, ahol megszületett, ahol már semmi dolga, „ahol már visszasimult a föld / a megbontott sírokon”. Visszajár a tavaszba, s a lyukas emlékezet hálóján átcsempészi a hajdan volt gyermekkor játékait, a kertet, a szívére nyíló orgonát. Önmagával felesel, figyelme elhatárolását, ahogy hirtelen, ismeretlenül mások nyomába szegődik... Aztán mégis megmarad hűséges önmagának. Vállalja az újkezdést, amikor az ember kifelé indul valamiből, amikor egyensúlyt keres a régi-új helyszínek között. Elhallgat, elnémul, majd ráeszmél, hogy tegnap már ismét elkezdődött minden: a „kihunytt szemű nyár”, az „elvetélt szerelem”, és lelkében a „sörszagú estékbe lopva / földereng a többesszámú lét”.

Szoliva János különös költő: toronytalan, mégis magas világban él. Fentről hallgatja, for-

mázza versekbe a csendet és képzelt falakra rajzol bölcs jeleket. A „csillag-lüktetés” szabálytalan ritmusát visszhangozza és tudja: „lesz majd egyszer új karácsony, / s a világ nem marad csoda nélkül”. S ezt a csodát csak fentről látni. Mert Hamvas Béla szerint (is): „A dolgok nem kívül kezdődnek, hanem belül, és nem alul, hanem felül, és nem a láthatóban, hanem a láthatatlanban”. Ettől igaz a történet, ettől hiteles és időtlen költészet Szoliva Jánosé.

Fa Ede

Kántor János Kurszán: Haikuk

A kitűnő zalai költő egy érdekes haiku-gyűjteményt jelentetett meg nemrég, magánkiadásban, 500 példányban.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ezredforduló egy-egy problémája, dilemmája ne kaphatna szót több intenzív háromsorosban:

A világ tőgyén
nevelkedő gyermekem
hol lesz majd hazád?

A politika
önhitt kosztümpróbái
„lenyűgözőek”.

A versek többségénél mégis azt érezzük, hogy a költő erősen ragaszkodott a japán mintákhoz, különösképpen a bashoi-busoni vonulat elégikus hagyományaihoz. Jellegzetes japán költői motívumokkal találkozunk; ezek a Holdtól a tücsökig alkalmasak ugyan a haiku jellegének megfelelően - az egyeditől az általánosig ívelő miniatűröknek megfelelő alapeszmét adni, sok esetben azonban csak általános lelkiállapotokat tükröznek.

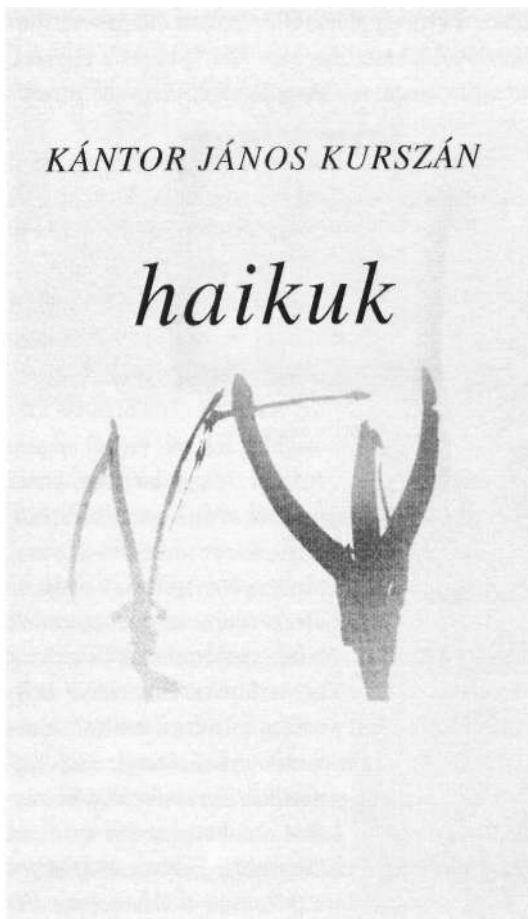
A kötet sok verse szól a szerelmi vágyról, a nőről, a szerelem viszontagságairól elégikus-nosztalgikus hangon. A költő artistikusan bánik témával, formával; nem mindig érezzük azonban a személyiség és az egyszerűség konvenciókon átütő erejét. Idézzünk a legszebbek közül:

Oly váratlanul
virágok csöndjén át
szólíts magadhoz.

Bujtogat szemed
s tükrében ezer árnyék
hálója feszeng.

Kihalt csöszkunyhó-
a szexnek befellegzett
didergő pókok.

Olvashatunk egy csomó lelki portrét, a legtöbbször valamilyen negatív mentalitásról, pszichés torzulás-

A versírók e miniatűr műfaj meghonosításával a 20. század eleje óta kísérleteznek világszerte. Nálunk a század utolsó évtizedeiben vált közkedvelt versformává, és már-már olyan elfogadott, mint a szonett.

Ki is alakult a japán mintától eltérő, ún. „magyar haiku”, de erről majd később szólnunk.

Szerzőnk ezekkel a haikkal nem a műfaj hazai megújítóhoz, hanem a keleti reminiscenciákat felidéző és továbbfejlesztő klasszikus iskolához tartozónak mutatja magát. Ezt a jelleget erősítik meg könyvének japán illusztrációi is.

ról. Az általánosságokon átdereng korunk lelki krízise:

El magányosan,
esdeklő gyanús árnyként
s folyton gyanakvón.

Élhetnél volna,
mint koldus, szabadon.
S a pénz elemészt.

Büszke magára,
pedig csak rabolni tud:
múltat és jövőt.

Filozófáló haikui közül nem mindegyik haladja meg az aforisztikus közhelyek újra-fogalmazásának színvonalát, ám ezért bőven kárpótolnak a telitalálatok, például:

Mint üveggolyók
a bomló harmóniák:
álomtalanok.

A csend üvegén
a lélek fénytörése
hangtalan sikoly.

Itt mintha József Attila is fölsejlene. Ám ez csak gazdagítja az asszociációk körét.

A bashoi-busoni tradíció költői gyakran írtak állatokról, növényekről. Ezzel nem csupán az egyetemes lét misztériumát fejezték ki, hanem a köznapi, közönséges érzésvilágot meghaladó részvétet, kifinomult vallásos - zen-buddhista - emóciókat is. Költőnk itt nagyon otthonosan mozog és japán példaképeihez méltó remekléseket ír; mintha modern, elidegenedett lelkeségét meg tudná haladni egy-egy pillanatra:

Tört szárnyú veréb
szemben a nagy kutyával:
életét védi.

Katicabogár
elvágyódott a Napba...
vissza sose jön.

Vadludak szállnak
s az ég fátyolként szakad
dermedt tó fölé.

A természeti jelenségekre ugyanilyen keletiesen nagy beleérző képességgel reagál. Néhol csupán a mintákat alakítja át, máskor az ismert kliséknek új értelmet ad:

Ragyog a hó:
s fénylő erecskék futnak
vidám-szabadon.

Mint olvadó jég:
delelőjén már a Nap.
Időt nem mutat.

Fák zivatarban.
S velük mozdulunk mi is,
hánykodó lelkek.

Kevés haiku szól a szerző istenkereséséről, de azoknak drámai kifejezőereje van:

Ősi Homályban
mint elavult képzelet
élsz, mozdulatlan.

Ősök hitével
tégy ma bizonyosságot
létezésedről!

Eljutok Hozzád,
zárt tereid feloldva -
már álmodok nélkül.

Döntöttél Uram
s meglett az akaratom.
Az enyém elveszett.

Itt kell megemlítenünk, hogy költőnkél feltűnő módon hiányzik az egyes japán haiku-költőknél fel-felvillanó humor, a bashoi szemérmes mosolygás és az Issa-féle - korunk morbid humorát előlegező - keserű nevetés. Ez ugyan komolyságot kölcsönöz a kötetnek, de hangulatilag kissé szegényebbé teszi a kötetet.

A versek nem erősítik egymás hatását, a tematikus és hangulati szerkesztés, a sorrend jelentősége lehetőség maradt.

A szerző megfelel a saját maga által támasztott követelményeknek, de néha megelégszik félmegoldásokkal.

A klasszikus haiku szintézisben oldja fel az ellentéteket. Általában a vers második sorában van a hasítószó, a kiredzsi, mint szerzőnknel is több ízben. Például:

Izzó gondolat -
szívemhez közelítem
s így neked adom.

Elárult éden -
egy haldokló madár hull
a csillagfénybe.

Ennél gyakrabban fordul elő az egyszerűbb, két elemre épülő haiku:

A felkavart por
ha majd szemedbe téved,
nem a szél hibás.

Ezek ellen nem lehet kifogásunk; kár azonban a közhelyek haiku-szerű megfogalmazásáért:

Az Út végéig
álmok nélkül mire jutsz,
tétova szellem.

A másik ember
tudom, az is én vagyok.
Ha jó, ha rossz is.

Mindent egybevetve: a gyöngyszemek közt előfordulhat üres kagyló is...

A kortárs haiku-szerzők - Pető Tóth Károly, Sajó László és a többiek - törekvéseire érdemes odafigyelni, mert a szemantikailag újat hozó „magyar iskola” eredményeit képviselik.

Végül Kántor János Kurszán egyik remekét idézzük, mely élesen íródik az olvasó emlékezetébe, egyben jelzi az újabb haikus lehetőségeit:

Kelet messze van
s túl közel, ami elmúlt.
Az Út végtelen

Szerzőink

Borbás György művészettörténész - Zalaegerszeg
Erdődi Gábor műfordító, költő - Budapest
Fa Ede költő, szerkesztő - Nagykanizsa
Gülch Csaba költő, újságíró - Győr
Gyurik Irén (1963-2002) költő
Hangodi László történész-tanár,
szerkesztő - Tapolca
Káli Csaba levéltáros - Zalaegerszeg
Károly György költő, műfordító - Pilis
Kubinszky Mihály építészeti szakíró - Sopron
Matyikó Sebestyén József etnográfus,
szerkesztő - Siófok

Merényi Krisztián író - Budapest
Pápes Éva író - Szatta
Persovits József nyomdászati szakíró - Budapest
Pomogáts Béla irodalomtörténész - Budapest
Somos Béla költő - Budapest
Tóth Imre költő - Zalaegerszeg
Tari István költő, író - Óbecse (Jugoszlávia)
Tranströmer, Tomas - svéd költő
Z. Soós István (1900-2002) képzőművész
Zalaváry Lajos építész - Budapest
Zsirai László költő - Budapest

Szép Gyula

Szívemre hó hull
(Jakabnak)

természet templomában
megkondult a harang
árva szobában
fekete asztalon
néma a lant
baráti lelkemet
tépi a bánat
tudatom belső terméből
halkan szűrődik a hang
mindennek érkezése van
kint már tavasz van
örömóda a madárdal
éggígérő szőlke fényben
virágzó fák lengnek fehérben
de piros szívemre hó hull
régí idők tükrében
hóhajú arcod beborul
már soha többé nem hallom
történeteid
mit az élet
bölcességgel megrakott
már zajos volt neked ,
e földi kocsma
hát elköltöztél
csillagfényes égi hajlékodbá

PANNON LŰKÖB

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Következő számaink tartalmából

Kaszli Miklós János, Tari István, Pápes Éva és Kocsis Gabriella elbeszélései, Sólyom Sándor fordításai, Molnár András Kossuth Lajos és Zala megye kapcsolata 1836–1848 című írása sok dokumentummal, Hermann Róbert Kossuth, a parlamenti diktátor című tanulmánya, Pajkossy Gábor Deák Ferencről mondott beszéde, N. László Endre A Magyarok bejövetele és a Fesztyek című írása, Major-Zala Lajos és Ács Jenő versei, Szép Gyula és Tari István rajzai, Weöres Sándor negyed százada írt kéziratos levele.

2002

Ára: 150 Ft